

0341

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

ELOCUENȚA STRAINĂ

8 - OCT 2013

DISCURSURI CELEBRE

DIN ANTICITATE ȘI DIN TIMPURILE MODERNE

ADUNATE, ORÎNDUITE ȘI ADNOTATE

DE

GHEORGHE ADAMESCU

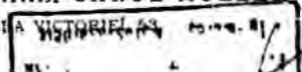

HUCUREȘTI

EDITURA LIBRARIEI CAROL MÜLLER

53, CALIA VICTORIEI

Februarie 1996

«Biblioteca pentru toți» sub direcția d-lui

DUMITRU STĂNCESCU

Educația națională trebuie întemeiată pe studiul genurilor mari, care au luminat lumea. Și acestea sînt cuvintele de a fi ale «Bibliotecii pentru toți», în care vor apare pe rînd operele cele mai însemnate ale Genurilor și Talentelor celor mai mari, streine și romîne.

Ținta ei sînd să învețe pe cititor, să-i formeze gustul, să-i desăvîrșească începutul de cultură și să-l ridice moralmente, tot ce va publica ea, va căuta nu numai a place, ci și a instrui, să răscălatească inima și a o entuziasma pentru ce e mare și frumos.

În «Biblioteca pentru toți» vor găsi loc și operele autorilor romîni vechi și noi. Ea va publica opere întregi, cît vor încăpea în cadrul ei, chiar de ar fi să urmeze două sau mai multe volume; sau dacă opera ar fi prea lungă, or nu de o potrivă interesantă în toată întregimea ei, va da numai fragmente, rezumînd celelalte părți mai puțin însemnate. Aceste opere, cu toate că vor fi reduse, își vor păstra însășișarea și interesul operelor complete.

UNIVERSITATEA
DEMOSTENE

FILIPICA I

NOTIȚĂ ISTORICĂ

Grecia veche a avut în istorie un mare rol, atât pe tărîmul politic cît și pe cel cultural. Situațiunea geografică a peninsulei a făcut ca diversele cetăți să formeze mici state independente, în care s'au dezvoltat arta și literatura și spiritul de libertate. Aceste mici state au trăit în liniște pînă cînd ideea de centralizare s'a produs în mintea celor ce conduceau cîte-va mai fericite și mai bogate din ele. De atunci încep rivalitățile. Cînd se ivește vre un pericol din afară, comun pentru neamul grecesc, se uită ambițiunile și toți se unesc; îndată însă ce pericolul a trecut, certele izbucnesc din nou și războaiele încep. Astfel, după ce Grecii uniți învinsese marele și puternicul neam al Perșilor, se naște războiul peloponezic, în care două state grecești, Sparta și Atena, se sfîșie între ele, tirînd fie-care alături cu sine alte state mai mici. În aceste frămîntări se ridică o a treia cetate, Teba, care ajută la slăbirea generală a neamului grecesc.

Aceasta era situațiunea pe la 370 înainte de Christos. Cu cit-va mai nainte începuse să se ridice un stat la nordul Greciei, Macedonia, ai cărei regi au fost direct influențați de cultura grecească și de aci poate a venit amestecul lor în afacerile politice grece.

Pe cind Teba și Sparta erau cu totul decăzute, pe cind Atena era amorțită, un nou stat, Focida, vrea să se ridice, intră în ceartă cu Teba și cu alte cetăți: de aci războiul; de aci chemarea lui Filip, regele Macedoniei, de către Tebanii.

Din acest minul soarta Greciei era hotărâtă; putem zice că de acum începe agonia acestui strălucit popor, ca viața politică. Căzut sub Macedoneni, el se va ridica pentru scurt timp, ca să cază, de astădată definitiv, sub Romani.

Filip vine, ia parte la războiul, dar se retrage curind de teamă să nu fie pricepute de către Greci intențiunile sale cuceritoare. În Atena moravurile se schimbaseră: luxul și dorința de petreceri înlocuiseră simplitatea și sacrificiile personale de mai nainte. Era chiar o partidă politică, al cărei program se rezuma în aceasta: pace cu ori-ce preț. Ar fi mers deci foarte repede Filip în supunerea Greciei, pentru că planul său era să-și ia aparența de amic, nu de cuceritor, dacă n'ar fi fost pe acele vremuri un om, care l-a ținut în loc pentru mult timp. Acest om a fost Demostene (385—322 a. C.).

Plutarch, care a scris biografiile celor mai însemnați bărbați Greci și Romani, spune că Demostene, de și era foarte inteligent, foarte entusiast, n'avea acele mijloace externe cari decid atât de mult de izbînda unui discurs. Avea vocea slabă, pronunța greș, bilbita. Cînd a vorbit pentru prima-oraă a fost huiduit. Și-a dat însă așa de mare silință încît a invins toate defectele sale. Se spune că-și construisese o cameră sub pămînt, se rîdea în cap ca să nu poată eși din casă și sta luul întregi recitînd discursuri.

În vremea cînd Demostene începea să fie cunoscut, Filip deși făcea pe toată zîna neajunsuri Atenei, isbutise să-și ascundă planurile și să convingă pe Atenienii că dușmanul lor este regele Persiei. În contra acestei idei luptă Demostene și învinge. Atenienii renunță la ideea de a porni contra Persilor și toți se incredințeau că inimicul real e Filip. În această împrejurare pronunță el primul discurs contra lui Filip, filipica I. Discursurile acestea continuară și, în curs de patru-sprezece ani, Filip nu putu face un pas fără să se întilnească cu Demostene. Acesta intru în contra regelui un mare număr de cetăți, dar în faimoasa luptă de la Cheronea (338 a. C.) fură învinse.

Filip făcu pace și începu pregătirile contra Persilor, dar muri. În urma lui, Alexandru cel Mare lasă cit-va timp Grecia liberă, fiind afară din Europa, dar libertatea Greciei se sfîrșise și

zadarnic a mai încercat Demostene să ridice cetățile contra noului rege.

Demostene a fost tirat într'un proces rușinos de numeroșii săi adversari, pus la închisoare, de unde a scăpat, dar, fiind urmărit, s'a otrăvit.

În afară de *Filipice*, mai avem de la el o altă colecție de discursuri *Olynthiace* (relative la cetatea Olynth, pe care Filip o atacase), cum și un faimos discurs *despre coroană*. Acesta tracta o chestie personală. Ctesifon a propus să i se dea o coroană, dar Eschine, cel mai mare dușman al lui Demostene, l-a combătut într'un discurs faimos, la care a răspuns marele orator.

PRIMA FILIPICĂ

Atenienilor,

Dacă dezbaterea aceasta ar fi ceva nou, ași fi așteptat să vorbească unul din cei mai bătrâni de cit mine și atunci ași fi încuviințat prin tăcere părerea lor, dacă mi s'ar fi părut bună, sau v'ași fi spus cuvintele mele, dacă ași fi gândit într'alt chip.

Dar, de vreme-ce e vorba de un lucru de atâtea ori discutat, mă veți erta, socotesc că am început, fiind-că — dacă bine ar fi fost ce s'a zis pînă acum — n'ați fi nevoiți a vă sfătui din nou.

Mal înfiu, Atenienilor, să nu vă descuragiați, ori cît s'ar părea de rea starea de azi, căci chiar din pricina ce v'a adus la pieire se pot scoate îndemnuri la nădejde.

Ce vreați să zic? Dacă vă aflați într'o stare nenorocită, pricina e că n'ați săvârșit ceea-ce se cădea. Atunci s'ar putea să piară ori-ce nădejde când ați fi făcut, ca să scăpați de rele, toate încercările și ar fi fost în zadar.

Astăzi, și voi cari numai ați auzit din spuse și voi cari ați văzut cu ochii, aduceți-vă aminte de puterea la care ajunsese Lacedemona¹⁾ nu cu multă vreme înainte și aduceți-vă aminte cu cîtă bărbăție, cu cîtă grijă pentru a voastră cinste, ați putut cu armele în mînă, să-i puneți o stavilă. Și de ce vă amintesc oare? Ca să vă arăt că tăria vă poate scăpa de primejdii, dar nelucrarea are să vă piarză tot-deauna. În aceasta aveți pildă și pentru una și pentru alta; vedeți ce face stăruința, de vreme ce atunci ați fost mai presus de puterile cele mari ale Lacedemonienilor; vedeți ce face nelucrarea, de vreme ce astăzi cele ce se împlă vă umplu de grijă.

Nu e ușor, are să se zică, să învingi pe Fi-

1). Lacedemona este un alt nume care se da Spartei. Puterea ei devenise atît de mare în cit, după ce învinsese alte cetăți, obligase pe Atenieni să dărîme zidurile din jurul orașului lor. Atena se răzbunase într'un război ulterior în alianță cu Teba. Faptele erau recente și de aceea le amintesc oratorul. Preponderența Spartei a încetat de la 404 pînă la 371 a. Cr.

lip care e în fruntea unei oști numeroase și care ne-a luat atâtea cetăți.

Știu aceasta, Atenienilor; dar nu se cade să uităm că odinioară eram stăpîni peste Pydna, peste Potidea, peste Metona¹⁾ și peste toate ținuturile vecine. Să nu uităm că a fost odată o vreme cînd cele mai multe popoare, acum stăpînite de Filip, atunci independente, voiau mai bine prietenia noastră de cît a lui²⁾.

În vremea aceea, fiind fără tovarăși, dacă i-ar fi fost leamă să se ia la luptă cu un stat stăpîn atunci peste cetățile de la hotarele sale, n'ar fi încercat nici una din isprăvile pe care le-a dus la bun sfîrșit și fără îndoială că puterea sa nu ar fi ajuns acolo unde o vedem astăzi. Dar el socotea toate aceste cetăți ca niște răsplătiri puse în fața luptătorilor și hotărîte învingătorului. Știa el că, după cum se întimplă de obicei, cei cari sînt lipsă sînt despuiți de către cei de față, cei nebagători de seamă de către aceia cari nu se spăimîntă nici de muncă nici de primejdie. Așa veni ră toate

1). *Metona*, oraș în Tracia; *Pydna* și *Potidea*, orașe în Macedonia.

2). Aluzie la primele timpuri ale domniei lui Filip, cînd încă nu atrăsese în parte-l cetățile grecești și cînd chiar popoare din Macedonia și din Tracia, ca Peontenii, Ilyrienii, etc. căutau prietenia Atenei.

Înaintările lui. A cuprins tot, iar ce n'a putut cuprinde a doblîndit sub numele de alianță, căci tot-d'a-una omul se duce acolo unde vede că e mai multă putere și mai multă silință.

Așa dară, Atenienilor, dacă ați începe de-acum fiind-că n'ați făcut mai din vreme—să judecați ca Filip ; dacă ar vrea fie-care din voi în această nevoe, cu dragă inimă să-și dea silința pentru folosul statului, cei bogăți cu bani, cei lineri cu luatul armelor ; dacă, într'o vorbă, ar lucra fie-care ca pentru sine și n'ar mai trage nădejde că vor munci alții pe cînd el stă în nelucrare ; atunci, cu ajutorul zeilor, veți tă-mădui pierderile venite numai din a voastră negrijire și atunci veți fi răzbunați de Filip.

Nu vă închipuiți că norocul său are să fie neschimbat ca norocul unui Zeu. Mulți îl urăsc, mulți se tem de el, mulți îl pizmuesc, chiar dintre cei cari se arată mai supuși la ale lui voinți. Nu socotiți că cei din jurul lui n'aun și ei palîm omenești ; dar fiind-că nu văd sprijin nicăiri, nu izbuiesc și pricina e toată această încetineală, această moliciune, de care zic că chiar astăzi trebuie să vă scăpați.

Vedeți, Atenienilor, pînă unde a ajuns îndrăzneala lui Filip. Acum nu vă mai lasă să alegeți între pace și război, ci vă amenință

și dăa cu o mândrie groaznică, precum am
 vădit lăcomia sa nu s'a săturat cu tot ce a
 cuprins; și înaintează mereu și, pe cînd voi
 întârziati și vă dați leni, vă strînge din toate
 partile.

Cînd dect vă veți face datoria? Așteptați
 vre-o întimplare, așteptați ca nevoia să vă pue
 sula în coastă? Dar cum judecați lucrurile ce
 se petrec acum? Nu cred că poate fi, pentru
 niște oameni liberi, mai înbolditoare nevoie
 de cît ca să spele rușinea de care sînt acoperiți.

Ce! atît a rămas acuma să vă plimbați prin
 piață și să vă întrebați unul pe altul: ce mai
 e nou? Ce vreți să fie mai nou decît faptul că
 un Macedonean supune pe Atenieni și porun-
 cește Greciei întregi?

«A murit, Filip? - Nu, dar e bolnav!» Ce
 vă pasă dacă moare sau trăește! Cînd nu
 va mai fi el, aveți să vă fabricați un alt Filip,
 dacă nu vă schimbați purtarea, fiindcă el n'a
 ajuns ceia-ce este prin puterea lui, ci prin
 nelucrarea voastră.

Dacă s'ar întimpla ceva ¹⁾ și dacă Soarta
 care are mai multă grijă de cît noi pentru

1) Adică: dacă ar muri Filip.

interesele noastre, ar voi—precum doresc— să-și desăvârșească opera, atunci ați putea face tot în virtutea unei revoluțiuni neașteptate, numai să fiți în stare a vă folosi de împrejurări. Dar așa, fără nici o hotărâre de mai înainte în proiectele sau în pregătirile voastre, chiar dacă fericite întâmplări ar veni să vă deschidă porțile Amphipolei¹⁾ n'ați putea intra.

Prin urmare nu mai stăruește asupra nevoei în care ne aflăm toți și despre care vă socotese pe toți încredințați, anume că trebuie să fim gata pentru ori ce prilej.

Dar ce pregătiri ne trebuie? Ce oști? Ce cheltueli pentru a lor întreținere? Care sînt cele mai sigure și mai hotărîtoare mijloace ce cată să întrebuițăm? Aceste amănunte le voi arăta după ce vă voi fi cerut o îngăduială ca să mă ascultați pînă la sfîrșit spre a vă hotărî asupra celor ce voi zice..

Nu împărtășesc nici eu graba celor ce vo-

1) *Amphipola* (Amphipolis), cetate așezată pe riul Strymon odată fostă sub dependența Atenei, acum devenită independentă. Filip, îndată ce s-a suit pe tron, o atacă. Ea cere ajutor de la Atenieni, dar aceștia refuzară, în urma insistențelor ambasadei lui Filip, care o cuceri. Atena avea mare interes să scape această cetate. Demostene zice că chiar dacă ar muri Filip, Atenienii fiind nepregătiți nu ar avea nici un folos.

esc ca îndată să pornim contra vrăjmașului, fiind-că puterile noastre de acum nu ne îngăduie la aceasta. Dar datorită unui orator în împrejurările de față este să vă arate ce oști trebuie și cum să aflăm mijloace ca să le întreținem pînă cînd sau vom încheia o pace în folosul nostru sau vom dobîndi o învingere, cu o vorbă, vom asigura Atena pentru totdeauna. Iată ce socotesc eu. Slobod altul să judece altfel. Amănuntele au să vă arate mai bine socoteala mea și veți avea de ales.

Mai întîiu cred, Atenienilor, că trebuie cincizeci de trireme ¹⁾ armate și la vreme să vă hotărîți a vă urca în ele. Trebuie apoi, pentru jumătatea călărimii noastre, un număr îndestulător de alte nave și totul să fie în stare a se împotrivi navalirilor neașteptate pe care are obiceiul Filip să le facă la Termopile ²⁾, în Chersones ³⁾, în Olint ⁴⁾, pretutindeni. Să-l încredințăm despre lucrul acesta că am eșit din a noastră adormire și, precum altădată s'a întimplat în Eubea⁵⁾, la

1) *Trireme*, vase cu pinze și cu trei rînduri de lopătari.

2) La nord de Atena.

3) Provincie în Tracia.

4) Olyntul fusese atacat de curînd de către Filip.

5) Tebanii cuprinseser insula Eubea și o stăpîniră nesupărați pînă la 357, cînd un număr de cetățenii Ateniei stîliră pe Tebanii să se retragă.

Haliart¹⁾ și de curând la Termopile, se poate întâmpla să ne repezim asupra lui.

Chiar când ați face mai puțin de cit vă spun eu, pregătirea de război tot nu va fi fără folos, fiindcă, aflând-o vrăjmașul (și o altă, căci are destul spionii printre noi) sau că se va teme și se va astîmpăra sau, dacă nu o va lua în băgare de seamă, veți porni pe mare la celd'întîiu prilej și, fără vre o piedică, îl veți surprinde în Macedonia.

Pelîngă pregătirile despre care v'am vorbit, aveți nevoie de oști cu care să hîrțuiți neconținut pe dușman. Nu vreau zece mii sau douăzeci de mii de streini. Să lăsăm armatele care sînt mari numai pe hîrtie. Vreau oștire ateniană condusă de căpetenii alese de voi și îndestulată cu cele trebuincioase.

Dar ce fel de oști? În ce număr? Cum să le întrebuițăm! Voi răspunde la toate, pe rînd.

Pentru streini, băgați de seamă să nu cădeți în greșeala de alte dați cînd ați înscris mai mulți de cit vă trebuia.... Să începeți mai bine cu puțin și dacă vedeți că puținul nu ajunge, atunci să adăugați.

Vă trebuie peste tot două mii de oameni

1) Aluziune la ajutorul dat de Atenienii Tebanilor contra Spartei în 395.

pedeștri, dintre cari cinci sute Atenieni... Să mai punem două sute de călăreți, dintre care cel puțin cincizeci să fie Atenieni...

Ce mai trebuie? O escortă de zece vase ușoare pentru ca oștirea, în drum, să nu se teamă de flota lui Filip...

Mă mărginesc la un număr așa mic de soldați, fiindcă nu sîntem în stare să pregătim o armată care să înfrunte o luptă. Numai un lucru e de făcut: să facem năvăliri în țara dușmană! Pentru felul acesta de războiu, fel cu care trebuie să începem, să n'avem prea mare oștire căci lipsește bani, dar nici prea mica.

Sînt de părere ca printre streini să se amestece și cetățeni și să plece toți împreună, pentru-că altă-dată cînd aveai trupe streine la Corint ¹⁾, cînd Polystrat ²⁾, Iphicrate, Chabrias și alții ³⁾ comandau în numele vostru, se alăturară pe lângă oștire și mulți Atenieni și ast-fel uniți, cetățeni și streini, ați învins pe Lacedemonieni. Căci de cînd stre-

1) Oraș foarte puternic în Grecia, la intrarea Peloponezului, în Arhais.

2) *Polystratus*, comandant de trupe mercenare, aflat în serviciul Atenienilor și răsplătit de ei cu foarte mari onoruri.

3) *Iphicrates*, general atenian, care a învins pe Spartani în 392 a. Cr. *Chabrias*, general atenian, mort la 358 a. Cr.

iniți sînt întrebuițaiți singuri la război pentru voi, văd că numai amicii și aliații noștri sufer, iar inimicii se întăresc din ce în ce. Iar streinii aceștia, d'abia se începe războiul și fug; se duc la Artabaze¹⁾ sau pretutindeni aiurea în loc să rămîie în serviciul nostru. Comandanții nu pot face nimic, pentru-că dacă nu le plătesc nu pot să le poruncească.

Ce vreau deci? Ca, spre a ridica ori-ce cuvînt de nemulțumire și pentru comandant și pentru soldați, să avem totdeauna cu ce să-i plătim și apoi să se amestece cu streinii și cetățenii cari să supravegheze conducerea războiului.

Asta-zi în adevăr politica noastră e de rîs. Dacă v'ar întreba cine-va: «Atenienilor, sînteți în pace? — Nu, pe Zeus²⁾, ați răspunde sîntem în război cu Filip». Așa e, fiind-că ați numit cetățenii în funcțiunile militare. Dar dintre toți ofițerii, afară de cel pe care-l trimeteți unde e armata, ce fac ceilalți? Slujesc

1) Aluziune la un fapt petrecut la 356 a. Cr. Atenienii aveau în serviciul lor pe Chares cu o mare armată de mercenari. Tocmai în timpul războiului, Artabaze, satrapul din Asia Mică, se revoltă contra regelui Persiei, stăpînului său și chemă pe mercenarii ce serveau Atenei. Aceștia, ștînd că plătește bine, părăsesc pe Atenieni și se duseră la el.

2) Expresiune obișnuită, cum ar fi: pe Dumnezeu sau Zău.

să împodobească sărbătorile voastre publice. Ca și fabricanții de statue de lut, faceți răsonnicul ca să-I arătați lumii, nu ca să vă folosiți de ei. Oare, dacă se zice că o armată este ateniană, n'ar fi cea d'întîiu trebuință ca ofițerii de frunte să fie Atenieni?

Ca să dați ajutor insulei Lemnos¹⁾ trimiteți pe generalul cavaleriei voastre, iar comanda trupelor ce au să vă apere pe voi o dați lui Menelaū, un strein. Prin aceasta nu voi să micșorez meritul lui Menelaū, dar spun că generalul armatei voastre trebuie să fie luat dintre voi.

Poate găsiți că pînă aici am dreptate, dar sînteți nerăbdători să știți unde vom găsi banii trebuitorii. Veți vedea.

Toată oștirea pe care v'o propun s'o ridicați vă va costa numai pentru hrană ceva mai mult peste nouăzeci talenti²⁾, adică : pentru zece vase ușoare 40 de talenti, cite

1) Insulă în Marea Egee. Aci sta tot-d'auns un corp de cavalerie ateniană.

2) *Talentul* (după latinește) sau *talantul* (după grecește) o greutate convențională de argint, cu valoare monetară. Erau două estegorii : talentul atic (din Atena) valora 6080 fr. și cîntărea 26 kilgr., talentul egiptic (din insula Egina) valora 3300 fr. și cîntărea cam 38 kgr.

20 de mine¹⁾ pe lună de fie-ce vas; tot atita pentru două mil de pedestrași, cîte zece drachme²⁾ pe lună de fie-care soldat; la fine pentru 200 de cai, 12 talenți, cîte 30 de drachme pe lună de fie-care.

Mă voiū sui și cū în vase și dacā socoteala mea va eși mincinoasă, răspunz cu capul meu.

Și această sumă de unde să se ia? Iată. (Se citește memoriul lui Demostene despre darile ce trebuiau ridicate).

Iată, Atenienilor, ideia mea. Cînd veți vota, primiți ideia cea mai bună, numai faceți așa ca să bateți pe Filip nu cu decrete și cu scrisori, ci cu arme...

Prima trebuință este ca trupele să fie totdeauna gata, căci nu veți face nici o ispravă dacā veți crede că puteți aduna soldații la momentul oportun și-i puteți porni.

Puteți așeza trupele voastre la iernatic în Lemnos, în Tasos³⁾, în Sciathos⁴⁾ și în celelalte insule vecine, unde de ale hranei se

1) *Mina* (valora 100 de drachme, adică peste 97 de franci).

2) *Drachma*, monedă de argint, valora la Atena cam 97 de centime și jumătate.

3) *Tasos*, insulă în marea Egee.

4) *Sciathos*, insulă în marea Egee.

găsesc cu înbelșugare cum și tot ce trebuie unei oștiri.

Fiind ale voastre vase la adăpost în porți și soldații nefiind departe, va fi lesne să vă folosiți de vânt ca să întindeți pânzele fără nici o primejdie....

Prin aceasta veți tăia și un puternic venit al lui Filip, căci nu va mai putea urma tâlhăriile pe mare, care sărăcesc pe aliații voștri și-i dau lui cu ce să ducă războiul în potrive voastră.

Veți mai câștiga încă un lucru, că nu veți mai fi expuși la insultele lui. Toate aceste insulte nu le-ați putut împiedica, fiindcă ajutorul ce ați fi avut gând a trimite ar fi ajuns prea târziu.

De ce sărbătorile voastre nu întârziază de la vremea hotărâtă?... Pentru că în privința lor legile au prevăzut tot.

Pentru înarmare însă nici o regulă, nici o lege, nici o poruncă. Cînd se răspundește svonul despre o mișcare... atunci ne gândim la mijloacele ca să găsim bani. Pe urmă se face un decret... Și în timpul acestor întârzieri cetățile pe care voiați să le ajutați sînt luate. Timpul de acțiune se pierde în pregătiri...

E rușinos, Atenienilor, să vă dați înapoi de

la ori-ce muncă trebuincioasă sub pretext că nu vă place, și să nu înțelegeți că în războiu nu se cade să-ți poruncească evenimentele, ci să le previi. După cum se cuvine ca un general să meargă în fruntea armatei, tot așa oamănii politici înțelepți trebuie să meargă în fruntea afacerilor, ast-fel ca să n'aștepte evenimentul spre a ști ce măsură să ia, ci măsurile luate de ei să aducă evenimentul.

Voi, Atenienilor, avind mai mare putere de cât toți, năvi, soldați, cai, bani, nu știți să vă folosiți de nimic la timp...

Altă dată poate nu era primejdie să vă purtați așa, acum însă a venit momentul hotărâtor, trebuie altă purtare....

Cred, Atenienilor, că un zeu, mișcat de rușinea noastră, îi produce lui Filip acest neastîmpăr; căci dacă, mulțumit cu ce a luat, ar sta în liniște și n'ar mai întreprinde nimic, — unit dintre voi, cum mi se pare, ar uita cât de greu ne-a rușinat el. Acum însă nimic nu-l satură; ambițiunea lui crește mereu și poate că la urmă are să vă deștepte, numai să nu fiți cu totul desnădăjduiți... Și noi așteptăm în liniște? Credeți că toate aû să meargă bine dacă veți trimite cîte-

va lăsa goale?... Nu ne vom imbarca noi acum cel puțin dacă n'am făcut-o mai înainte? Nu se vor găsi cetățeni cari să ia armele și prin a lor prezență să însuflețească pe strein? Flota noastră nu se va duce contra inamicului?

Dar veți zice: pe unde să-l atacăm? E, Atenienilor, războiul singur, dacă-l întreprindem, vă va arăta părțile slabe. Iar dacă, închiși între ziduri, veți fi mulțumiți a asculta pe fabricanții de discursuri cari vecinic se sfișie unul pe altul, nu veți face nimic....

Ce să faceți cu niște trupe în cari numai generalul e ateniian?... Ce să facă niște bieți streini cu un comandant care n'are cu ce să le plătească? Este invins și pe urmă vi se fac arătări neadevărate; iar voi, așa la împlinire, îl osindiți ori îl ertați.

Care e îndreptarea? să vă duceți să serviți singuri voi, Atenienilor!...

Nu trebuie să vă încredeți numai în niște simple raporturi, trebuie să vedeți cu ochii...

Ei, care n'am căutat nici odată să vă plac, dacă nu m'ați îngădui interesele voastre, v'am spus a mea părere cu sinceritate și fără să ocolesc.... Ori cum veți lua acea părere,

e destul să vă spun că de aceia v'am arătat-o fiind că mi s'a parut folositoare. Fie să izbutească aceia care va fi cea mai folositoare pentru toți.

CATILINARA I

NOTIȚĂ ISTORICĂ

Era pe la anul 63 înainte de Cristos. Republica romană ajunsese la un foarte înalt grad de mărire și de putere. Pompeiul în Răsărit cucerirea pământurilor pentru Roma și se credea stăpîn peste lumea romană; dar starea socială și morală din Roma și Italia era așa că nu părea mulțumită cu gloria ce voia a-i da generalul. Luptele dintre partide erau mari și pretulindeni se manifestaū nemulțumiri: la aristocrați pentru că pierduse puterea de odinioară; la popor, pentru că nu se mulțumea cu foloasele dobîndite. Acum era epoca în care curentele se formaū ușor și ușor putea cine-va, lingușind nemulțumirile și apetiturile unei categorii să-și capete popularitate. Cesar pe timpul acesta trăia ca un tânăr risipitor și desfrinat și nimeni nu-i da importanță; el își crea însă necontenit simpatii și cu încetul ajunse a fi considerat capul partidei populare.

În timpul acesta trăia la Roma un avocat care, de-și ridicat dintr'o clasă de oameni mai

de jos, nepuținând să numere strămoși al căror nume să se regăsească în istorie, de și *homo novus* (om nou), cum se numea cu termenul latin, își făcu un mare renume prin pledăriile sale. Acesta era Cicerone. Renumele dobândit ca avocat, îl încurajă să intre în politică, ocupă funcțiuni însemnate și ajunse chiar consul.

Consulatul lui (63 a. Chr.) a devenit celebru printr'o împrejurare cunoscută sub numele de *conjurațiunea lui Catilina*.

În timpul luptelor dintre partida aristocratică și partida populară, în mijlocul acestor turburări neconținute, o seamă de oameni de nimic socotiră că e momentul să încerce norocul, să facă o răzvrătire ca să pue mina pe putere. În fruntea lor era Catilina. Acesta era de neam nobil, cu calități corporale și spirituale, dar cu inclinare mare spre rele, spre viciu. Și-a cheltuit curind averea și ocupând funcțiuni, s'a distins prin despuerea nenorociților care aveau afaceri cu dînsul. Întorcîndu-se la Roma, după ce fusese guvernator în Africa, își puse candidatura la consulat și, căzînd prima oară, își făcu o ceată de susținatori, toți la fel cu dînsul.

Sallustiu, scriitor roman, care a studiat această conjurațiune, ne descrie astfel partidul lui Catilina: «Toți nerușinații, desfrinații, libertinii care pierduse banii cu chefurile și cu femeile, cari trăiau din datorii și cu frica de a fi pedepsiți, toți paricizii, toți cei ce necinsteau cele

sfințe, cel care fusese osîndiți sau așteptau să fie osîndiți; cel chinuți de sărăcie, de infamie și de muștrare de cuget, aceștia erau amicii lui Catilina.*

Cu asemenea partid, sprijinit pe oștice strînse prin diferite colțuri ale Italiei, Catilina își încercă din nou șoarta la consulat: căzu din nou, dar se inverșună atât de tare în cit decise a da foc Romei și a o jăfui. Catilina nu făcea nimic pe față, dar se vedea izbucnind mică răscoală pe ici, pe colo; de aceea Senatul dete putere discreționară consulilor.

În aceste împrejurări, într-o zi cînd veni Catilina în Senat, ca de obicei, pronunță Cicerone acel faimos discurs, care începe cu apostrofa: «Pînă cînd vei abusa de răbdarea noastră?» și pe care îl dăm în traducere aci. Aceasta este prima catilinară. După aceasta, Catilina părăsi Roma. Atunci Cicerone pronunță al doilea discurs în Adunarea Poporului. Mai tîrziu pronunță al treilea și al patrulea discurs.

După plecarea lui Catilina, Cicerone dobîndește și probele scrise, de care avea nevoie, ca să înceapă un proces în regulă contra lui Catilina. În timpul acela se aflau în Roma niște deputați ai Allobrogilor din Galia, veniți să reclame contra funcționarilor. Partizanii lui Catilina cereau să-i atragă în partea lor. Deputații, îndemnați de Cicerone, căruia îi destăinuise încercarea aceasta, cer scrisori pe care să le pre-

zente compatrioților lor spre mai multă crezare. Partizanii lui Catilina comit greșala să dea scrisori; acestea ajung în mina consulului, care merge la senat și se decide uciderea conjuraților mai de seamă.

În urma acestora, Catilina atacă armata consulară, dar fu învins și mori el însuși în luptă.

Cicerone, glorificat de toți că a scăpat statul și încântat el însuși de fapta sa, care socotește că «a meritat aplauzele pământului întreg», continuă a se amesteca în luptele politice. Fu partizan al lui Pompeiu, dar după ce acela fu învins de Cesar, trecu în partidul acestuia. După ce Cesar fu asasinat, Cicerone se arătă dușman neîmpăcat al lui Antoniu, contra căruia rosti discursurile numite *Filipice* (după cele rostite de Demostene contra lui Filip), susținând pe Octavian. Însă cînd se formă triumviratul al doilea (Octavian, Antoniu și Lepid), fu proscris și ucis. A trăit de la 106 pînă la 43 a. Chr. A scris opere filozofice, retorice, dar s'a făcut mai ales cunoscut ca orator judițiar și politic.

Primul discurs contra lui Catilina

Pînă cînd în fine vei abuza, Catilina, de răbdarea noastră? Pînă cînd această furie a ta ne va tot batjocori? Care va fi sfîrșitul neînfrînatei tale îndrăzneți? Nici paza de noapte a muntelui Palatin, nici soldații împrăștiați pentru privigherea orașului, nici spaima poporului, nici neadormirea tuturor oamenilor de treabă, nici acest loc foarte tîlărit în care se adună senatul, nici chipul și privirea acestora, nimic din toate acestea nu te-aû mișcat? Nu simți că planurile tale sînt date pe față? Nu vezi că conjurațiunea ta este pe deplin cunoscută de conștiința tuturor acestora? Cine din noi socotești tu că nu știe ce ai făcut eri și alaltăeri, unde ai fost, pe cine ai adunat, ce hotărîri ai luat?

O timpuri! O moravuri! Senatul- înțelege a

cestea, consulul le vede și el totuși trăește. Ce zic: trăește? Ba chiar vine și în senat, ia parte la chibzuirea publică, însemnează și ochește pe cite unul dintre noi ca să-l omoare. Iar noi, bărbați îndrăzneți, socotim că facem destul pentru stat dacă ne ferim de furia și de cuțitul acestuia. De mult trebuia, Catilina, să fi dus la moarte din porunca consulului, pe tine trebuia să te lovească această pieire pe care tu o pregătești de mult în contra noastră tuturor.

Dacă un bărbat așa de meritos, Publiu Scipione, mare pontifice¹⁾ a omorât ca particular pe Tiberiu Grachu care puțin amenința situațiunea statului, apoi noi consulii te vom suferi pe tine, Catilina, care dorești să pusiești tot pământul cu sabie și cu foc? Las la o parte întâmplările cele mai vechi, că de exemplu Caiu Serviliu Ahala a omorât cu mâna sa pe Spuriu Meliu, care dorea lucruri nouă²⁾.

1) P. Scipione era mare pontifice, adică președintele celui mai însemnat colegiu de preoți. Preoții nu erau considerați între magistrați, adică în mâna lor nu aveau nici o parte a puterii publice. De acela zice Cicero: „ca particular”. Tiberiu Grachu propusese o lege după care să se împartă pământurile celor săraci și aceasta a dat naștere unor turburări în Roma.

2) C. Serviliu Ahala, comandant al cavaleriei, a omorât pe Meliu, care împărțise grija popor și senatul credea că prin aceasta vrea să-și facă popularitate și să devie rege.

Da, a fost, a fost asemenea virtute în statul roman, cînd bărbații curagioși pedepseau cu mai grozave chinuri pe un cetățean primejdios de cît pe cel mai îndirjit dușman. În privirea la avem, Catilina, o hotărîre a senatului zdrobitoare și grozavă; nu lipsește hotărîrea statului, nu lipsește autoritatea acestei adunări (senatul); o spun pe față, noi, noi consuli lipsim de la datoria noastră.

Odinioară Senatul a hotărît ca Luciu Opiiniu, care era consul, să vegheze prin toate mijloacele ca statul să nu dea de vre-o primejdie; n'a trecut la mijloc nici o noapte și din pricina unor bănueli de răscoală, a fost ucis Caiu Grachu, fiul unui părinte strălucit, nepotul unui om strălucit și făcînd parte dintr'un neam strălucit¹⁾. De asemenea a fost omorît împreună cu copiii săi Marcus Fulvius, care fusese consul. Tot printr'o asemenea hotărîre a senatului s'a încredințat statul în mina consulilor Caiu Marius și Luciu Valeriu.

Oare moartea, pedeapsa din partea statului,

1). Caiu Grachu, frate cu Tiberiu, propuse mai multe legi populare de o mare importanță, dar inimicii săi răspîndiră asupra-i calomnii și după ce fu omorît, legile sale pierdură tot efectul. Tatăl lui, Sempronius Grachus fusese de două ori consul. Unchiul său, de pe mamă, era Scipione Africanul, care învinsese pe Cartaginezi în al doilea război punic.

a întârziat măcar cu o zi ca să lovească pe Luciu Saturniu, tribun al Plebei, și pe Caiu Serviliu, pretor? ¹⁾ Iar noi suferim de douăzeci de zile să se locească sabia autorității senatului? Căci avem și noi o hotărâre tot de acest fel, dar stă închisă în arhivă, ca o sabie virtă în teacă. După această hotărâre a senatului, trebuie ca tu, Catilina, să fii omorât îndată. Trăiești însă și trăiești nu ca să-ți părăsești, ci ca să-ți întărești îndrăzneala. Doresc senatorilor să fii iertător; doresc să nu par nehotărât în mijlocul unor așa de mari primejdii pentru stat: cu toate acestea mă cred singur vinovat de slăbiciune și de nelucrare.

În Italia este o tabără dușmană poporului roman așezată în strimtoriile Etruriei; pe fiecare zi crește numărul dușmanilor; iar pe comandantul taberei, pe conducătorul inamicilor îl vedeți în oraș, ba încă în senat uneltind pe toată ziua cîte o primejdie nouă pentru stat. Dacă voi fi poruncit, Catilina, să fii arestat și omorât, cred că va trebui să mă tem mai mult să nu zică toți oamenii ciuștiți că am făcut aceasta prea târziu de cît că am făcut-o într'un chip prea crud. Cu toate acestea eu,

1). Aceștia voiau să aducă din nou în vigoare legile făcute de frații Gracchi. Mariu i-a urmărit și i-a ucis.

pentru motive hotărâte ¹⁾ nu pot să fac ceea-ce a trebuit să se întimple de mult. Atunci vei fi omorât când nu se mai putea găsi nimeni atât de necinstit, atât de pierdut, atât de potrivit cu tine în cel să nu recunoască cum că pe drept s'a făcut aceasta.

Cît timp însă va exista cine-va care să îndrăznească să te apere, vei trăi, dar vei trăi așa cum trăiești acum, înconjurat de multele și puternicele mele paze ca să nu poți face nici o mișcare în contra statului. Cum au făcut și pînă acum, ochii și urechile multora te vor urmări și te vor păzi, fără să simți.

Ce mai poți aștepta, Catilina, dacă nici noaptea cu întunericul ei nu poate ascunde adunările nelegiuite ale voastre, dacă nici casa par-

1) Aceste motive pe cari le-a spus și în acest discurs și cu prilejul celorlalte discursuri contra lui Catilina, erau văd comentate de oamenii politici din Roma; unii îl acușau, alții îl dădeau dreptate. Cicerone explica astfel atitudinea sa: N'am pînă acum probe materiale contra lui Catilina și cu toate că Senatul ne-a învestit pe noi consuli cu putere discreționară, o lege veche spune că nici un cetățean roman nu poate fi pedepsit cu moartea de către un magistrat, ci numai de Adunarea poporului. Dacă ași omori pe Catilina, i-ași creia simpatii, căci mulți—mai ales după insinuațiunile amicilor ce-l avea chiar printre senatori—ar zice că poate nu e vinovat. Dacă însă l-ași face să iasă din Roma, atunci va deveni pe față inamic al statului și ași putea să-l tractez cum merită.

ticulară (în care vă adunați) nu poate închide între pereții glasurile conjurațiunii tale, dacă toate es la lumină și izbucnesc? Schimbă-ți gândul, crede-mă; uită omorul și focul. Ești ținut strins de toate părțile; planurile tale toate sînt pentru noi mai lămurite de cît lumina zilei, lucru pe care îl vei mărturisi și tu împreună cu mine.

Ți-aduci aminte că la 21 Octobře ¹⁾ am spus în senat că într'o anumită zi — și am spus că ziua va fi 27 Octobře — Caiu Malliu, omul tău și tovarășul îndrăznelit tale, se va arăta înarmat? M'am înșelat eu, Catilina, nu numai în privința faptului, care e așa de mare, așa de crud și de necrezut, dar, ceea ce este mai de mirare, m-am înșelat măcar asupra zilei? Am spus de asemenea în Senat că ai hotărît moartea oamenilor de frunte la 28 Octobře, atunci cînd mulți bărbați însemnați au fugit din Roma nu atît pentru a se apăra, cît mai mult pentru a opri îndeplinirea planurilor tale. Vei putea oare să

1) Romanii socoteau zilele cu totul altfel de cît noi. În fiecare lună erau trei zile fixe: Kalende (la 1) None (la 5 sau la 7 în lunile Martie, Maiu, Iuliu și Octobře), Ide (la 13 sau la 15, în lunile Martie, Maiu Iuliu și Octobře), zilele celelalte se numeau I, II etc. înaintea Nonelor sau Idelor sau Calendelor lunii următoare.

negi că în ziua aceea n'ai putut să faci vre-o mișcare contra statului, fiind închis de măsurile mele și de privegherea mea, când spuneai, după plecarea celorlalți, că le-ai mulțumi și cu moartea mea, care rămăsesem în oraș? Când, la zi întâia Noembre, ai socotit să ocupi Preneste ¹⁾ printr'un atac de noapte, ai simțit oare că acea colonie era întărită din ordinul meu, cu ajutoarele și cu pazele mele? Nimic nu faci, nimic nu planuești, nimic nu gîndești pe care eu nu numai să-l aud, dar să nu-l văd și să nu-l înțeleg deplin.

În fine mărturisește împreună cu mine ce s'a întimplat alaltăeri noaptea: înțelegi acum că eu veghez la scăparea statului cu mai multă agerime de cît tu la pierderea lui. Zic dar că alaltăeri noaptea (bagă de seamă că spun lucrurile lămurit) ai venit în mahalaua lucrătorilor de coase, în casa lui Marcu Leca, că tot acolo s'aun adunat mai mulți tovarăși ai aceleiași nebunit și crime. Indrăznești să tăgăduiești? De ce taci? Dacă tăgăduiești, îți voi dovedi, căci văd în senat cîți-va cari au fost împreună cu tine.

1) Localitate în apropiere de Roma, de unde Catilina ar fi putut mai cu succes să-și îndrepteze operațiile contra capitalei.

O zet nemuritori! In ce neam sntem? Ce stat avem? In ce oraş trăim? Aci, aci, senatorilor, Intre noi, In adunarea aceasta cea mai sfântă şi cea mai onorată din toată lumea, stut unit cari cugetă la pleirea mea, la pleirea noastră a tuturor, la distrugerea oraşului şi a lumii întregi. Pe aceştia eū, consulul, îi vad şi vă cer părerea pentru stat; dar nu îndrăznesc să rănesc măcar cu vorba pe cel ce trebuia să fie omoriţi cu sabia. Da, Catilina; ai fost In noaptea aceea la Leca; ai distribuit părţile Italiei; ai hotărît In cotro se cade să plece fie-care; ai ales pe cine să laşi la Roma, pe cine să duci cu tine; ai stabilit cum să se împarţă oraşul pentru ca să-l dai foc; ai întărit că şi tu vei eşi îndată; dar ai zis că mai ai acum puţină zabavă, fiind-că eu trăesc. S'aū găsit doi calări Romani cari să te scape de grija aceasta şi să fagăduiască cum că chiar In acea noapte, cu puţin înainte de a selumina de ziuă, mă vor omori In patul meu.

Eū am aflat toate acestea chiar îndată ce s'a risipit ceata voastră¹⁾; mi-am aprovizionat şi mi-am întărit casa cu pază mai mare;

1) Vezi notiţa istorică.

am gonit pe cei ce-i trimiseseseși la mine dimineața să mă salute¹⁾, cînd au venit tocmai aceea cari spuseseam eu multor bărbați însemnați că vor veni.

Așa fiind lucrurile, Catilina, urmează cum ai început; eși înfine din Roma: porțile sînt deschise: pleacă. De mult limpte dorește tabăra lui Maliu ca pe conducătorul ei. Ia cu tine și pe toți ai tăi sau barem pe cel mai mulți; curăță orașul. Mă vei scăpa de o mare frică pe cîtă vreme va fi între mine și tine zidul cetății. Cu noi nu o poți duce mai multă vreme: nu te voi putea suferi, nu voi răbda, nu voi permite.

Drept e să dăm mare mulțumită zeilor nemuritori și cu deosebire lui Jupiter Stator²⁾, cel mai vechiu păzitor al acestui oraș, fiindcă am scăpat de atîtea ori de o nenorocire atît de neagră, atît de grozava, atît de izbitoare pentru stat. Nu se întîmplă așa de des

1) La Roma era obiceiul ca în se-ce dimineață în casa persoanelor bogate săd cu înalte demnități să vie oamenii de casă și amicii să-i salute, să le dea bună dimineața, cum am zice noi (Ave, Domine!). Aci e zis în ironie.

2) Jupiter, părintele zeilor, se numea de Romani Stator, pentru că ar fi oprit pe Romani din fugă în timpul luptei cu Sabinii pe timpul lui Romulus. Pe urmă a devenit protectorul Romei. Senatul se aduna tocmai în templul acestui zeu.

ca siguranța statului să fie pusă în primejdie de un singur om.

Cîtă vreme, Catilina, mi-ai întins curse fiind consul designat ¹⁾, m'am apărat nu cu vre-o apărare publică, ci cu privigherea mea particulară. Cînd, la alegerile trecute de consul, ai voit să mă omori în cîmpul lui Marte ²⁾ pe mine și pe concurenții tăi, am năbușit nelegiunile tale încercări numai cu apărarea și cu ajutorul amicilor mei, fără să provoc în public vre-o turburare; în fine ori de cîte ori m'ai atacat, singur m'am împotrivit ție, de și vedeam că pieirea mea este împreună cu o mare primejdie pentru stat.

Acum atacă pe față statul întreg; împingi la pierdere și la pustiire templele zeilor nemuritori, casele orașului, viața tuturor cetățenilor, în fine Italia întreagă. De aceea de oarece nu îndrăznesc încă să întrebuițez primul mijloc, care ar fi mai potrivit cu puterea ce am în mîna și cu pilda strămoșilor, voi face ceea-ce e mai blînd față de severitatea lor și mai folositor pentru binele comun. Căci dacă

1) *Consul designatus* se numea cel care fusese ales consul pentru anul viitor și nu intrase încă în funcțiune.

2) Cîmpul lui Marte se numea locul unde se întrunea poporul (în comiții).

ași porunci să fii omorât, ar rămânea în stat cealaltă ceată a conjuraților ; dacă din poțrivă ai pleca tu, lucru la care te indemn de mult, atunci s'ar scurge din oraș această drojdie multă și primejdioasă a tovarășilor tăi.

Ce, Catilina ? Stat la îndoială să faci, cînd îți poruncesc eu, ceea-ce era să faci de bună-voe ? Consulul poruncește ca vrăjmașul să iasă din cetate. Mă întreb : dar în exil să mă duc ? Nu-ți poruncesc, dar, dacă mă întreb, te sfătuiesc s'o faci.

Și zău, Catilina, ce te mai poate desfăta în orașul acesta ? Aci nu e nimeni, afară de conjurațiunea aceasta a oamenilor de nimic, nimeni care să nu se teamă de tine, nimeni care să nu te urască. Oare semnul rușinii tale caznice nu ți-a înfierat viața ? Oare nerușinarea faptelor tale private nu ți-a minjii în deajuns reputațiunea ? Ți-ai întors tu ochii de la vre-o desfrinare, ți-ai depărtat tu mîna de la vre-o crimă și corpul tău de la vre-o ficaloșie ? Pe cînd erai tînăr, rămas-a vre-unul, din cei pe cari îi prinseseși în lațul corupțiunii tale, căruia să nu-i pui cuțitul în mîna pentru vre-o faptă îndrăzneată sau să nu-i ajuți pornirea pentru vre-o poftă nerușinată ?

Ce ! Cînd prin moartea primei tale soții ți-ai făcut casa liberă pentru o nouă căsătorie, n'ai adăugat la această crimă o altă crimă de necrezut ? ¹⁾ Las la oparte acest lucru și lesne primește să fie ascuns ca nu cumva să se vadă că în cetate a putut să existe o grozăvie atît de mare sau că dacă a existat a rămas nepe-depsită. Las la oparte ruina averii tale, pe care o vei simți în curînd (la termenul cînd se plătesc datoriile) ²⁾ și viu la cele ce se rapoartă nu la rușinea particulară a viciilor tale nici la incurcătura ta de bant sau la mișelia ta, ci la interesul statului și la viața și scăparea noastră a tuturor.

Te poți bucura tu, Catilina, de această lumină sau de aerul pe care îl respiri, cînd știi că nu e nimeni care să nu fi aflat că în ajunul lui 1 Ianuariu, pe cînd erau consuli Lepid și Tullu ³⁾ ai venit la adunare înarmat ? că ți-ai pregătit o ceată cu care să omori pe consul și

1). Balustiu spune că iubind pe Aurelia Orestilia, Catilina, care avea un fiu de la prima soție, și-a omorît însuși copilul ca să facă pe placul acestei femei, care din pricina aceluia fiu sta la îndoielă dacă trebuie să-l ia de bărbat.

2). Termenul pentru plata datoriilor e la Kalendo ; dacă nu se plătea atunci se amîna pînă la Ide, ca termen ultim.

3). Aluziune la complotul făcut de el contra consulilor și neizbutit.

pe oamenii de frunte ai cetății? că nu vre-un gând mai bun nici frica n'au oprit furia și mișelia ta, ci norocul poporului roman? Dar las la oparte acestea, pentru că sînt cunoscute și s'au întimplat destule după ele. De cîte ori n'at încercat să mă omori plină să nu intru în funcțiune ¹⁾ și după ce am intrat în funcțiune? De cîte atacuri ale tale, îndreptate în așa chip în cîl să se pară că nu se pot înlătura, nu m'am ferit eu furișîndu-mă printre lovituri? Nu poți izbui în nimic și cu toate acestea nu te oprești de a voi și de a încerca.

De cîte ori pumnalul acesta nu ți-a fost zmul din mînă! De cîte ori n'a alunecat print'r'o întimplare și nu ți-a căzut! Cu toate acestea nu poți să te lipsești mult timp de el. Nu știu cărei divinitați infernale l-at închinat, ca să crezi că e nevoie să-l infigi în corpul consulului ²⁾.

Și acum te întreb: ce fel de viață e aceasta a ta? Căci vorbesc cu tine nu cum ar trebui să mă arăt, mișcat de ură, ci cum aș fi mișcat

1). Cînd adică era consul designatus.

2). Aluziune la un fapt ce se spunea de lume și pe care Salustiu, care a scris despre conjurația lui Catilina îl pomeneste: Cînd Catilina s'a întovărășit cu alții ca să lupte contra statului, s'au omorît un om și toți pe rînd s'au băut din singele lui.

de milă, pe care nu o meriți nici de cum. Adineauri ai venit în Senat. Te-a salutat cine-va din atita lume, din atitia prieteni și oameni ai tai? Dacă, după est se ține minte, nimeni n'a pălit aceasta, apoi aștepti o insultă în gura mare, când te-a lovit atât de greu judecata tăcerii? Nu e nimic că la venirea ta toate băncile acestea s'au golit; că toți foștii consuli a căror moarte a fost adesea hotărâtă de tine, cum te-ai așezat ai lăsat goală această parte a băncilor? Cum crezi că poți suferi aceasta?

Dacă sclavii mei s'ar teme de mine precum se tem de tine toți concetățenii tai, ași socoli că trebuie să-mi părăsese casa. Tu nu crezi că se cade să părăsești orașul? Dacă chiar pe nedrept ași părea în fața concetățenilor mei bănuil într'un chip atât de grav și de insultător, ași preferi să pier din ochii cetățenilor în loc să fiu privit de ochii dușmănoși ai tuturor. Tu, când, prin conștiința crimelor tale, știi că ura tuturor ți se cuvine pe drept și de multă vreme, mai stai la îndoială dacă trebuie să te ferești de înfașarea acelorale ale căror simțuri le rănești prin prezența ta? Dacă parinții tăi s'ar teme de tine și te-ar urî și n'ai putea să-i împaci cu nici un chip, socotese că te-ai duce aiurea

din fața lor. Acum patria, mama comună a tuturor, te urăște și se teme de tine și socotește că singuru-ți cuget este numai de uciderea ei. Nu te vei teme de autoritatea ei, nu vei urma judecata ei, nu te vei spăimînta de puterea ei?

Patria, Catilina, de și tăcînd, vorbește către tine astfel: «De cîți-va ani încoace n'a fost crimă fără tine; n'a fost nelegiuire fără tine; numai pentru tine a rămas nepedepsită uciderea multor cetățeni, pentru tine a fost liberă și nepedepsită jefuirea și apăsarea aliaților¹⁾; tu ai fost în stare nu numai să disprețuești legile și procesele, dar ai putut să le înlături sau să le înfrîngi. Cele de mai înainte, de și nu erau de suferit, dar tot le-am suferit cum am putut. Acum însă cînd numai din pricina ta sînt eu totul înspăimîntată, cînd ori-ce s'ar mișca, toți se tem de Catilina; cînd în ori-ce plan dușmănesc împotriva-mi se vede mîna ta, acum nu mai e de suferit. De aceea pleacă și scapă-mă de această spaimă: dacă e ade-

1) Aluziune la guvernarea lui Catilina în Africa, unde a făcut cele mai grozave hoții, dar pentru care a izbutit a face să fie achitat.

vărată, ca să nu fiu învinsă; dacă e falsă, ca să încetez a mă teme».

Dacă, precum am zis, ar vorbi acestea Patria cu tine, n'ar trebui să dobândească ceea ce cere, chiar dacă n'ar putea să întrebuițeze forța?

Cicerone aduce aminte lui Catilina că el singur a voit să se încredințeze în paza unui magistrat sau unui cetățean de frunte, căci la Roma era un obicei când cineva era bănuit de o crimă contra statului să se constituie singur prizonier. Prin aceasta oratorul voește să spună că nu conștiința că e nevinovat l-a silit să facă pasul acesta, ci remușcarea pentru crimele sale.

Asfel fiind lucrurile, Catilina, dacă nu poți cu dragă inimă să mori, barem să te duci în alte ținuturi și să-ți petreci în fugă și în singurătate această viață scăpată de multe pedepse drepte și meritate?

Zici să cer părerea senatului, căci așa vrei, și, dacă va găsi cu cale ca tu să pleci în exil, te vei supune. Nu e obiceiul meu să fac asemenea lucru, dar îți voi arăta ce cred așteptia despre tine. Ești din oraș, Catilina, scapă statul de frică, pleacă, dacă vrei să-ți spun cuvântul, în exil. Ce mai aștepti? Înțelegi tăcerea acestora? Ei tac, ei aprobă.

Cicerone spune lui Catilina că oamenii cinstiți îl urăsc într-atîtă în cît vor chiar să-l omoare și el, consul, e nevoit să-l apere de loviturile lor.

Dar ce vorbesc? Te poate îndupleca pe tine cine-va? Te poți îndrepta vre-odată? Poți tu să te gîdești la fugă și la vre-un exil? De ce nu-ți dau zeii cugetul acesta? de și vad că dacă te-ai hotărî să pleci în exil înspăimîntat de glasul meu, ar apăsa asupra-mi mult necaz, dacă nu azi, cînd amintirea crimelor tale e proaspătă, dar în viitor. Dar pentru mine e mare cîștig să am eu personal această nenorocire și să scape statul de primejdie. Nu îți se poate însă cere să te impresioneze viciile tale, să te temi de pedeapsa legilor, să slujești nevoile statului, căci nu ești tu omul care să roșești de o infamie, care să te sperie de o primejdie, care să-ți înlăturî cu rațiune furia.

De aceea, cum am mai spus, pleacă! și dacă vrei să grămădești asupra mea, care îți sînt dușman, toată puterea invidiei, du-te drept în exil și atunci eu nu voi putea răbda murmurele oamenilor și puterea acestei invidii. Dacă vrei din potrivă să servești lauda și gloria mea, ești cu ceata rău făcătoare a crimi-

nalilor, du-te la Malliu, adună pe cei netrebnici, desparte-te de cei buni, declară război patriei, bucură-te de această tilhărie nelegiuită, — ca să nu se pară că ai fost gonit de mine la niște oameni streini, ci că ai fost chemat de ai tăi.

De altmintrelea, Malliu i-a și pregătit primirea. Catilina se va găsi într-o societate de criminali, unde își va putea da pe față însușirile lui. În tot cazul, atunci lucrul va fi lămurit: Statul va fi atacat de un tilhar.

Acum, Senatorilor, ca să mă lătur și să opresc dreapta plângere a Patriei, ascultați, vă rog, cu luare-a minți cele ce voi spune și păstrați-le adnc în inimile și în cugetele voastre.

Să zicem că ar vorbi ast-fel cumine Patria, care mi-este mai scumpă de cât viața mea, că ar vorbi Italia și statul întreg:

«Marce Tullie, ce faci? Oare pe omul pe care l-ai descoperit a fi vrăjmaș, pe care-l vezi că va fi conducătorul războiului, pe care îl simți că este așteptat ca general în tabăra dușmanilor, pe autorul crimei, pe capul conjurațiunii, pe cel care a adunat sclavii și pleava cetățenilor, — pe acesta îl vei lăsa să

iasă, ca și cum n'ar fi fost gonit din oraș, ci s'ar fi repezit asupra lui? Nu vei porunci oare să fie pus în lanțuri, să fie tirat la moarte, să fie sfișiat în cel mai mare chin? Ce te oprește? Obiceiul strămoșilor? Dar chiar particularii adesea au pedepsit cu moarte pe cetățenii primejdioși¹⁾. Ori legile pentru pedepsele cetățenilor?²⁾ Dar niciodată acei ce s'au despărțit de stat nu s'au folosit de drepturile cetățenești. Ori te temi de ura posterității? Atunci, zău, frumos mulțumești poporul roman, care, dintr'un om necunoscut, fără sprijin al familiei, te-a ridicat prin toate gradele foarte de timpuriu — la pozițiunea cea mai înaltă, — dacă din pricina urii sau de frica vre unui alt pericol lași fără pază scăparea concetățenilor tăi. Dar dacă ți-e teamă de ură, oare e mai de temut ura provocată de severitate și de tărie de cât cea produsă de inacțiune și de nepricepere? Când Italia va fi pustită prin război, când orașele vor fi prădate, când casele vor arde, gîndește-te cum vei fi ars și tu de focul urii.»

Acestui prea sfînt glas al Statului și cu-

1) Aluzie la Publiu Scipione. cf. nota (1), pag. 81.

2) Legea fusese făcută de consulul P. Valeriu, reinvoiat de P. Porcius Laeca și de C. Sempronius Grachus. cf. nota pag. 34.

getelor acelor oameni cari judecă tot ast fel, le voi răspunde puține cuvinte.

Eū, senatorilor, dacă ași fi socotit că lucrul cel mai bun de făcut este să pedepsesc cu moarte pe Catilina, nu i-ași fi dat acestui gladiator nici un minut de viață. Căci dacă bărbatul mare și strălucit nu aū fost minșit de stingele lui Saturnin și al Grachilor și al lui Flaccus și al celorlalți de mai nainte, ba încă aū fost onorați, de sigur nu mi-era teamă mie că omorînd pe acest ucigaș al cetățenilor ar fi căzut asupra-mi ura posterității. Și chiar dacă ași fi avut s'o sufer, eu am socotit totdeauna că ura produsă de virtute e o adevărată glorie.

Dealtmintrelea sînt în ordinea senatorească unii cari nu văd cea-ce ne amenință pe noi sau se prefac a nu vedea cea-ce vād; cari aū nutrit speranța lui Catilina prin hotăriri pline de slăbiciune și aū imputernicit prin a lor îndoială conjurațiunea care se năștea. Mulți, nu numai oameni răi, dar și chiar neexperimentați, aū urmat autoritatea acestora și ar fi zis că am procedat în mod crud și tiranic dacă mi-ași fi îndreptat lovitura contra acestuia. Acum din contra cînd acesta se va fi dus în lagărul lui Malliu, nu va fi nimeni așit

de nebun în cît să nu vadă că s'a făcut conjurațiune și atît de necinstit în cît să nu mărturisească. Fiind omorît singur acesta, eu văd că s'ar împiedeca numai pentru cît-va timp nenorocirea statului, dar nu s'ar stinge pentru tot-deauna. Dacă din potrivă va fi el aruncat afară și va lua cu sine pe ai săi și pe nenorociții scăpați de pieire adunați din toate părțile, nu numai se va stinge și se va distruge răul ajuns atît de primejdios pentru stat, dar se va distruge și rădăcina și sămînta tuturor relelor.

De mult timp, senatorilor, trăim în primejdiile și între cursele conjurațiunii, dar, nu știu cum, deplina dezvoltare a tuturor crimelor și a furiei și îndrăselii celei vechi a izbucnit în timpul consulatului nostru. Dacă din această ceată de hoți ar pieri numai acesta singur, poate că am fi pentru cît-va timp scutiți de grijă și de frică; însă primejdia va rămînea și va fi închisă în vinele și în măruntaele statului. După cum adesea oamenii bolnavi de vre-o boală grea, cînd sînt chinuți de căldură și de friguri, dacă beau apă rece mai întîiu se pare că se îndrăvenesc, însă sufer mai rău și mai cu putere, tot ast-fel această boală a statului, care

s'ar mai potoli prin pedeapsa acestuia, ar izbucni mai cu putere dacă cel-lalți ar trăi.

De aceea, senatorilor, cei răi să plece; să se despartă de cei buni; să se adune într'un singur loc; să fie, cum am zis, între ei și noi un zid; să înceteze a întinde curse consulului chiar în casa lui, a sta înprejurul tribunalului pretorului urban¹⁾, a veni în senat cu săbiu, a se pregăti să atace orașul cu torțe și cu materii inflamabile²⁾; în fine să stea scrisă pe fruntea fie-cărui adevărata simțire pentru stat. Vă făgăduesc, senatorilor, că și vor da consuli atita silință, că atit de mare va fi autoritatea voastră, atit de mare virtutea călărilor romani, atit de deplină invoirea tuturor oamenilor cum se vede în cit, după plecarea lui Catilina, toate le veți vedea descoperite, date pe față, înăbușite, pedepsite.

Cu asemenea prevestiri, Catilina, spre scăparea desăvârșită a statului, spre nenorocirea și pieirea ta și a tuturor celor ce s'au unit cu

1). Pretorul urban judeca procesele dintre debitorii și creditorii.

2). N'am aflat termen spre a traduce latinescul *malleolus*. Era o bucată de lemn ca o săgeată, care la un capăt avea legate într'un pachet materii inflamabile și rășină și se arunca spre a aprinde obiectul peste care cădea.

line pentru crimă și pentru paricidiu,—pleacă la un război criminal și nelegiuit.

Iar tu, Jupiter, ¹⁾ care ești întemeiat odată cu această cetate, pe care te numim protectorul acestui oraș și al statului, vei depărta,—rugăm-te,—pe acesta și pe tovarășii lui de altarele tale și de cele-l'alte temple, de acoperișurile și de zidurile orașului, de viața și de averea tuturor cetățenilor și vei pedepsi cu vecnice chinuri în viață și după moarte pe acești vrăjmași ai celor buni, pe inimicii patriei, pe tilharii Italiei, pe cei ce s'aun unit între ei prin alianța crimelor și a nelegiuirilor.

1). Zeul protector al orașului.

SF. ION CHRISOSTOM

LA SÎMBĂTA MORȚILOR

NOTIȚĂ ISTORICĂ

Sf. Ioan Chrisostom s'a născut prin anii 344-354, în Antiochia din Siria. A făcut studii strălucite, învățând, după obiceiul timpului, retorica și literatura.

El și-a început cariera ca avocat în orașul natal, după ce călătorise mult prin centrele culturale mai renumite pe atunci. În această carieră câștigă multe succese, dar se ocupă și cu chestiunile religioase și cercetând învățăturile creștine, se botează și devine cunoscut ca apărător al acestor învățături. Petrecu câțiva ani într-o pustie în viața ascetică; apoi devine preot și ajunge celebru prin cuvântările sale bisericesti.

Aceste cuvântări, care făcuseră să i-se dea numele de Chrisostom (gură de aur), îl detură în curând și scaunul arhiepiscopal al Constantinopolei în anul 398. În această calitate, se ocupă mult de afacerile bisericesti și de moralizarea credincioșilor, combatând cu deosebire luxul.

Un asemenea om, care avea în vedere numai interesul superior religios, nu se putu învoi cu puternicii zilei. Însă și împărăteasa Eudoxia deveni dușmana lui și, convocând un conciliu, marele prelat fu depărtat din scaun și exilat în cimpiele Bitiniei (403).

Renumele său însă și popularitatea de care se bucura îl aduseră în curind din nou în scaun, dar nu pentru multă vreme. Cu ocaziunea unei serbări în onoarea împărătesei, Sf. Ioan vorbi în contra unor deprinderi ce se apropiau de cele păgâne; de aci un alt conciliu și o altă osindă.

Muri în exil în anul 407.

El a lăsat o sumă de opere scrise în limba elenă și o sumă de cuvintări.

«Sf. Chrisostom, zice Păr. St. Călinescu într'un discurs¹⁾, este autoritatea cea mai naltă la care trebuie să ne adresăm în ceea-ce privește învățătura credinței ortodoxe. Astfel că ori-cine voește a cunoaște, a înțelege sfânta scriptură nu are necesitate de alt învățator de cit de scrierile marelui orator și părinte al Bisericii».

Discursul ce urmează este reprodus după publicațiunea Păr. Melchisedec, care a tradus din limba germană peste 40 de cuvintări ale marelui orator.

1) Incercări de literatură bisericească. Buc. 1895. De aci am extras notițele ce preced.

LA SÎMBĂTA MORȚILOR

Vine ceasul întru carele toți cei din morminturi vor auzi glasul fiului lui D-zeu. Și vor eși: cei ce au făcut cele bune întru învierea vieții; iară cei ce au făcut cele rele întru învierea judecării. (Ioan, V, 28, 29).

Ce este moartea de cît despărțirea trupului și a sufletului? fiind-că sufletul, carele trăește vecinic și nici nu poate muri căci este suflare din suflarea lui D-zeu; fiind-că sufletul, zic, părăsește pe trup; de aceea moare numai acesta, căci o parte din noi este muritoare, alta nemuritoare. Sufletul, care se desparte neobservat de ochii omenești, se ia de către îngeri și se duce în stînul lui Avraam, dacă este drept sau în temnița iadului dacă este păcătos; pînă va veni ziua cea hotărîtă a judecării celei de apoi, cînd sufletul iarăși se va uni cu trupul și va trebui să dea socoteală înaintea scaunu-

lui judecătorului Christos. Eu zic : sufletul iarăși se va uni cu trupul, — căci viața cea viitoare nu înghite și nu nimicește trupul, ci numai trecătoria trupului și moartea, care amândouă la începutul plâzmuirii n'aū fost legate cu trupul. Adică trupul este lucrul lui D-zeū, putrejunea însă și moartea lui aū venit în lume prin păcat. Totuși trupul iarăși se va desbrăca de această trecătorie și se va îmbrăca în netrecătorie ; el va lepăda ceea-ce venia de la păcat și va lua iarăși în stăpînire aceea ce îi dăduse harul lui Dumnezeu, vreaū să zic : netrecătoria lui.

Invățătura despre reînvierea trupului este de cea mai mare însemnătate : ea ne dă o pătrundere mai deplină în adevărurile credinței, orînduește viața noastră și apără pronia dumnezeiască contra ori-cărit învinovățiri. Necredința întru aceasta rezvrătește toată viața noastră, o umple de mil de răutăți și aduce totul în neorînduială. Din contra credința întru aceasta întărește convingerea noastră despre o providență care cîrmuește lumea, ne dă o mare rivnă pentru fapta bună, ne îndeamnă a fugi de rău cu toată îngrijirea, și toate le umple cu liniște și cu pace.

Cine nu crede că va învia și va da soco-

teală de faptele sale, ci gîndește că toată ființa sa se mărginește numai în viața aceasta, aceluia nu-i va păsa mult pentru fapta bună. Și cum ar putea el face alt-fel, cînd nu nădăjduiește nici o răsplătire? Dar el nu se va înfrîna nici de vițuri, fiind-că el nu așteaptă nici o pedeapsă pentru nelegiuirile sale, ci se va deda postelor celor desordonate și patimilor și va propăși în toate felurile de păcătoșie. Din contra, cine este convins despre judecata cea viitoare și tot-d'una are înaintea ochilor săi această judecată înfricoșată, împreună cu neînălătura dare de seamă, și cu hotărîrea judecării, care nu se poate întoarce, acela va cerca în tot chipul a se îndeletnici în înfrînare, în blîndețe și în toate cele-alte fapte bune, și din contra a fugi de desfrînare, de cutezare și de toate cele-alte prihănit.

Credința în înviere este tot de o dată și cea mai mare mîngăere în suferinți, în luptă cu ostenele și cu greutățile vieții. Pentru aceea apostolul Pavel vorbește așa adeseori despre înviere spre a încuraja pe luptătorii pentru Hristos în ostenele și în patimile lor, spre a-i mîngia și îmbărbăta. De aceea zice el: Întru toate necaz pătîmind, dar

nu strimtorându-ne; lipsiți fiind, dar nu de tot desnadajduindu-ne; goniți fiind, dar nu parasiți, surpați fiind, dar nu prăpădiți.

Căci noi știm, că cel ce a ridicat pre domnul Isus, și pre noi prin Isus ne va ridica, pentru aceea nu slăbim. Și: «noi știm că de se va strică casa noastră cea pămîntească a cortului acestuia, zidire de la Dumnezeu avem, nefăcută de mîna, večnică în ceruri.» Așa dar Apostolul socotea nădejdea la viața cea viitoare după înviere, ca cea mai mare mîngîiere în luptele și palimele vieții.

În înviere, iubiților, fie-care om este pătaș căci Apostolul zice: «toți vom învia, fie-care în a sa rînduială.» Ce înseamnă aceasta? El vrea să zică, că păgînul și Iudeul, cel rătăcit în credință și cel drept credincios, în scurt, fie-care va învia, păcătoșii ca și dreptii, necucernicii ca și virtuoșii, pentru aceasta nu trebuie să crezi tu că Dumnezeu este nedrept și nu trebuie să te întrebî întru tine însuși: ce este aceasta, eū, carele am fost așa de rîvnitor și așa de mult am răbdat, voiū învia negreșit, dar tot așa va învia păgînul, necucernicul, închinătorul la idoli, s. a.; încă și ei vor fi pătași de aceeași cinste a învierii? Pentru ca să nu te rătăcești cu asemenea vorbe, as-

cultă ce zice însuși Isus Cristos : «Vine răsul între care toți cei din morminturi vor auzi glasul fiului lui Dumnezeu; și vor eși cei ce au făcut bune întru învierea vieții iar cei ce au făcut cele rele întru învierea judecării.» Vedeți, ce deosebire între înviați ! Deși toți oamenii vor învia ; însă cel drept va învia spre viață, păcătosul din contră spre a primi ostuda. De și trupurile păcătoșilor încă sunt netrecătoare, însă această cinste va fi pentru dinsele un izvor de osindă și de ticăloșie, căci trupurile lor vor învia spre a suferi necontenitenitele chinuri ale focului. Căci nu aceasta este vrednic de dorit, ca noi în deobște să înviem și să ne îmbrăcăm întru neputre-june, ci aceea ca noi la înviere să nu ne aflăm fără de slavă și fără nădejdea bucuriei ; ca soarta noastră să nu fie focul, acel gătit pentru păcătoși.

Dar cum vor învia drepții ? întrebi tu. Ascultă, ce zice însuși Domnul : «Atunci, zice el, vor străluci drepții ca soarele întru împărăția tatălui lor». Dar ce vorbesc eu de strălucirea soarelui ? drepții vor fi chiar așa de luminoși ca slava lui Christos însuși, precum dovedește Apostolul Pavel, când zice : «petrecerea noastră în ceruri este, de unde

și pre mântuitorul așteptăm, pre domnul nostru Isus Christos, care va schimba trupul smereniei noastre ca să-l facă în chipul trupului Slăvitului. Așa dar trupul nostru cel muritor se va preschimba și se va face asemenea slăvitului Christos, muritorul se va duce întru nemurire, ceea-ce s'a semănat întru slăbiciune va învia întru putere. Carnea nu se va mai teme de putrejunie, nu se va mai teme de foame, nici de sete, nici de boală, nici de ori-ce nenorocire, ci în locul lor va intra o pace sigură și un statornic repaus al vieții. În adevăr, Slava cerească, pe care la înviere o va dobîndi cel drept, covârșește cu mult ori care altă slavă și este fără de sfârșit.

Dar cel ce se îndoește și cel necredincios întreabă : oare vor învia trupurile cu adevărat? Eu răspund cu cuvintele Apostolului Pavel : «Nebune, tu ce sementi nu înviază de nu va muri, și ce sementi este grăunțul gol, fie de grâu, fie de altă-ceva, care este mort, uscat și fără suc. Dar după ce acela putrezește, ese el mai rodit, face boabe, se înarmează cu țepi. Deci acela care pentru tine înviază iarăși sămînța de grâu, nu va putea oare pentru sine să te învieze pe tine? El carele

În toate zilele școală soarele din mormântul nopții, și deasemenea așa adesea ori readuce luna din peirea sa și rechemă spre folosul nostru timpurile anului cele dispărute, acela, zic, nu va putea oare ca să ne îndoască și pre noi pentru cari el înoește toate acestea? Putea-va el oare suferi, ca aceia, pe care el i-a înviat cu suflarea și cu nesuflarea sa, să se stingă în vecl? Cum, omul carele singur pe pământ poate cunoaște și cinsti pre Dumnezeu, trebuie oare să piară în vecl?

Dar tu te îndoști, de este cu puțință, ca trupul tău să se restabilească după moarte, cînd el este prefăcut în cenușă, și oasele tale în pulbere.

Dar Dumnezeū, carele te-a făcut pe tine din nimica, nu va putea oare mai ușor să le restabilească pre tine din ce-va? Crede numai; a restabili ceva ce ființează este mai ușor, de cît a produce ceva ce nu ființează.... Dar te temi poate că oasele tale cele uscate nu se vor putea iarăși îmbrăca cu carne. O, încetează de a măsura a tot puternicia Dumnezească cu neputința ta! El plămuitorul tuturilor lucrurilor, care în fie-care an îmbracă iarăși cu frunze arborii cei goi, cîmpiile cele uscate iarăși le îmbracă cu flori și cu iarbă,

el iarăși va îmbrăca oasele tale în primă vară învierii. Încă și proorocul Ezechiil se îndoise odinioară despre aceasta, însă Dumnezeu i-a arătat într'o vedenie, «cum au început oasele a foși, și iată că s'au mișcat, și os s'a apropiat de os, fie-care la mădularea sa, s'a pus peste ele nervii și carnea, și s'au acoperit cu piele. Apoi a intrat în ele duhul, și au înviat și s'au ridicat pe picioare, o mulțime mare, foarte mare.» Așa a convins pe prooroc despre înviere printr'o arătare duhovnicească, iară el a însemnat această arătare, pentru ca un adevăr așa de însemnat să fie cunoscut și urmașilor. Iară Isaia strigă cu drept: «Invia-vor morții și se vor scula cei din morminturi, căci roua cea de la tine vindecarea lor este.» Precum erburile pământului udate încoțesc și înviază, așa și oasele credincioșilor vor învia prin roua cea duhovnicească a lui Dumnezeu.

Dar tu ai nedumerire, de se poate iarăși restabili omul întreg din părțile cele multe de pulbere, în care s'au sfărîmat trupurile după moarte. Iată, tu însuși poți din o scutele foarte mică a produce un foc mare; dar Dumnezeu nu va putea să restabilească iarăși trupul tău din puțina cenușă? Dar dacă tu

zici că din aceasta saú din cutare trup n'a rămas nimica, el a fost mistuit de foc, saú mâncat de fiare ; dacă voești a zice aceasta, gîndește-te însă îndată, că toate acestea iar în pămînt se întorc, cenușa celui ars, fiara care a mâncat pre un om, toate iarăși se fac pămînt, dar din pămînt poate porunca cea puternică a lui Dumnezeu iarăși a le scula. Uită-te numai la tine însuși. Cînd nu se vede nici o scîntee de foc, atunci întrebuițezi tu o bucățică de piatră și oțel și scoți din năuntrul pietrei cît foc îți trebuie. Focul era ca și îngropat în piatră, dar tu l'ai sculat. |

Deci aceea ce tu faci cu mîntea ce ți-a dat Dumnezeu spre a aduce la ființă aceea ce este ascuns și îngropat, adică scînteia, ar trebui oare să nu poată face însăși mîntia și atotputernicia cea Dumnezeiească ? Ea să nu poată chema iarăși la viață aceea ce este ascuns și îngropat ? Crede numai, Dumnezeu este a tot puternic ! Numai de aceasta trebuie să întrebî : făgăduit-a oare Dumnezeu învierea trupului ? El a făgăduit aceasta și tu ai mărturie că Dumnezeu a făgăduit-o, ai chiar mărturia lui Christos pentru aceasta, de aceea crede tare, și nu te teme de moarte. Christos zice respicat : «vine ceasul, întru

carele toți cei din morminturi vor auzi glasul fiului lui Dumnezeu; cei ce au făcut cele bune vor eși întru învierea vieții, iară cei ce au făcut cele rele întru învierea judecării.»

Așa însuși Christos ne făgăduiește învierea. Iar Apostolii au propovăduit că Christos s'a sculat din morți, și că prin el vor învia și toți cei lași morți. Întru nădejdea învierii Apostolii nu se temeauă nici de moarte, nici de chinuri, nici de restignire. Et au pecelluit mărturia învierii prin vărsarea sângelui lor. «Dacă nu se vor scula din morți, zice Apostolul Pavel, nici Christos nu s'a sculat: dar Christos s'a sculat, și precum printr'un om a intrat moartea (adică prin Adam), tot așa printr'un om (adică Christos) a venit învierea morților. Precum prin Adam toți mor, așa prin Christos toți vor învia.» Și adaugă el la acestea: «dacă morții nu vor învia, pentru ce dar și noi ne primejduim în tot ceasul, în toate zilele: eu mor, dar de ce folos îmi este dacă morții nu vor învia.» Și în alt loc zice el că în toate zilele este expus la moarte, și totuși nu se lasă de propovăduirea Evangheliei «întru acea tare convingere, că acela ce a sculat pre Domnul Isus încă și pre noi ne va scula prin Isus.» Dar ce trebuie să zicem noi despre

sfințit mucenici? Avut-aū el oare o nădejde tare întru înviere saū nu? Dacă el nu ar fi avut-o în adevăr, de sigur el n'ar fi socotit a fi cișligat o moarte plină de attea chinuri și schingiuri. Dar el nu gândiaū la muncile cele de față, ci la răsplătirea cea viitoare. Trebuie oare să vă vorbească de nenumărați bărbați și mueri, de junii și de june, cart aū desprețuit moartea cea pămîntească? El ar fi putut să scape viața lor, dacă s'ar fi lepădat de Christos. Inșă el aū voit mai bucuros a jertfi viața cea pămîntească și prin aceasta a dobtîndi pre cea veclnică, a fi alungați de pe pămînt și prin aceasta a se face locuitori ai cerului. Ei, cā și Apostolul Pavel, aū fost întăriți în o asemenea vitejie prin credința întru înviere.

Deci cum putem noi să ne temem de moarte? Dacă noi stulem urmași ai sfinților Mucenici și voim odinioară a ne uni cu dnușit, nu trebuie să ne plîngem nici de moartea noastră nici de alor noștri.

Deci cînd simți cā se apropie moartea ta, stăpînește lacrămile și suspinurile tale, și fă ca în locul acestei jeliiri, să vină în inima ta tînguirea cea sfință, despre care zice Apostolul cā este plăcută lui Dumnezeu, acea tînguire care lucrează vindecarea noastră cea

slatornică, adică pocăința de păcatele cele săvârșite. Cercetează inima ta, ispitește conștiința ta, și dacă vei afla ceva de care să-ți pară rău,—și negreșit vei afla de acestea,—suspină întru mărturisirea păcatelor tale, plîngi întru rugăciune, îngrijește-te de moartea cea adevărată adică de osînda sufletului tău și jelește păcatele tale. Atunci nu te vei spaimînta de desfacerea trupului tău, căci acela, după voia lui Dumnezeu, se va restabili odinioară mai slăvit. Inșă pentru ca să nu tremurăm la gîndirea despre înviere să ne sîrguim la faptele cele bune și la viața cea îmbunătățită. La fie-care privire a unui cadavru să punem din nou în mintea noastră această gîndire și să nu amînăm vindecarea noastră, întru cît este încă timp. Să aducem roduți bune de pocăință și să îndreptăm ceea ce am greșit, ca să nu ne apuce ceasul morții, și să nu ne lipsească timpul de a face îndesulare pentru greșelile noastre.

BOSSUFT

**Discurs la moartea Henrietei, fosta regină
a Angliei**

NOTIȚĂ ISTORICĂ

Bossuet s'a născut la 1627, a studiat în colegiul Iezuiților din Dijon, apoi la Paris și a fost numit preot și canonic la Metz. Venind la Paris, a rostit predică cari făcură mare efect și a devenit episcop la Condom la 1669. În această calitate a rostit discursul tenebru al fostei regine a Angliei, discurs ce urmează parte în rezumat, parte în traducere pe de a'ntregul.

Henrieta-Maria de Franța, fiica lui Henric IV și soră cu Ludovic XIII, s'a căsătorit cu Carol I, regele Angliei. Căsătoria nu mergea bine, pentru-că Buckingham, favoritul regelui, era în dușmănie cu Richelieu, ministrul francez și nu vedea cu ochi buni simpatia reginei pentru Franța. După ce favoritul lui Carol a fost asasinat, liniștea s'a mai restabilit în casa lor și în curând au ajuns să trăiască bine. Tocmai atunci încep turburările în Anglia și lupta între Parlament și rege. Henrieta fuge în Franța, căutând ajutor pentru soțul său, dar toate încercările sînt zadarnice și Carol este ucis pe eșafod

la 1649. Atunci Henrieta fundă la Chaillot o mănăstire a surorilor numite ale vizitațiunii (couvent de la visitation) și trăi multă vreme acolo, lăsind chiar cu limbă de moarte să fie îngropată acolo.

Această viață atât de agitată se înțelege că a dat materie abundantă pentru un discurs funebru și în adevăr aci nu găsim numai fraze și amplificațiuni oratorice, ci găsim fapte istorice comentate de un preot, de un om ce vorbea în numele religiunii și trăgea învățăminte. În privința comentariilor se înțelege că cestiunea se schimbă: valoarea lor literară nu poate ascunde falsitatea istorică. Era în interesul ideii fundamentale a discursului să arate pe Carol I ca o victimă, dar istoria nepărtinitoare l-a zugrăvit ca un tiran, ca un circumitor nechibzul care a grăbit izbucnirea mișcării în țară. Nici un rege n'ar fi avut atita posibilitate să dea o constituție liberală poporului cu mai puține zguduiri ca acest nefericit Carol orbit de ideile dreptului divin; n'a făcut-o, curentul l-a răsturnat și pe el și a turburat adine și liniștea Angliei. Să ne mulțumim deci a admira valoarea literară a acestui discurs și să nu punem temelii pe afirmările-I istorice.

După acest discurs Bossuet mai rosti, la ocaziuni, și altele, căpătînd ast-fel un loc de frunte printre oratorii religioși ai Franței și ai lumii întregi. Ast-fel a fost cel rostit la moartea Hen-

rietei, soția ducelui de Orleans și fata fostei regine a Angliei.

Pe lângă discursuri, a mai scris o operă istorică : *Discours sur l'histoire universelle, Traité de la connaissance de Dieu et de soi-même*, etc.

A murit în 1704, după ce ajunsese episcop la Meaux.

DISCURS LA MOARTEA HENRIETEI FOSTĂ REGINĂ A ANGLIEI

Et nunc, reges, intelligite;
erudimini, qui iudicatis ter-
ram. *)

Monseniore, 1)

Acela care domnește în ceruri, de la care vine toată puterea, căruia singur îi aparține gloria, majestatea și nealtnarea, numai acela are puterea să facă lege regilor și să le dea, când voește, învățături mari și teribile. Aci el ridică tronurile, aci le coboară, aci dă prinților putere, aci o ia, lăsându-le numai slăbiciunea lor, — ast-fel îi învață ale lor datorii într'un chip mare și vrednic de el. Dându-le

*) Și acum, regilor, înțelegeți; învățați munte, voi cari judecați pământul.

1). Filip, duce de Orléans, frate cu Ludovic XIV, ginerele Henrietei.

puterea, le poruncește s'o întrebuințeze pentru binele omenirii; luându-le puterea, le arată că majestatea lor e trecătoare și că, fiind pe tron ei sînt supuși autorității suverane a lui Dumnezeu. Ast-fel învață el pe prinți, nu numai prin vorbe, dar prin fapte, prin exemple: Et nunc, reges, intelligite; erudimini qui iudicatis terram.

Fraților creștini, pe cari v'a adunat aci, la această tristă ceremonie, amintirea unei regine mari, fiică, soție, mamă de regi puternici, discursul acesta vă va arăta unul din acele groaznice exemple, cari dovedesc lumii întreaga ei deșertăciune. Veți vedea într'o singură viață toate extremitățile vieții omenești: mizeria și fericirea fără margini; o lungă și pacnică stăpînire a unei din cele mai nobile coroane ale universului; toată gloria pe care nașterea și mărirea o pot da unui om, care e apoi lovit de toate valurile soartei; mai întîiu izbinda, apoi schimbări neașteptate; răscoala potolită, dar îndată devenită stăpîină; dezordinea fără frîu; legile desființate; majestatea lovită prin atacuri necunoscute pînă atunci; uzurparea și tirania sub numele de libertate¹⁾:

1) Vorbea un partizan al monarhiei de drept divin.

o regină fugară ce nu poate găsi adăpost în cele trei regate¹⁾ și care e exilată în propria sa patrie²⁾; nouă călătorii pe cele mai grozave furtune; un tron răsturnat în mod nedemn și restabilit în mod miraculos.

Iată învățămintele pe cari D-zeu le dă regilor, arătând lumii nimicnicia alaiurilor și măririi ei. Nu pot găsi lezne cuvinte, nu pot afla expresiuni corespunzătoare unui subiect atât de vast; totuși lucrurile vor vorbi prin ele însele. Va vorbi inima unei regine mart, ridicate de fericiri și înjosite de nenorociri și, fiind-că particularit nu pot să dea lecțiuni regilor nici în asemenea împrejurări, voi lua cuvintele unui rege³⁾: Et nunc, reges, intelligite, erudimini qui judicialis terram!

Dar înțeleapta și pioasa prințesă, despre care vorbesc acum, n'a fost numai o icoană înfățișată oamenilor ca să se vadă hotărârile providenței și neînălțuratele schimbări ale monarhiilor; ea învăța însăși pe cind Dumnezeu învăța prin pilda ei pe principi. Regina de care vorbim a înțeles două lecții cu totul opuse: și în nenorocire și în fericire

1). Anglia, Scoția, Irlanda.

2). Franța.

3). David, regele Iudellor.

s'a purtat creștinește. În fericire a fost bine-făcătoare; în nenorocire a fost neînvinsă. Cât a fost fericită, și-a arătat puterea prin nesfârșita ei bunătate; când soarta a părăsit-o, s'a îmbogățit însăși de virtuți. A suferit pentru sine pierderea puterii regale, pe care o avusese pentru binele altora; și dacă supușii săi, dacă aliații săi, dacă întreaga biserică s'a folosit de această mărire, a știut și ea să se folosească mai mult de nenorocirea ce a izbit-o de cât de gloria care a răsfățat-o.

Acestea le vom vedea în viața pentru vecnicie vrednică de aducere-aminte a prea înaltei, prea excelentei și prea puternicei prințese Henrieta-Maria de Franța, regina Angliei.

Măcar că toți știți rarele calități ale acestei regine, a cărei viață e cunoscută de întreaga lume, voiți fi nevoiți să vi le reamintesc, pentru-că această idee va folosi pentru întregul discurs.

Ar fi de prisos să vorbesc pe larg despre glorioasa naștere a acestei prințese: nu e nimic sub soare care să se potrivească în mărire cu aceasta. Papa sfântul Grigorie ¹⁾ a a-

1) A fost papă de la 590 până la 604. El a stabilit liturgia.

« dus de mult această deosebită laudă coroanei franceze: este așa de superioară celorlalte coroane ale lumii cât e de superioară demnitatea regală față de soarta particularilor ». Dacă a vorbit el așa pentru vremea regelui Childebert ¹⁾, socotiți ce ar fi zis (despre urmașii sfântului Ludovic și ai lui Carol cel mare ²⁾).

Născută dintr'un asemenea neam, fiică a lui Henric cel mare ³⁾, cu inima ei și-a întrecut măreața naștere. Se înțelege că numai un tron ar fi fost vrednic de dinsa. Și în adevăr ea uni familia domnitoare a Franței cu familia regală a Stuarților, cari primise moștenire coroana Angliei printr'o fiică a lui Henric VII ⁴⁾ și aveau și sceptrul Scoției. Ea s'a bucurat mult că domnește peste o nație

1) Childebert, fiul lui Clovis, care fusese primul rege al Francilor, a domnit de la 511 pînă la 558.

2) Carol cel mare (Charlemagne) a fost regele Francilor și a întemeiat dinastia Carolingiană. A domnit de la 771 pînă la 814. În anul 800 a fost încoronat împărat al Occidentului. Sfântul Ludovic sau Ludovic al IX a fost regele Franței de la 1226 pînă la 1270. A întreprins a opta cruciată, dar a murit înainte de a ajunge la locurile sfinte.

3) Henric cel mare (Henri le grand) sau Henric IV a fost regele Franței de la 1589 pînă la 1610.

4) Henric VII a domnit în Anglia de la 1485 pînă la 1509; a întemeiat dinastia Tudorilor.

mare, pentru-că a avut tot-deauna dorința nemărginită de a face bine.

Pe lângă bine-facere a avut și alte virtuți tot atât de vrednice de admirațiune. Ascultînd plîngerile și secretele, ea zicea că prinții trebuie să știe a tăcea și a fi tot așa de discreți ca și duhovnicul. Pe cînd războaiele civile erau în cea mai mare furie, nimeni nu s'a îndoit de al ei cuvînt nici n'a pierdut nădejdea în bunătatea ei. Care alta a știut să potrivească mai bine libertatea cu respectul, modestia cu mîndria? Blîndă și prietenoasă pe cît de neclintită și de severă, ea a știut să convingă și să comande, s'arate cînd puterea rațiunii, cînd pe a autorității. Vești vedea cu cîtă prudență conducea trebile și de sigur ar fi scăpat statul cu dibăcia ei dacă statul ar fi putut să fie scăpat.

Soarta n'avea nici o putere asupra-î : nici relele pe cari le prevăzuse, nici cele ce i-au venit pe neașteptate nu i-au zdrobit curajul.

Ce aș putea zice despre neclintita ei dragoste pentru religiunea strămoșilor? A înțeles bine că această dragoste a adus gloria familiei sale și a Franței, singura națiune din lume¹⁾ care de două-spre-zece secole, de cînd

1) Exagerație oratorică.

regii ei s'aun făcut creștini, n'a avut pe tronul ei nici un necredincios¹⁾).

Oratorul povestește cu tot deamăruntul viața acestei prințese. Ea, devenind soția lui Carol I a protegiat pe catolicii din Anglia, cari erau persecutați. În aceasta a îndeplinit datoria unui adevărat rege creștin.

Situațiunea nenorocită a catolicilor englezi începuse de cînd Henric VIII a rupt legăturile cu Papa și s'a proclamat cap al bisericii, întemeind astfel religia anglicană. Pe lângă aceasta, s'aun produs în Anglia și alte secte, cari au răspîdit erezia și dezordinea.

Dar Henrieta nu numai prin ajutorul dat adevăratei biserici și-a făcut un nume vrednic de veșnică aducere aminte, ci și prin faptul că a împăcat patria sa cu Anglia. Se știe că după nunta ei, Buckingham, care conducea afacerile statului englez ca favorit al lui Carol I, a făcut cîte-va expedițiuni în Franța ca să ajute pe protestanții cari se luptau cu catolicii.

Carol I, regele Angliei, era drept, moderat, foarte pregătit pentru domnie. Persecutat de destin, s'a văzut nevoit a intra în luptă cu propriii săi supuși. El n'a provocat prin nimic mișcările singeroase ce s'aun întimplat în această revoluțiune. Cine le-a provocat? Le-aun provocat «credințele false, spiritul prea doritor de discuțiune, punerea în dubiu a celor sfinte.» Dert toate nenorocirile ce s'aun întimplat în secolele acestea în Europa vin din pricina schim-

1) De două-aprîn-zec secole, adică de la Clovis, întemeietorul monarhiei Francilor, care s'a creștinat împreună cu oștirii sa.

bărilor provocate de reforma începută de Luther și manifestată apoi prin felurile erezilor.

În aceste turburări s'a ivit Cromwel, om cu o rară putere de spirit, ipocrit rafinat pe cît de dibaci în politică, capabil să întreprinză ori-ce și să tănuiască ori-ce, activ și neobosit în pace și în război. Acestuia i-a fost dat să înșele popoarele și să se ridice d'asupra regilor. Mîlțimea s'a luat după dînsul, încîntată de făgăduelile de libertate și a mers orbește înainte fără să vadă că merge la sclavie.

Aceasta a fost soarta Angliei. În mijlocul acestei confuzii și îngrozitoare regina Henrieta a făcut tot ca să scape statul. S'a expus în toate chipurile în călătorii și în adunări primejdioase. S'a dus în Anglia cu armată mare ca să-și scape soțul ei cel iubit. N'a izbutit, a fost silită să se retragă la Exeter și după ce a născut o fată, a fost nevoită să fugă în Franța. Această fată după ce s'a făcut mai mare și a fost descoperită, a scăpat cu multă greutate din mina parlamentarilor (regimul cel nou în Anglia) și a fost adusă în Franța lângă mamă-sa.

Cînd euget la groaznicele și nesfîrșitele primejdii prin care a trecut această prințesă pe mare și pe uscat, în timp de peste zece ani și cînd văd că în potrivea persoanelor ei n'a reușit nici o încercare, pe cînd toate încercările împotriva statului au reușit, trebuie să cred că Providența a voit ca ea să trăiască după cădere, după ce își va fi pierdut acel sentiment de mîrire care cu altă corupe sufletele cu cîl

sint mai mari și mai sus puse. Pentru așa ceva odinioară David a căzut zdrobit de mîna rebelului Abesalon.

Și, domnilor, după atîtea rare umiliri, regina Angliei a fost nevoită să apară în lume și să arate în Franța și încă în Luvru, unde se născuse cu atîta glorie, să arate toată întinderea mizeriei sale. Atunci a putut exclama și ea vorbele profetului Isaia : «Dumnezeul armatelor a făcut acestea spre a nimici cu totul mărirea omenești și a rușina ce are universul mai august»...

Dumnezeu nu lăsase nici un mijloc de scăpare pentru regele Angliei: totul este în po-triva lui. Se dă în mîna Scoțienilor și aceștia îl dau Parlamentarilor englezi....

Pe cînd Parlamentul Angliei cugetă să libereze armata, această armată, deprinsă cu independența, schimbă Parlamentul după pof-ta ei și se face stăpîna pe tot. Ast-fel regele merge din captivitate în captivitate și în za-dar regina caută să atragă Franța, Olanda, Polonia și puterile de la nord.

Ea reușește să îmbărbăteze pe Scoțieni, cari ridică o armată de trei-zece de mii de oa-meni; încearcă, împreună cu ducele de Lo-

rena ¹⁾, să scape pe regele, soțul ei; își scapă copilul; consolează pe rege, care îi scrie din închisoare că numai dinsa îi susține spiritul. O mamă, o femeie, o regină admirabilă și vrednică de fericire, dacă ar fi ceva fericirile de pe pământ! Dar trebuie să te supui soartei. Ai susținut statul, atacat de o putere nelăzită; acum fii puternică pe ruinele lui.

După cum o columnă pare a fi sprijinul cel mai puternic al unui templu căzut în ruină, când edificiul întreg cade asupra-i fără să-o turtească, tot așa regina se arată pînghia puternică a statului, când o vedem că rămîne în picioare la răderea lui, după ce multă vreme i-a purtat povara.

Cine ar putea să spună durerea ei, cine ar putea să-i povestească jalea? N'ar fi de ajuns, domnilor, nici Ieremia, care singur a știut să facă deopotrivă plingerile cu nenorocirile. Va fi strigat și ea cu profetul: «Vezi, Doamne, întristarea mea. Pierduți sînt copilul mîei, fiind-că vrăjmașul s'a întărit. A pus mîna sa vrăjmașul pe tot ce-mi era mai

1) Ducele de Lorena, Carol IV, gonit din statele sale de către Richelieu, trăia în Belgia și făcea cu armata sa serviciu de mercenari. El a încercat să scape pe Carol I al Angliei.

scump, A zdrobit regatul și pe principi. Lăsați-mă; amar voiți plinge; nu încercați a mă mîngia».

După ce am ascultat jalea ei, sfînte surori¹⁾ și scumpe prietene (cum vă numia dînsa), voi cari ați văzut-o adesea gemînd înaintea altarului Domnului, voi cari ați cunoscut sfintele ei mîngieri, spuneți cît de credincioasă ați văzut-o voi! De cîte-ori ați văzut-o voi aci mulțumind lui Dumnezeu pentru că a făcut-o creștină și pentru că... Credeți, domnilor, pentru-că a restabilit pe fiul ei²⁾? Nu: pentru-că a făcut-o regină nenorocită.

A! imt pare rău că e alt de mic locul în care vorbesc. Ar trebui ca vorba mea să iasă din această incintă și să răsune în departare. Durerile au făcut-o să înțeleagă mai bine evangelia cînd a unit creștinismul cu nenorocirea. Fericirea prea mare ne orbește, ne rătăcește, ne face să uităm pe D-zeu, să ne uităm pe noi înși-ne, să ne uităm credința. De aci crimele, de aci plăcerile rafinate, de aci mîndria, toate cele ce au îndreptățit groaznicul blestem al lui Cristos: «Vai vouă celor

1) Călugărițele de la Chaillot.

2) Carol II devenise rege al Angliei, după căderea regului numit *Proctorial*.

ce rîdeți! Vai vouă celor sătuli! Nenorocirile din potrivă întăresc creștinismul. În nenorocire ne ispășim păcatele; în nenorocire ne curățim gîndurile; în nenorocire ne potolim dorințele de pe pămînt și ne gîndim la bu-nurile din cer; în nenorocire ne pierdem mîndria și prea marea încredere în noi înșine. Să nu ne înșelăm: cel mai pricepuți în afa-ceri tot fac greșeli mari. Dar ce lesne ne ertăm greșelile cînd ni le tartă norocul! Și ce iute ne credem a fi cei mai luminați și cei mai dibaci cînd ne aflăm sus și fericiți! Numai neizbînda ne silește a mărturisi că am greșit, lucru atît de greu pentru mîndria noastră. Numai atunci vedem limpede cîte am lucrat rău și cîte am fi putut să le fa-cem bine. Vedem atunci că numai Dumnezeu e înțelept și căindu-ne de toate greșe-lile care ne-au ruinat, ne mulțumim cu sin-gura mîngiere că plînsul îndreptează toate.

Două-spre-zece ani neîntrerupt, fără vre-o mîngiere din partea oamenilor, a învățat ne-norocita regină grelele învățături ale lui Dum-nezeu. În sfîrșit, s'a îndurat domnul de pocă-ința și de rugile ei și a restabilit familia re-gală. Carol II a fost recunoscut și cu chipul

acesta s'a răzbunat injuria adusă regilor¹⁾. La dînsul s'aû întors toți, după ce și-aû pierdut iluzia de libertate și s'aû roșit de propria lor izbindă. Ar fi putut acest principe mărinimos să ajungă mai iute, dacă s'ar fi slujit de aceia cari se arătau gata să distrugă tirania printr'o singură lovitură; dar sufletul lui mare a înălțurat asemenea mijloace, socotind că regii, ori în ce stare s'ar afla, sînt datorî să lucreze numai prin legi și prin arme. Și ast-fel, restabilit prin legi, domnește acum pe tronul strămoșilor săi cu înțelepciune, cu dreptate cu îndurare²⁾.

Fără îndoială, s'a mîngiat regina prin acest minunat eveniment; dar nenorocirile aû învățat-o să nu se schimbe prin schimbarea unei stări de lucruri. A privit cu mirare cum Dumnezeu, care lăsase zadarnice atît de multe silințe, pentru că nu se apropiase ceasul hotărît de dînsul, a luat de odată de mină—cînd a sosit ceasul—pe înărilor rege și l-a așezat pe tron...

1). Să nu uităm că vorbește un susținător al monarhiei de drept divin. Pentru el ori-ce revoluție e o injurie adusă regilor.

2). Comentatorii lui Bossuet spun că toate aceste afirmări despre Carol II erau false: nu era nici drept, nici înțelept și se servise de mijloace meschine ca să capete tronul.

Aduceți-vă aminte cu cită bună-voință se purta cu cei din jurul ei și cit de mult ura birfeala. Știa cit prețuește cuvintul și chiar tăcerea prinților și cit de puternică devine birfeala cind îndrăznește a se arata în fața lor. Tot-d'a-una se gîndea la Dumnezeu, cîntărindu-și cu băgare de seamă toate vorbele și, după pilda institutului Sfintei-Marii, nu uita prezența majestații divine. Adesea ca să-și reamintească aceste lucruri și ca să se conforme icoanei adevăratului creștin, citea cartea: *Imitația lui Isus-Christos*¹⁾.

După atitearele și atitea nenorociri, socotea că nu are alt vrăjmaș afară de păcatele sale. Le cerceta pe toate cu deamănuntul, socolindu-le grele pe toate și, ispășindu-le, se pregătise așa de bine pentru ceasul din urmă, în cit moartea de și a venit sub înfățișarea somnului a găsit-o gata.

A murit această mare regină, lăsînd în urmă-i păreri de rău nu numai din partea familiei, dar și din partea tuturor cari aū avut cîntea s'o servească sau s'o cunoască.

Să nu-i plîngem nenorocirile, carti acum o

1). *Imitatio Iesu-Christi*, carte pioasă, scrisă prin secolul XIV și atribuită lui Toma a Kempis sau cancelarului Gerson. S'a tradus și în romînește pe la începutul secolului nostru.

fac fericită. Dacă ar fi fost mai norocoasă, ar fi fost mai strălucită istoria ei, dar faptele nu i-ar fi fost așa mari.

Acum, cînd a preferit crucea în locul tronului, cînd nenorocirile i-au fost ele toată mîngîierea, va primi acum răsplata făgăduită celor ce plîng.

Primească Dumnezeuul îndurător jertfa chinurilor ei! Așeze-o în sinul lui Abraam și scutească familia ei și lumea de lecții atît de teribile!

DISCURS DESPRE STIL

NOTIȚĂ ISTORICĂ

Georges-Louis Leclerc comite de Buffon (1707-1788), cunoscut sub numele de Buffon, este unul din cei mai însemnați scriitori ai Franței. A studiat în colegiul Iezuiților din Dijon și și-a dezvoltat aplicațiunea către studiul naturii printr'o călătorie în Italia. Cariera sa de naturalist începe de cînd este numit intendent al grădinii Regale (jardin du Roi) în 1739. Prin scrierile sale a devenit cunoscut și onorat nu numai în Franța, dar și în străinătate, unde i se traduceau și laudau operele; locuința sa ajunsese un loc de pelerinagiu, unde mergeau toți, chiar și principii ce veneau în Franța.

În preziua revoluției celei mari el muri bătrîn și încărcat de glorie.

Opera lui principală este; *Histoire naturelle* (Istoria naturală), care cuprinde: *Théorie de la terre* (teoria pămîntului), *Histoire de l'homme* (istoria omului), *Histoire des quadrupèdes vivipares* (istoria patrupedelor care nasc puț vit), *Les Oiseaux* (Pasările), *Les Minéraux* (mine-

rarele). toate formind treizeci și șase de volume.

El a avut o sumă de colaboratori, unit adună materialul, alții scriau chiar articole. Cel mai însemnat este *Guéneau de Montbeillard*, care reușise să-și aproprieze așa de bine modul de a scrie al maestrului, în cit ar fi înșelat chiar pe cunoscători.

Buffon a fost ales membru al Academiei de științe și mai târziu, după ce publicase operele sale cele mai importante, membru al Academiei franceze. Cu această ocaziune a citit discursul ce traducem aci, discurs de o importanță capitală, plin de observațiuni interesante, de și ici-colo conține principii care nu mai sînt azi păzite de stiliștii săi care prin firea lucrului se dovedesc a fi false.

DISCURS DESPRE STIL.

Domnilor,

M'ați încercat de onoare chemându-mă în mijlocul d-voastră; dar gloria este un bine numai întru cât ești vrednic de ea și nu-mi închipuesc că vre-o cîte-va încercări scrise fără artă și fără altă podoabă de cil a naturii¹⁾ să fie îndestulătoare spre a îndrăzni să ocup un loc printre maeștrii artei, printre oamenii atât de înalțați ce reprezintă strălucirea literară a Franței și ale căror nume, celebrate azi de toate națiunile, vor răsuna încă repetate de cei din urmă nepoți ai noștri. Ați avut, domnilor, alte motive, aruncându-vă privirile asupra-mi: ați voit să dați o nouă dovadă de

1) Aluziune la volumul despre *Istoria naturală*.

considerație distinse) societăți¹⁾ în care sînt de mult membru : recunoștința mea, de și împărtășită cu alții, va fi tot așa de puternică.

Dar cum să îndeplinesc datoria ce mi se impune astăzi ? N'am să vă dau, domnilor, nimic nou, ci voi lua din al vostru propriu avut ; am adunat din scrierile voastre cite-va idei despre stil. Ele s'au produs citindu-vă și admirindu-vă ; ele vor avea succes numai înfățișate luminilor voastre.

Tot-deauna s'au aflat oameni cari au știut să poruncească altora prin puterea cuvîntării. Cu toate acestea numai în secolele cele luminate s'a scris bine și s'a eugetat bine. Elocuența adevărată cere mai nainte deprinderea geniului și cultura spiritului. E mare deosebire între aceasta și acea înlesnire pe care o au unii în vorbă, un talent numai, o calitate ce se găsește la toți cei ce au pasiuni puternice, organe mlădioase și înclîpnire sprintenă. Simțirea lor e vie și aceasta cu tărie se arată în afară ; ei transmit oare-cum numai printr'o impresie mecanică entuziazmul și înclinările lor. S'ar putea zice că e o

1) Buffon era de mult membru în Academia de științe.

vorbire de corp cu corp: ori-ce mișcare, ori-ce gest e un ajutor spre convingere.

De ce este în adevăr nevoie ca să miști mulțimea și să o trăști cu tine? De un ton puternic, de gesturi expresive și dese, de vorbe repezi și sunătoare.

Sînt însă oameni, puțin la număr, cu judecata dreaptă, cu gustul delicat și cu simțirea aleasă, cari, ca d-voastră, nu prea prețuiesc tonul, gesturile și sunetul gol al vorbelor. Pentru aceștia trebuie fapte, cugetări, motive, trebuie să știi a le înfațișa, a stabili micile deosebiri dintre ele, a le așeza în ordine: nu e destul să faci impresie ochilor și urechilor, trebuie să influențezi inima adresându-te minții¹⁾.

Stilul este ordinea și mișcarea ce să dă cugetărilor. Dacă acestea sînt de aproape legate și strînse, stilul devine puternic, nervos și concis; dacă din potrivă sînt lăsate să se urmeze încet și să se unească între ele numai prin potrivirea întâmplătoare a cuvinte-

1) E. fără îndoială, o greșală a lui Buffon de a arăta atîta dispreț pentru elocuența populară, căci aceasta și cea academică, pe care o laudă atîta, sînt două specii cu calități și scopuri diferite și ar fi greu și discutabil a stabili superioritatea vreuna.

lor, cari pot fi ori cît de elegante, stilul este difuz, adormit și trăgănat.

Înainte de a căuta ordinea în care să se așeze cugetările, trebuie să se facă un plan general și hotărît în care să stea ideile fundamentale. Numai însemnînd locul lor pe acest plan primitiv se stabilesc limitele subiectului și i se cunoaște întinderea întreagă. Aducîndu-ne mereu aminte de această primă înșirare, se poate stabili intervalul ce desparte ideile fundamentale și cîte anume idei secundare să umple aceste intervale. Prin puterea geniului, toate ideile generale și particulare se înfățișază în adevărata lor lumină; printr'o iscusita putere de deosebire se pot distinge ideile sterile de cele rodnice; prin dibăcia ce rezultă din deprinderea de a scrie, scriitorul va presimți rezultatul acestor operațiuni ale spiritului. Numai puțin să fie subiectul întins sau încurcat, e rar lucru să poată fi cuprins dintr'o singură privire în întregul lui; de asemenea e rar, chiar după multe reflexiuni, să se descopere toate raporturile.

E dar nevoie să ne ocupăm cît mai mult; numai cu chipul acesta se înîlînd și să înalța cugetările. Cu cît dobîndese mai multă pu-

tere și mai mult temeiu prin reflexiune, cu alita va fi mai ușoară exprimarea lor.

Planul acesta însă nu e stilul, ci numai baza stilului; îl susține, îl îndreptează mișcările și-l supune legilor sale; alt-fel cel mai bun scriitor se rătăcește și aruncă la întâmplare figuri nepotrivite și trăsături neregulate. Ori cât ar fi de strălucitoare colorile ce se întrebuițează, adică ori-cât s'ar semena frumuseți în detaliu, lucrarea în totul va provoca mirarea și nu va produce efect.

De aceea cei ce scriu cum vorbesc, vorbesc foarte bine, dar scriu rău; cei cari se lasă după cea d'întîiu impresie iaă un ton pe care nu pot să-l păstreze; cei ce se tem să nu scape glândirile cînd vin și scriu bucăți fără legătură, nu le pot uni; într'un cuvînt sînt multe scrieri făcute din bucăți încheiate între ele, dar puține lucrări cari să fie oare-cum topite dintr'o dată.

Cu toate acestea ori-ce subiect e unu și, cîl de întins să fie, poate fi cuprins într'un singur discurs. Întreruperile, despărțirile, repausele sînt bune cînd se tractează subiecte diferite sau cînd se vorbește despre lucruri mari, grele, opuse și prin urmare spiritul este întrerupt de mulțimea pedicilor și strimtorat de impre-

jurări: alt-fel, un număr prea mare de diviziuni distruge totalitatea unui subiect. Cartea se face în adevăr mai clară, dar scopul autorului rămâne obscur, nu poate să facă impresie cititorului, căci scopul se vede numai prin continuitatea firului, prin legătura armonică a ideilor, printr'o dezvoltare succesivă, printr'o gradațiune susținută, printr'o mișcare uniformă, pe care o distruge ori-ce întrerupere¹⁾.

Pentru ce operele naturii sînt alit de perfecte? Pentru că fie-care operă este un tot, pentru că ea lucrează după un plan veșnic, de la care nu se poate abate. Natura pregătește în tăcere semințele producțiilor sale; stabilește printr'un act unic forma primitivă a ori-cărei ființe viețuitoare; apoi o dezvoltă și o perfecționează printr'o continuă mișcare într'un timp hotărît. Opera ne pune în mirare; dar pricina este că se vede într'usa semnul puterii divine, care ne impresionează. Spiritul omenesc nu poate crea nimic; el va produce numai după ce va fi fost fecundat de expe-

1) Se pare că azi stilistii nu mai osîndesc cu atîta hotărîre diviziunile. Dacă e vorba de comparație între unitate și claritate, desigur că fie-care are importanța sa, dar dacă ai fi nevoit să sacrifici una, atunci nu stăm la îndoială a spune că e mai bine să fie clar stilul de cît să aibă unitate.

riență și de meditațiune. Cunoștințele ce posedăm sînt semîțele producțiilor spiritului; dacă imită spiritul, mersul și lucrarea naturii, dacă se înalță la adevărurile cele mai sublime, dacă le strînge și le leagă între ele, dacă face dintr'însele, prin reflexiune, un tot, un sistem, atunci stabilește pe temelii neclătite monumente nemuritoare.

Un om cugetător se vede uneori lucrînd și nu știe de unde să înceapă, pentru-că n'are plan, pentru-că n'a cugetat destul despre obiectul său. Deodată îi vin în minte un număr mare de idei și fiind-că nu le-a comparat și nu le-a stabilit ordinea, nu știe pentru ce ar alege pe unele în locul altora; rămîne dar în nedumerire. Cînd însă își va fi făcut un plan, cînd va fi adunat și coordonat toate cugetările fundamentale ale subiectului său, va vedea cu înlesnire momentul cînd trebuie să înceapă a scrie, va simți că producțiunea spiritului său este coaptă și că trebuie s'o manifeste în afară, va simți plăcere scriind. În asemenea caz ideile se vor urma ușurel și stilul va fi natural și ușor, plăcerea de a scrie va da căldură stilului și viață fie-cărei expresiuni, lucrarea va fi însuflețită, tonul se va ridica, obiectele se vor colora și, a-

dănguindu-se sentimentul se va trece cu înleznire de la ce s'a zis la ce se va zice și stilul va deveni interesant și luminos.

Nimic nu vatămă căldura stilului ca tendența de a găsi tot-deauna lucruri izbitoare; nimic nu întunecă lumina ce trebuie să se răspîndească de o potrivă într'o scriere ca scnteile ce se produc cu sila, ciocnind vorbele unele cu altele, și cari în adevăr ne iau ochii pentru un minut, dar ne lasă pe dată în întuneric. Asemenea cugetări lucesc numai prin opozițiune: se înfățișează o parte a obiectului și toate celelalte se lasă în umbră și partea aleasă e de obicei un unghiū pe care spiritul se joacă cu atât mai lezne cu cît se înlătură fețele cele mari pe cari bunul simț e obișnuit să le vadă la lucruri.

Nimic nu vatămă adevărata elocuență ca întrebuițarea cugetărilor fine și a ideilor neconsistente, ce seamănă cu foaia de metal bătută, care câștigă strălucire, dar pierde soliditatea. Cu cît se întrebuițează într'o scriere spirit de acesta lucitor și ușurel cu atât ea este lipsită de lumină, de căldură și de stil; afară numai cînd însuși acest spirit este fondul lucrării și cînd scriitorul are în gînd numai să glumească; în acest caz arta de a

spune lucruri mici e poate mai grea ca arta de a spune lucruri mari.

Nimic nu este mai nepotrivit cu frumusețea naturală ca silința, pe care și-o dau unii, de a exprima lucruri ordinare sau comune într'un mod deosebit și pompos; nimic nu înjosește mai mult pe scriitor. Nu-l admiri, ci îl plungi, pentru-că și-a bătut atîta vreme capul ca să combine silabe în mod deosebit spre a spune ceea-ce spune toată lumea. De acest neajuns sufer spiritele cultivate, dar sterile; au cuvinte îndestulătoare, dar n'au idei; de aceea sînt nevoiți să se slujească numai de vorbe și cred că dacă au alcătuit fraze au combinat și idei. Acești scriitori n'au stil sau s'ar putea zice că au numai umbra stilului. Stilul trebuie să graveze gânduri și ei știu să scrie numai vorbe.

Ca să scrii bine trebuie să fii cu desăvîrșire stăpin pe subiect; trebuie să te gîndești mult ca să vezi lămurit ordinea ideilor și să formezi din ele o succesiune, un lanț continuu, din care ori-ce punct să reprezente o idee. Cînd apoi ai luat condeiul în mînă, trebuie să-l duci pas cu pas după acest plan, să nu-l lași să se abată, să nu-l ții mai mult la o parte de cît la alta și să nu-l dai altă

mişcare afară de cea determinată de spațiul pe care trebuie să-l percurgă.

Aceasta însemnează severitatea stilului; în acest chip se stabilește unitatea și repezițiunea lui; numai astfel stilul va fi precis și simplu, egal și lămurit, viu și susținut.

Dacă pe lângă această regulă se adaugă delicateță și gust, pricepere în alegerea expresiunilor, băgînd de seamă a spune lucrurile numai cu termenii cei mai generali¹⁾, stilul va fi nobil.

Dacă te deprinzi încă a nu te încrede celor d'întîiu impresiuni, dacă înlături tot ce are numai strălucire, dacă te ferești continuu de echivoc și de glumă, atunci stilul va avea gravitate, va avea chiar maestrate.

În fine, dacă scrii cum cugești, dacă ești însu-ți convins de cele de cari vrei să convingi pe alții, atunci această bună credință care dă stilului adevăr, va arăta tot efectul

1) Această cerință, pe care stilul neoclasic puneă mare greutate, astăzi a devenit o greșală de stil. Taine scotoște între defectele stilului clasic acest obicei de a numi lucrurile cu termenii cei mai generali. Veron, în *Estetica sa*, pune între cerințele stilului poetic și aceasta: să întrebuițezi cit se poate mai mulți termeni proprii, căci aceștia sînt mai concreți. Chiar în epoca elisietății franceze, Molière a ris de abuzul perifrazelor în piesa sa: *Les précieuses ridicules*.

stilului, numai să nu se arate în afară a-
ceastă convingere printr'un entuziasm prea
puternic și să se vază peste tot mai multă
nevinovăție de cît încredere, mai multă ra-
țiune de cît căldură¹⁾.

Ast-fel mi se părea, domnilor, că-mi vor-
bii și că mă învațați, cînd citeam operele
voastre. Spiritul meu, care aduna lăcomește
aceste oracole ale înțelepciunii, voia să-și ia
borul și să se înalțe pînă la voi. În zadar!
Regulele, păreați a zice voi, nu pot să fie
încul geniului; dacă acesta lipsește, ele sînt
nefolositoare. A scrie bine însemnează a cu-
geta bine, a simți bine și a ști să spui bine;
trebuie să ai spirit, suflet și gust. Stilul pre-
supune reunirea și exercitarea tuturor fa-
cultăților intelectuale: numai ideile formează
fondul stilului; armonia vorbelor e ceva se-
cundar și depinde numai de sensibilitatea
organelor; e destul să ai urechia deprinsă
ca să te ferești de sunete displacute și să
ai fi perfecționat prin citirea poezilor și ora-
torilor ca să imiți fără voe cadența poetică
și tulorșăturile oratorice. Dar nici odată imi-
tațiunea n'a creat nimic; de aceea armo-

1) Principiū prea absolut: în multe cazuri numai dis-
cursul care are căldură și entuziasm reușește.

nia aceasta a cuvintelor nu este nici fondul nici tonul stilului și se găsește adesea și în scrierile lipsite de idei.

Prin ton se înțelege potrivirea stilului cu natura subiectului. El nu trebuie să fie silit, căci se naște în mod natural din chiar fondul chestiunii. Dacă ne-am înălțat la ideile cele mai generale și dacă obiectul prin sine însuși este mare, atunci tonul se va înălța și el. Dacă știm să-l ținem la această înălțime și dacă geniul ne înleznește să dăm fie-cărui obiect o lumină vie, dacă pe lângă energia conturului se poate adăoga frumusețea coloritului, dacă se poate înfațișa fie-care idee printr'o imagine vie și deplină și dacă putem forma din fie-care categorie de idei un tablou armonios și plin de mișcare, atunci tonul va fi nu numai înalt dar sublim.

Aci, domnilor, fără îndoială că aplicațiunea și exemplele ar fi mai folositoare de cit regulile; dar nu-mi e permis să citez sublimele pasagii cari m'aun fermecat citind operele voastre, de aceia trebuie să mă mărginesc la reflexiuni.

Numai operele scrise bine vor trece la posteritate: cantitatea de cunoștințe, noutatea faptelor și chiar a descoperirilor nu sînt ga-

ranșit sigure de imortalitate: dacă operele în care se găsesec acestea sînt scrise fără gust, fără nobleță, fără geniu, vor pieri, pentru că cunoștințele, faptele și descoperirile se transportă lezue și chiar estigă, fiind prezentate cu mai multă dibăcie. Toate aceste lucruri sînt în afară de om, pe cînd stilul este omul. Stilul nu poate să se transporte, nu poate să se altereze: dacă este înalt, nobil, sublim, autorul va fi de o potrivă admirat în toate timpurile, pentru că numai adevărul este statornic și chiar vecinic și un stil frumos este frumos numai din numărul adevărilor ce prezintă. Toate frumusețile intelectuale care se găsesc aici, toate raporturile din care este compus sînt tot altele adevăruri folositoare, ba poate mai prețioase pentru spiritul omenesc de cît acelea ce pot forma fondul subiectului.

Sublimul se găsește numai în subiectele cele mari. Poesia, istoria și filosofia au toate același obiect și un obiect foarte mare: omul și natura. Filosofia descrie și zugrăvește natura: poesia o înfrumusețează, precum înfrumusețează pe oameni, îi mărește, îi exgerează, creează eroi și zei. Istoria zugrăvește numai pe om și-l zugrăvește așa cum este; de aceea to-

nul istoricului va deveni sublim numai atunci cînd va face portretul oamenilor celor mai mari, cînd va expune acțiunile cele mai mari și cele mai mari mișcări și revoluțiuni; în colo va fi de ajuns să fie majestuos și grav. Tonul filosofului va putea fi sublim de cîte ori va vorbi de legile naturii, despre ființe în deobște, despre spațiu, despre materie, despre mișcare și timp, despre suflet, despre spiritul omenească, despre sentimente, despre pasiuni; în colo va fi de ajuns să fie nobil și înalt. De îndată însă ce subiectul este mare, tonul oratorului și poetului trebuie să fie tot-d'a-una sublim¹⁾, pentru că pot să unească cu mărimea subiectului ori cît colorit ar voi, ori cîtă mișcare, ori cîtă iluziune și pentru că avînd să zugrăvească și să mărească obiectele sînt dator să întrebuițeze și să desvelească toată puterea și toată întinderea geniului lor.

1). De asemenea principiu prea absolut, chiar fals. Dacă toată cartea ar fi sublimă, ce preț ar mai avea sublimul? Ar fi stuncă, cum s'a zis cu dreptate: *Monotonie de sublim*.

MIRABEAU

Discurs despre impozitul pe sferul veniturii

NOTIȚĂ ISTORICĂ

Domnia lui Ludovic XVI se începe printr'o situațiune economică foarte rea. Franța, sărăcită sub regii anteriori, sărăcea acum zilnic prin cheltuelile exagerate ale curții și ale nobilimii din jurul tronului, cum și prin nevoile expedițiunii în America spre a se da ajutor Americanilor contra Englezilor.

Aceste împrejurări silesc pe rege a cere impozite de la Parlament. Parlamentul refuză și este exilat. Ludovic nu putu însă să ție mult timp piept parlamentului și cedă dorinței obștești de a convoca statele generale. În 1789 aveau a se întruni deci deputații celor trei stări sociale recunoscute în Franța: nobilimea, clerul și burgheziimea (tiers-état).

După multe dezbateri în privința numărului de deputați ce avea să dea fie-care stare, s'au făcut alegerile, fiind prim-ministru Necker. Cînd deputații s'au adunat, cestiunea cea mare care a produs neînțelegeri și turburări a fost dacă trebuie să lucreze toți la un loc sau separați

după stare. Deputații comunelor își verificară titlurile și se declarară constituiți, sub numele de *Adunare Națională*. Într-o zi, găsind ușa sălii oficiale închisă, deputații comunelor se adunară într-o sală de petrecere și acolo jurară că se vor aduna ori-unde, numai să dea statului o constituție.

Peste cite-va zile cele trei ordine fură adunate în ședință solemnă. Regele se infățișă cu mare pompă și ținu un discurs, în care făgăduia că va acorda poporului ce va crede el de cuviință și termină invitând pe cele trei ordine să intre fiecare în ședință separată.

Nobilimea și clerul eșiră din sală; iar deputații comunelor rămaseră. Când trimisul regelui veni să le amintească datoria de a se supune și ei, un tânăr deputat din sud răspunse, în numele tuturor, prin aceste memorabile cuvinte: «Declar că pentru a ne goni de aci trebuie să se întrebuițele forța, căci nu ne vom părăsi locurile de cît prin puterea baionetei!» Regele n'a avut curajul să meargă pînă în capăt cu această încercată lovitură de stat. Adunarea a deliberat și pe lîngă deputații comunelor s'aû adaus un mare număr dintre ai clerului și cîțiva din nobilime.

În această ocaziune și-a stabilit Mirabeau reputațiunea de orator entusiast. De aci înainte va pronunța în multe ocaziuni discursuri importante și de mare valoare istorică.

Necker, vestit ca finanțiar, a fost nevoit să demisioneze. Acest fapt, cum și aducerea unui număr de trupe la Versailles, unde se țineau ședințele Adunării, au iritat poporul și astfel s'a produs celebra revoltă de la 14 Iulie, cind Bastilia a fost dărîmată. Această dată se poate considera ca începutul revoluției franceze și este prăznuită pînă azi de francezii cu mare ceremonie.

Adunarea națională, care luă numele de *Adunare constituantă*, se constitui definitiv unindu-se la un loc cele trei ordine și în noaptea faimoasă de 4 August 1789 feudalitatea fu dărîmată. O mulțime de deputați ai aristocrației declarară că se leapădă de toate titlurile, și drepturile lor de nobili.

Se începu discuția proiectului de constituție; dar în mijlocul acestor dezbateri de natură cu totul generală, se iviră și chestiuni de actualitate.

Necker, pe care regele fusese nevoit să-l aducă din nou la minister, arată situațiunea rea a finanțelor statului și ceru să i se acorde un împrumut. Două împrumuturi i se acordară pe rînd, dar nu se putură împlini; atunci el spuse că ori va îndeplini statul francez aceste nevoi ori va da faliment. De aceea, propuse să se dea $\frac{1}{4}$ din veniturile fie-cărui francez, după proprie declarație personală și 3% din capital, fie numerar, fie gluvaeruri, fie obiecte de lux sau de artă.

Situaținea nenorocită înfațată de Necker produse o tăcere adincă în Adunare. Comisiunea însărcinată să cerceteze raportul ministrului declară că nevoile statului să urcă la 500 de milioane și ceru Adunării să delibereze în dată. Dezbaterea fu furtunoasă, dar Mirabeau rosti faimosul discurs ce publicăm aci, în care arată că nu e cu puțință a mai delibera și Adunarea votă imediat propunerea ministrului.

Indată după aceasta Necker, venind să mulțumească Adunării, făcu declarația sa personală socotindu-se impozabil cu 100 de mil de franci și imediat fu imitat de toți oamenii bogați, al căror elan de patriotism scăpă patria de o grozavă catastrofă financiară.

Spre a termina această notiță, reproducem aprecierea pe care marele poet și om de stat francez A. de Lamartine o face despre discursul lui Mirabeau.

*Cînd darul de a cugeta, de a simți, de a de-pinge și de a face să treacă în sufletul unui popor adunat ideile, simțirile și emoțiunea de care vorbitorul este însuși cuprins, cînd acest dar există într'un așa grad în elocuență, atunci elocuența nu mai este o artă, este un fenomen pe care istoria trebuie să-l însemneze în analele sale. cum însemnează erupțiunea unui vulcan. Sint discursuri care fac epocă, poate mai mult de cît bătăliile și transmit veacurilor viitoare, împreună cu numele oratorului, nu nu-

mai gloria unei armate sau a unui popor, dar gloria neamului omenesc. Acest discurs despre faliment și două sau trei altele ale lui Mirabeau au un caracter de inspirațiune, de perfecțiune, de forță și de frumusețe, care fac dintr'insele niște monumente ale naturii, iar nu ale artei sau ale politicei... Din ziua aceea talentul lui câpătă atita recunoaștere în cil toate slăbiciunile și greșelile vieții lui trecute fură șterse. Se erta tot omului care știa să se scuizeze priu-tr'o glorie așa de mare.» (Histoire des Constituants. Paris 1855. II, 327—329).

DISCURS

despre

Impozitul pe sfertul venitului, propus de Necker

Vă rog, domnilor, să bine voiți a-mi răspunde. Primul ministru ¹⁾ nu v'a înfațșat tabloul cel mai îngrozitor al situației actuale?

Nu v'a spus că orî-ce întirziere ar mări pericolul? că o zi, un ceas, un minut ar putea face ca primejdia să fie de moarte?

Avem noi un alt plan să-l punem în locul celui propus? (*Da!*)

O voce din Adunare strigă *da!* Conjur pe acela care zice *da* să cugete că planul său nu e cunoscut, că trebuie timp ca să-l dezvolte, ca să-l demonstre, ca să-l examinăm noi. Nici eu nu cred că mijloacele arătate de d. Necker sînt cele mai bune; dar păzească Cerul să

1) Necker.

pun acum în fața lor cele ce mi s'ar părea mie potrivite! În zadar le-ași socoti eu superioare. Nu se poate înlătura într'un minut o înlinsă popularitate câștigată prin strălucile servicii aduse statului, o experiență îndelungată, o reputațiune de cel mai mare finanțiar și o soartă fericită, cum nu e dată altui muritor.

Trebue deci să ne întoarcem la planul d-lui Necker.

Avem noi însă vreme să-l cercelăm, să-l cunoaștem adinc lemeiul, să verificăm calculele făcute? Nu, de o mie de ori nu ¹⁾ Am putea face numai niște întrebări nelușemnate, niște presupuneri îndrăznețe, niște dibuelli nesigure; atât stă în puterea noastră.

Dacă vom pierde momentul hotărîtor, dacă vom asculta amorul nostru propriu, schimbînd ceva în acest tot pe care nu l-am conceput noi; dacă vom căuta să slăbim influența unui ministru, al cărui credit finanțiar este și trebue să fie mai mare de cît al nostru; — de sigur, domnilor, nu vom face

1) *De o mie de ori nu*, expresiune energetică pe atunci, dar azi devenită banală și aproape comică. Am fost nevoit a o traduce.

nici faptă înțeleaptă, nici prevăzătoare. Dar cel puțin o faptă de o bună credință ?

O ! dacă declarațiunî n-ai puțin solemne n'ar garanta respectul nosîru pentru încrederea publică, groaza noastră de infamul cuvînt de *faliment*, atunci ași căuta să scormonesc motivele ascunse și poate necunoscute chiar de noi înșine, cari ne fac să ne dăm înapoi cu atîta imprudență cînd trebuie să proclamăm un act de mare devotament, care însă nu va fi de nici un folos dacă nu se va face cît mai repede. Ași spune aceloră cari se tem să nu calce făgăduelile făcute publicului, cari au spaimă de sacrificii prea mari, de impozite : Ce e falimentul, dacă nu cel mai crud, cel mai nedrept, cel cel mai groaznic din toate impozitele ? Prietenilor, ascultați un cuvînt, numai un cuvînt.

Două veacuri de jafuri și de hoșii au gătit prăpastia în care stă să se prăvălească regatul nostru. Trebuie să umplem această îngrozitoare prăpastie. Iată lista proprietărilor francezi. Alegeți pe cei mai bogați ca să jertfiți mai puțin cetățeni. Haide ! alegeți ! Nu se cade să plară un mic număr ca să scape poporul ? Și acești două mil ar

pulea să acopere deficitul. Re aduceți ordinea în finanțe, pacea și prosperitatea pentru regat. Loviți, junghiați fără milă aceste triste victime, azviriți-le în prăpastie și ea se va umplea.

Cum ! Vă dați înapoi de frică ! Ce oameni neconsecuenți, ce oameni mici la suflet ! Cum ! Nu vedeți că dacă decretați falimentul său îl lăsați să se ivească fără a-l decreta, vă mînjiți cu o faptă de o mie de ori mai criminală și încă criminală fără folos, căci cel puțin ceea-ce vă spun eu ar face să dispară deficitul ?

Ce fel ! Credeți că dacă nu plătiți, nu mai aveți de plătit ? Socotiți că miile și milioanele de oameni cari, prin această izbucnire groaznică sau prin urmările ei, vor pierde tot ce era mîngîrea vieții lor și poate singurul izvor de existență, socotiți că aceștia vă vor lăsa să vă bucurați de crima voastră, fără turburare ?

Privitori fără pășare la relele netuchipuite pe cari le va azviri această catastrofă peste Franța, egoiști fără simțire ce socotiți că zvircolirile deznădejdi și ale mizeriei vor trece cu atât mai repede cu cât vor fi fost mai violente, — sînteți pe deplin încredințați că

acel oament lipsiți de pline au să vă lase să mincați bucatele voastre felurite, pe cari nu le veți li impușinat nici ea soiū nici ea scumpete? Nu, de sigur! Veți pieri! Și în această prăpădenie universală, pe care o ațlați voi, veți pierde odată cu onoarea și toate acele mulțumiri nelegiuite!

Iată unde mergem.

Vorbiți de patriotizm, de avint patriotic. A! nu prostituați aceste nume de patrie și patriotizm. Ce! E așa grozavă mărime de suflet să dai o parte din venit ca să scapi averea toată? Mi se pare, domnilor, că e numai aritmetică aici și cine stă la îndoială dacă n'ar produce indignare, ar produce dispreț pentru prostia lui. Da, domnilor, e simplă prudență, e înțelepciune ordinară, e interes grosolan ceea-ce vă cer. Nu vă mai spun ca altădată: — Ce, vreți să dați exemplu de un popor adunat care-și calcă făgăduiala? Nu vă mai spun: — Ce drepturi aveți la libertate, cind de la cel d'întîiu pas întreceți faptele rușinoase ale celor mai corupte guverne? Nu. Acum vă spun: Veți fi toți tirii în ruina universală și cei mai interesați la sacrificiul ce vă cere guvernul sînteți voi înși-vă.

Așa dar votați acest ajutor extraordinar și să dea Dumnezeu să fie de ajuns! Votați-l, căci dacă vă îndoiiți despre mijloacele propuse, nu vă îndoiiți de nevoia care le cere, nu vă îndoiiți de neputința în care ne aflăm de-a-l înlocui în chiar acest minut. Votați-l, pentru că împrejurările nu suferă întârziere și a noastră va fi vina ori-cărei întârzieri. Nu cereți amânare : nenorocirea nu îngăduie nici odată.

E! Domnilor, când a fost vorba de o nemulțumită emoțiune la Palais-Royal, de o răzvrătire vrednică de rîs, care a avut importanță numai pentru închipuirea slabă sau răutacioasă a efort-va cament de rea credință, ați auzit strigîndu-se aceste vorbe nebunești: *Catilina e la porțile Romei și deliberați!* Și atunci nu era nici Catilina, nici primejdie, nici Roma... Iar acum falimentul, hidosul faliment e aci; el stă să vă nimicească pe voi, proprietățile voastre, onoarea voastră.... și mai deliberați!

NAPOLEON

DISCURS CĂTRE SOLDAȚI

LA ÎNCEPEREA RĂZBOIULUI DIN ITALIA

NOTIȚĂ ISTORICĂ

Napoleon este unul din cele mai curioase și mai interesante personaje ale istoriei. Viața lui, în care întâlnim toate extremitățile vieții omenestii, a provocat admirațiunea multor generații. Să ajungi din simplu sub-locotenent, împărat și stăpîn al Europei, este o soartă care, fără îndoială, nu e dată oricărui muritor. Nu e locul a spune aci, într'această scurtă notiță, cum se explică această nepomenită ridicare. Un spirit genial, o aptitudine de militar cu totul extraordinară, o epocă de frământări, un popor entusiast, mai întâi admirațiunea oamenilor apoi lașitatea lor, o lipsă de scrupul în alegerea mijloacelor și o lipsă completă de idei politice: iată în scurt cauzele pe cari ni le arată istoria. Și ce a rămas după el? O imensă nenorocire: înjosirea poporului francez, sărăcia generală a Europei și stagnațiunea mișcării culturale începute în veacul trecut.

Dar să spunem împrejurările în cari a pronunțat discursul ce publicăm.

Napoleon s'a născut la 1769; a învățat în școala militară de la Brienne, apoi în cea din Paris. În 1785 deveni locotenent, servi cit-va timp, dar în curind rămase fără funcțiune, căci tocmai atunci începură în Franța turburările revoluționii celei mari. Suveranii streini, prin indemnul emigraților francezi, atacă Franța ca să restabilească puterea Regelui. Între alții, Englezii deveniră stăpâni pe portul Toulon. Convențiunea, după ce ucisese pe Ludovic, continuă războiul cu streinătatea. Napoleon, numit comandant al artileriei care lupta la Toulon, izbuti să ia orașul din mîna Englezilor și-și făcu cu aceasta un mare nume. Curind după aceea, fiind în Italia, căpătă gradul de general, deși avea numai 25 de ani, și comanda artileriei din această expedițiune. Cînd însă comitetul de război (comitetul format din membri ai convențiunii) îi luă comanda aceasta, dîndu-i comanda unei brigade de infanterie în Vendée, Napoleon refuză și rămase fără ocupație.

Luptînd cu sârăcia cea mai teribilă, Napoleon Bonaparte privea evenimentele ce se petreceau în Paris. Convențiunea proclamase Franța republică, încheiase pace cu puterile streine, cari recunoscuseră această nouă formă de guvern, și era acum gala să remită puterea în mîna *directorului* și a celor două adunări legislative. În acest timp izbucniră însă răscoale în Paris. Napoleon fu chemat de comitetul salvării pu-

blice și numit comandant al doilea al armatei republicane, fiind șef Barras. Ast-fel Napoleon învinse mulțimea și ajută la stabilirea directoriului.

Barras, amicul lui Napoleon, devenind membru al directoriului, îl numi comandant al armatei ce avea să se lupte în Italia în contra Austriacilor aliați cu Sardinia.

Ajungind la Nisa, unde se afla armata, o găsi în cea mai rea stare, lipsită de hant, de haîne, de munițiuni. Înainte de a pleca, rosti el discursul ce publicăm la vale.

Aceste cuvinte, zice A. Karr, pronunțate cu voce puternică, fură ca o scintee electrică pentru armată: ea răspunse prin aclamațiuni unanime. De atunci se statornici între Bonaparte și soldați un fel de frăție de arme, o încredere mutuală, care fu isvorul altor fapte neauzite, cari pun încă lumea în mirare.

DISCURS

Către soldați la începutul războiului din Italia

Soldaților,

Sunteți goi și nemuncați; guvernul e dator mult către voi, dar nu poate să vă dea nimic. Minunate sunt răbdarea și curajul pe care le arătați în mijlocul acestor stinzi, dar ele nu vă aduc nici o glorie, nici o strălucire. Eu vă voi conduce în niște timpuri roditoare; în puterea voastră vor fi provinciile bogate și orașe mari; acolo veți găsi onoare, glorie, avere. Soldați din Italia! Fi-veți oare lipsiți de îndrăzneală sau de statornicie ca să ajungeți acolo?

LEON GAMBETTA

DESPRE VOTUL UNIVERSAL

NOTIȚĂ ISTORICĂ

Leon Gambetta s'a născut la 1838; a studiat dreptul și a intrat de tânăr în politică. În timpul acela Napoleon III devenise împărat prin lovitura de stat de la 1852 și, cu toate că acordase mici concesiuni ideilor liberale, partidul republican, din care făcea parte și Gambetta, se lupta contra regimului imperial.

În urma unui discurs în care atacase pe față acest regim, Gambetta fu ales deputat în Paris și în Marsilia și căpătă de atunci un loc de frunte printre conducătorii partidului republican.

Domnia lui Napoleon se sfârși cu războiul din 1870. După capitulațiunea de la Sedan la 1 Sept. 1870, partidul democrat republican institui așa numitul guvern al apărării naționale (La défense nationale) la 4 Septembrie, care detronă dinastia lui Napoleon. Gambetta însuși fu cel ales dintre membrii acestui guvern prezidal de Trochu ca să pronunțe acea faimoasă declarațiune: «Declaram ca Ludovic-Napoleon Bonaparte și dinastia sa au încetat pentru tot-deauna a domni în Franța!»

Ast-fel se stabili a treia republică în Franța, care continuă și azi, mai întâi sub presidența lui Thiers, apoi a lui Mac-Mahon, care demisionă, alegându-se Jules Grévy. La venirea acestuia Gambetta deveni prezident al Camerei.

Deși a luat puțin parte directă la guvern, a fost însă socotit drept sufletul partidului republican și s'a bucurat de o mare popularitate în Franța. De aceea la moartea lui, în 1882, sute de mii de oameni i-au celebrat înmormântarea, care s'a făcut prin această toamnă, cu o pompă, extra-ordinară.

Gambetta era un om de o activitate fără seamăn și de un mare curaj. Era un om politic în adevăratul înțeles al cuvântului, nu înghetându-se de vorbe și de gânduri frumoase ce nu se pot realiza, ci unind tot-de-auna entuziasmul cu prudența, păstrând disciplina partidului, chemând pe toți la unire și mai presus de toate iubind libertatea și patria.

Ca orator, Gambetta a uimit pe contemporanii săi. Dintre toți oratorii ce au ilustrat partidul republican, zice H. Depasse, el mai puțin de cît ori care a vorbit numai ca să vorbească. El vorbea ca să guverneze. Fie-care discurs este ca o nouă piatră la clădirea guvernământului republican.

Greu este de ales un discurs, unul singur, din cîte a ținut Gambetta. Discursul ce publicăm este un toast rostit la un banchet din Valence

(18 Sept. 1878), după colecțiunea completă de discursuri politice ale lui (vol. IX, #00). De și are multe calități oratorice, nu e unul din cele mai cunoscute; dar arată de minune caracterul oratorului, ideile lui politice și stabilește într'un mod strălucit însemnătatea votului universal: *numai acele popoare au guverne bune cari știu să se guverne singure.*

DESPRE VOTUL UNIVERSAL

Am convingerea adîncă—și o spun cu mîndria ce se cade unei convingeri statornice printr'o îndelungată cugetare și experiență—am convingerea că nu e mai de seamă pri-mejdie în politică afară de aceea de a pune prea mult în evidență personalitatea sa. De cînd am intrat întîiu în arena politică și pînă astăzi, am fost și, chiar dacă aș lovi pe unii sau pe alții, voi rămînea toldeauna dușmanul personalităților excesive. Am cerut să am și eu un loc în democrație ca s'o servesc nu ca s'o supun. (Aplause). Am cerut locul meu pentru ca să pot, după cum judec și după cum socotesc, să pot ajuta politica ei de progres și de ridicare necontenită a conștiinței.

Știu că sînt în rîndurile democrației oamneni nerăbdători și zvăpăiați, știu că se află violențe și pasiuni alături cu un avînt gene-

ros care îndeamnă la zdrobirea obstacolelor, cînd ar fi foarte simplu să le înlăturî printr'o rabdare de cite-va luni.

Nicotodată n'am călcat datorია de respect către înaintașii noștri și nicotodată nu s'a auzit de la mine — ori cite îndemnuri să fi avut — nu zic vre-o vorbă de dojană, dar nici măcar vre-o observațiune față de aceia cari, credincioși steagului, au înțeles altfel de cît mine purtarea și interesele partidului republican. Nu, nicotodată !

Și pentru ce ? Pentru-că nu voiam nicotodată să întreprîu disidențele și să ațîț controversele. Sînt, din potrivă, gata să le liniștesc și știți pe ce cred eu că să întemeiază puterea mea în țară și influența asupra spiritelor ? Pe faptul că, ori-unde mă duc, caut pacea și unirea, fiind-că aci este viitorul ! (Aplause unanime și prelungite).

S'a zis adineauri : cînd a trebuit ca Franța să fie refăcută, să fie zmulșă din gliarele abuzurilor cari o sfișiau și din grămada de noroiu și de slugă, era nevoie de mint puternice ; era nevoie de oameni cari să se repează ca lei împotriva piedicilor și, expunându-se să dispară, să lase posterității nu numai amintirea unor silințe sublime, dar

niște rezultate pozitive de care astăzi ne bucurăm în liniște. Atunci era nevoie de acea generațiune de Titani¹⁾ care au întemeiat republica împotriva Europei monarchice, împotriva regilor aliați, împotriva unui regim de patru-spre-zece veacuri, împotriva unei apăsări care părea să fie veșnică. Da, atunci era nevoie de violență și de pasiune, care nu admit calcul.

Acești timpi eroici au trecut; acum e momentul să înlocuim forța prin calcul, pentru că avem în mână un instrument suveran care lipsea părinților noștri, avem votul universal. (Aplause și aclamări prelungite)...

Când poporul a ajuns major, când este capabil să se pronunțe, întrebuintarea forței și a violenței este o crimă și un atentat în contra patriei. De aceea, adresându-mă numai la națiune și la puterea de convingere, zic: Stăpînul meu este poporul; îl voi consulta și autoritatea lui se va impune, pentru că este lege ceea ce se exprimă prin votul universal. (Salve de applause).

Votul universal s'a putut înșela cîte o dată cînd s'au făcut cu el numai simple încer-

1) Uriași din mitologia greacă. S'au luptat cu zeii.

cări; dar îndată ce a putut să funcționeze în libertate, a fost destul instinctul de conservare, sentimentul dreptății și al egalității, pentru-ca să devie stăpîn și, cu o înlesnire nepilduită, să zdrobească cele mai dibace intrigi, precum și tiraniile cele mai viclene sau cele mai mizerabile.

Așa dar de volul universal să ne ținem și să-l respectăm tot-d'auna. Acum șapte ani cînd a fost contra noastră, atacatu-l-am noi, întorsu-ne-am împotriva-l ?

Nici de cum. Am zis atunci, și o repet, că numai lui trebuia să ne adresăm, străbătînd Franța, mergînd pînă în colibe ca să facem să pătrună în toate sufletele adevăratele principii pentru reînțemețirea patriei. Am adăus atunci că va veni o zi cînd acest vol universal, care se pronunțase într'o zi nenorocită, va pune toate la locul lor, ne va aduce iarăși la cîrmă și în condițiuni cari să nu mai dea nimeni voe a contesta titlurile voastre și a vă împiedica acțiunea voastră.

Am făcut această probă. Și, dacă astăzi putem privi în viitor cu liniște sufletească, dacă putem să nu ne temem de nici-o intrigă, dacă putem nesocoti toate declamațiunile, pricina este că volul universal s'a întors la noi și

s'a stabilit convingerea că, dând puterea în mîna unuia se pierde patria, dînd-o în mîna cîtor-va se pierde libertatea, *decî guvern bun poate fi numai pentru națiunile hotărîte să se guverne singure*. Unirea noastră și deplina noastră înțelegere vine de acolo că recunoaștem un singur stăpîn legitim și acesta stăpîn este poporul! (Aclamațiuni și aplause prelungite)...

Între noi și adversarii noștri este o prăpastie care nu se poate sări: este suveranitatea poporului; între mine și amicîi mei sînt deosebiri de formă cari pot să ne despartă, dar va fi tot-deauna un arbitru care să ne împace: principiile și interesele republicane. (Aprobări unanime).

În această țară supusă lung despotizmurilor de toate felurile, de la despotismul conștiinței pînă la despotismul administrației, trebuie să cucerești spiritele prin autoritatea rațiunii și a convingerii, prin vorbe și prin fapte, prin stăruință și prin răbdare. Nici odată nu voiți părăsi această teorie. Cunoște bine Franța și cred că pentru a asigura viitorul partidului republican, pentru a-l întemeia pe temelii statornice, pentru a-l face să capete rădăcini ce nu vor putea fi zmul-

se, — trebuie să fim nu de opiniunea unui partid, ci de opiniunea Franței. (Salve de applause).

Față de o asemenea teorie, se poate produce ori-ce inițiativă, ori-ce energie individuală, ori-ce îndrăzneală. Toate sînt examinate, discutate, cum este legea guvernelor democratice, cari voesc spirite libere, emancipate, dar trebuie regulă și măsură și un guvern trebuie să se conducă după opiniunea ce rezultă din direcțiunea generală a spiritelor.

Iată principiile mele în ce privește guvernul.....

Dar înainte de ori-ce, trebuie să menținem unirea, învoiala între toate fracțiunile partidului republican. Putem discuta, dar în ziua acțiunii să ne supunem unei regule comune *căci lauriu izbînzii se culeg numai de armatele disciplinate!* (Aprobări).

Ca încheiere, îmi permit să ridic și eu un toast... Avem aci zeița noastră supremă. (Arată bustul Republicei) Ea este imaginea Franței sub înfățișarea Republicei franceze.

Să închinăm dar pentru această republică. Să luptăm ca să fie înzestrată cu instituțiile pe cari le dorim și atunci comparație nu se va mai putea face nici în trecut nici în

prezent. Ne vom infățișa lumii ca un popor care, păstrînd tradițiunile cele mai vechi, va adăuga cea mai înaltă cultură intelectuală, gustul cel mai delicat, literatura cea mai nobilă și care va da lumii un spectacol fără păreche: va fi înflorirea elitei omenirii! (Aplause entusiaste. Strigăte: *Trăiască Republica!*).

QUESNAY DE BEAUREPAIRE

The seal of the Ministry of Justice of the Republic of France is centered on the page. It features a central figure holding a scale of justice, with a sword above it. The figure is surrounded by a circular border containing the text 'LE MINISTRE DE LA JUSTICE' at the top and 'REPUBLIQUE FRANÇAISE' at the bottom.

RECHIZITORIUL

ÎN PROCESUL ASASINĂRII LUI GOUFFÉ

NOTIȚĂ ISTORICĂ

În anul 1889 portărelel Gouffé din Paris dispăre într'o bună dimineață. Familia înștiințează poliția, se fac cercetări amănunțite, dar nu se descoperă nimic. Peste cit-va timp se găsește la o gară o ladă cu o adresă fictivă, se deschide și se află cadavrul nenorocitului portărel. Această crimă pasionează întreaga Franță, întreaga Europă prin misterul de care era înconjurată. De o dată apare o tinăără, Gabriela Bompard, care se dă în mina autorității zicind că ea a ucis pe portărel și denunțind în același timp pe complicele ei Eyraud. Acesta se află în America. Este prins la Havana, adus în Franța și jurații îl osindesc la moarte, iar pe Gabriela la 20 de ani muncă silnică.

Dezbaterile acestui proces, despre care nu o dată s'a vorbit în presa noastră, au fost de un mare interes, fiind-că pentru prima oară s'a pus

ceștiunea hypnotizmului într'un proces criminal. Am ales rechizitorul rostit de însuși procurorul general al curții de Casație din Franța — acela care a susținut acuzația și în procesul lui Boulanger — pentru că aci este discutată ceștiunea într'un mod magistral.

Rechizitoriul în procesul asasinării lui Couffé

Domnilor,

În ședința de ieri vi s'a cerut dreptate în numele fetelor pe care crima le-a lăsat orfane; astăzi vreau să vorbesc dintr'un alt punct de vedere: în interesul justiției și pentru apărarea societății.

Rolul meu apare greu de ținut; căci am a vă vorbi de un singur punct: asasinatul urmat de hoție petrecut la 26 Iulie 1889 și în jurul acestui fapt s'aū produs atâtea povești fantastice și atâtea presupuneri pasionate în cât în acest moment e întru cât-va greu a deosebi înfățișarea adevărată a acuzațiilor.

Ministerul public este dar silit de necesitate să procedeze prin eliminare, ca să lănu-

rească afacerea de elementele ce au înconjurat-o și ca să v'o arate întocmai cum este.

Fără îndoială, nu voiû discuta nicidecum acuzațiunile și apărările din afară care au putut ajunge pînă la d-voastră; mă voiû margini să vă spun următoarele în această privință: «Uitați, vă rog, tot ce s'a zis, tot ce s'a scris despre acest proces criminal; formați-vă convingerea și hotărîți numai după dezbaterile ce s'au desfășurat înaintea d-voastră».....

În loc să se considere acest fapt ca o crimă vulgară, precum este în realitate: a-sasina cu scop de a fura, lumea s'a emoționat de episoadele extraordinare ce au fost așezate în jurul acestui fapt și, printr'o alunecare naturală, s'a văzut aci o împrejurare extraordinară.

Pentru că totdeauna ceea-ce pare extraordinar atrage băgarea de seamă, a ajuns să se invoce astăzi ca mijloc principal de apărare că Gabriela Bonpard a ucis și a furat sub puterea *sugestiunii*.

Asupra acestui punct discușiunea este necesară, nu pentru că n'ar spăimînta cum-va această leză, ci pentru că voesc s'o combat fără înîrziere cu toată energia, ca una care—

chiar în stare nehotărîtă — ar fi de natură să conducă la rezultatele cele mai funeste în toate afacerile criminale.

Dacă s'ar admite că hypnotizmul (fenomen nesuficient și rău cunoscut) poate determina un act culpabil fără voința autorului; dacă această afirmațiune ar trece din domeniul concepțiilor literare în medicina legală, ar fi negațiunea liberului arbitru și a conștiinței omenești și cartea dreptății eterne s'ar închide.

Slavă domnului Iusă, știința adevărată, care se întemeiază numai pe fapte demonstrate, nu se unește cu aceste nenorocite ipoteze; ne-nduplecată față cu controversele îndrăznețe, ea nu primește a se depărta de datele sigure spre a zbura unde o chiamă imaginațiunea.

Recunosc că materia este nouă; de aceea și are mare farmec în ochii unora, pe ciud alții o socotesc ca o primejdie; de aceea a și venit șeful parchetului¹⁾ ca să se împotrivească însuși valurilor amenințătoare ale sofizmelor ce vor să distrugă responsabilitatea...

1) Procurorul general, oratorul însuși.

Să vedem ce se înțelege dar prin *acte suggerate*.

Oratorul face istoricul cercetărilor relative la hipnotism, cari s'au mărginit multă vreme la încercări și experiențe interesante, dar lipsite de un lemeiu științific. Charcot a studiat cu deamănuntul tot ce se făcuse pînă atunci și putem zice că el a creat această știință. Prin urmare la cercetători ca Charcot, Brouardel trebuie să se adreseze cine vrea să se lumineze în această privință.

Ce zic dar maestrul în privința celor ce ne preocupă ?

Zic : Da, în somnul provocat o persoană prea dispusă la hysterie poate să sufere o sugestivune, să îndeplinească actul sugerat, fie instantaneu, fie la deșteptare, fie chiar mai târziu.

Dar pentru aceasta trebuie ca experimenterul să fie foarte dibaci în practica hipnotismului. Așa este cazul lui Eyraud ?

Pe de altă parte trebuie ca subiectul să fie hrît și hotărît la momentul potrivit priur'o acțiune neconținut exercitată asupra-l. Așa este cazul Gabrielei Bompard ?

Mat trebuie ca actul sugerat să nu inspire celui adormit o rezistență născută din repulsiunea morală și peste care să nu poată trece....

Dacă se zice că Eyraud a putut să conducă pe Gabriela Bompard prin sugestiuni repetate, răspund : Cum a izbutit să facă aceasta când el era la Londra și ea la Paris cu ocaziunea primului act preparatoriu? Prin aceasta ați nega chiar legile fundamentale ale hypnotizmului, care cer întrebuintarea directă a vorbei și a privirii...

Consecuențele unor asemenea principii, dacă principiul se pot numi, ar fi să nu mai existe morală, să nu mai existe dreptate și cea din urmă din regulele sociale să dispară în anarhia crimelor nepedepsite.

Oratorul cercetează teoria profesorului Liégeois din Nancy, care susține că se pot face sugestiuni mintale în stare de veghe.

Și d. Liégeois a venit să vorbească în interesul acuzatei Bompard. Știți ce răspunde?

Da, această fată a suferit o sugestiune,

Dar după ce se recunoaște crima prin sugestiune? Caracterul sugestiunii este pierderea aducerii-a-minte. Prin aceasta se osîndește însăși teza doctorului, căci fata Bompard n'a pierdut aducerea-a-minte: ea povestește întreaga întâmplare a asasinatului și a hoșiei cu așa de multe detalii în cât dovedește din potrivă o memorie minunată;

prin urmare n'a putut să fie inspirată de somnul hypnotic.

La această obiecțiune hotărâtoare, d. Liégeois replică : Gabriela a putut să fie suggestionată mental în stare de veghe ; a suferit, tânără și slabă, influența despotică a unui bărbat care o subjugase.

A ! Asta este sugestiunea cum se înțelege la Nancy ?

Eu, domnilor, admit aceasta, dar dați-mi voie : aci nu mai e medicină, nu e nici măcar *descoperire*, căci de șase mii de ani fenomenul este îndeobște cunoscut. Totdeauna o ființă energetică a posedat și va posedea o acțiune considerabilă asupra unui caracter nehotărât....

Dar din această pricină individul supus devine neresponsabil ? Cum ? Sîntem neresponsabili, pentru-că avem forță morală negală, adică pentru-că sîntem oameni ? Ce fel ? Se poate susține că cel care este iubit sau temut de altul mai slab poate cere de la el un asasinat ?

Nu, nu ! ori-ce ființă omenească este răspunzătoare de actele sale, dacă le-a înțeles natura și rezultatele înainte de îndeplinire ; ea putea rezista la ceia-ce i se suggeră prin

ură saū prin afecțiune, deci este vinovată că a ascultat.

Înapoi dar cu sofizmele zadarnice pe care știința și rațiunea le reduc la nimic. Noi magistrații, în ciuda lor, rămânem păzitorii și apărătorii eternelor principii ale conștiinței și ale justiției cari sînt scăparea omenirii.

Oratorul examinează apoi afirmarea că Gabriela ar fi infirmă de spirit și deci neresponsabilă. Cercetările medicale însă au stabilit că nu e nebună, e numai lipsită de simț moral, dar încolo dotată cu destulă inteligență; deci e responsabilă.

Am terminat acum procedarea de eliminare, pe care v'am anunțat-o; avem dar în față doi acuzați cari trebuie să-și dea socoteala în același grad de faptele lor.

Oratorul arată cum s'au întimplat aceste fapte.

Eyraud, agent de afaceri, care reprezentase diverse societăți, avusese uneori ocaziunea de a avea bani și a trăi în lux, avea nevastă și copil; — se întâlnește într'o zi cu Gabriela Bompard, fată de 18 ani, venită din provincie și viețuind în mizerie și în corupțiune.

Trăesc împreună cită-va vreme. Eyraud cheltuește mult cînd are, uitînd datoriile sale de soț și părinte; dar în 1889 se pomenesc fără bani, ba încă bărbatul, acuzat de abuz de încredere, e silit să fugă în Londra.

Atunci le vine ideia să asasineze pe cineva

și să-l fure. Tirgușese amîndot o fringhie, un cu-făr mare, pinză din care Gabriela face un sac. După aceea închiriaza o odaie la catul întiiu într'o stradă destul de dosnică și Gabriela se prezintă proprietăresei sub alt nume.

Acum era vorba: pe cine să prinză? Așa Eyraud despre un portărel Gouffé, care era bogat și afară de asta avea totdeauna banî la el proveniți din diferite încasări făcute în cursul zilei. Acesta plăcea pe Gabriela. Într'o zi ea îl poștește acasă la dînsa, spanînd că s'a certat cu Eyraud. Gouffé se duce.

Odaia era despărțită în două printr'o perdea mare. Dincolo de perdea sta ascuns Eyraud care ținea capătul unei fringhii ce se urca pe o roată fixată sus în zid și se cobora în partea cealaltă pînă la scaunul pe care trebuia să șează Gouffé. Nenorocitul se așeză și pe cînd vorbea cu Gabriela, aceasta își desface cingătoarea (la cordelière) și, făcîndu-se că glumește, i-o pune în jurul gîtului și încetîșor o leagă de fringhie, care avea capătul pregătit înadins pentru aceasta. La un semn dat, Eyraud trage fringhia, nodul cingătoarii strînge de gît pe Gouffé, e ridicat în sus, e mort.

Îndată încep să-l scotocească prin pozunare ca să-l ia tot ce avea: nu găsesc mai nimic. Eyraud aleargă acasă la el, deschide cu cheia pe care o găsise la victimă, dar nu știe să caute și se întoarce aproape cu mîna goală.

Apoi așează cadavrul în sac, sacul în ladă, Gabriela se culcă chiar în odaia aceea, iar Eyraud se duce și doarme în casă cu soția și cu copiii săi.

A doua zi Eyraud a luat ultimele parale pe care nevasta să le avea și a plecat cu Gabriela

la Lyon, acolo au pus lada la poștă cu o adresă fictivă și au plecat în America.

Lada a călătorit mult timp, a stat prin magaziile garilor pînă cînd, după cercetările făcute de poliție în urma dispariției lui Gouffé, s'a dat pe față crima.

Gabriela a venit mai tîrziu în Paris și s'a predat singură, iar Eyraud a fost prins și arestat în America.

Și iată-l acum înaintea d-voastră, unul lingă altul, cunoscuți pînă în fundul sufletului, în clasul dreptății și al adevărului. V'am arătat ce au făcut și ce sînt: acum d-voastră veți spune care trebuie să fie sancțiunea unei asemenea crime.

Un asasinat, și în împrejurări monstruoase, s'a întimplat în mijlocul Parisului; unde ar ajunge rău făcătorii, ce ar deveni siguranța publică, dacă pedeapsa n'ar fi, de astă dată, la mîlțimea crimet?

Cînd un omor se datorește unei porniri nenorocite, inspiră oare care milă. Aci mobilul este murdar: hoție; și nu hoție fiind-că n'aveau ce mîncea, ci hoție ca să poată trăi în desfrînare.

Nu este un fapt necugetat, ci o cursă pregătită cu multă dibăcie.

Eyraud este un rău făcător excepțional; puțint criminali l-au ajuns, nici unul nu l-a

Intrecut; dacă ar scăpa și acest om atunci ar trebui ca pedeapsa cu moarte să fie ștearsă din legile noastre.

Gabriela Bompard trebuie oare să fie tratată altfel? Sau acești doi, uniți când au făcut crima, trebuie să fie uniți și când o ispășesc? Adinec emoționat îmi pun această întrebare cu privire la o femeie; și nu la o femeie, ci la o copilă de douăzeci de ani. Crescută fără mamă, lăsată pradă instinctelor, poate că o altă educație și alte împrejurări ar fi oprit-o la marginea abisului. Dar vai! ori cum să fie, nu găsesc nici-o circumstanță ușurătoare pentru dinsa.

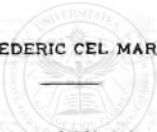
Aduceți-vă aminte de îngrozitorul rol ce a jucat; vedeți cât e de inteligentă, cât e deci de responsabilă. Ea se deosebește de celalte ființe de sexul ei prin precocitatea corupțiunii. Rămii uimit de groază în fața acestei perversități care aci, în această oră supremă, îi oprește lacrima căinței, ce ar fi începutul ispășirii.

Nu, nu pot. Trebuie s'o mărturisesc că în mine omul suferă de datoria impusă magistratului de conștiința sa. Mi-aduc aminte că într-o zi, la începutul carierei mele, am cerut juriului pedeapsa cu moarte pentru o femeie.

Juriul nu m'a ascultat și a acordat circumstanțe ușurătoare...

Ce se va întâmpla acum ? D-voastră, d-lor, aveți să decideți. Aveți dreptul să faceți ceea ce nu pot eu să vă cer, dar în minutul când veți avea să stabiliți verdictul suveran, aduceți-vă aminte că ați jurat să judecați fără slăbiciune !

FREDERIC CEL MARE

DISCURS ÎNAINTEA BĂTĂLIEI de la LEUTHEN

NOTIȚĂ ISTORICĂ

Prușienii au așa de mare adorațiune pentru Frederic cel Mare, în cit aproape îl divinizează. Și sînt dreptate întru aceasta, căci el a creat Prusia, sîmburele Germaniei de azi. «In 1417 Frederic de Hohenzollern, burgravul Nurembergului, zice V. Duruy, cumpără de la împăratul Sigismund margraviatul Brandeburgului, care da drept la un vot din cele șapte cari alegaŭ pe împărat; acesta este modestul inceput al acestei monarchii care în sec. XVII contrabalantează influența austriacă în Germania, apoi ia locul preponderanței suedeze în Nord și în secolul XIX devine o amenințare pentru toate statele Europei».

Cînd Frederic II se sue pe tron, la 1740, Prusia nu însemnează mare lucru. Sub tatăl lui, răpătase însemnătate printre statele germane: dar Frederic era destinat să asigure adevărata ei glorie. Moștenind de la tatăl său mulți bani și o armată mare și bine organizată, el profită de toate împrejurările politice ca să puc mina pe diferite

(inului și să mărească importanța statului său. Mai întâi, aliat cu Franța, puse mina pe Silesia, atacind astfel pe Maria Tereza, împărăteasa cehoslavă a Austriei. Luptele pentru posesiunea Silesiei se reîncepură în diverse rinduri, schimbându-se în multe chipuri alianțele statelor europene, care se conduceau nu de vre-un principiu de politică, ci de speranța de a câștiga cel mai mult într'un moment dat. În cele din urmă, Maria Tereza păstrează tronul, dar pierde Silesia. În așa numitul război de șapte ani (1756—1763) care urmează războaielor pentru succesiune la tronul austriac, Frederic are în față o mare coaliție: Austria, Franța, Rusia, Suedia, Saxonia. Frederic a prevenit atacul intrind el întâi în Saxonia, dar numărul adversarilor era mare și poate că nu ar fi învins dacă pe lângă geniul său militar nu ar fi avut și norocul ca armatele aliate să fie lipsite de unitate de acțiune.

Războiul de șapte ani se stinge cu deplinul succes al lui Frederic; dar împrejurările prin care a trecut au fost grele. Uneori învins, el nu s'a descurajat, ci, încrezător în planurile sale și în armată, a dat multe lovituri neașteptate.

În această epocă, și anume în ziua de 2 Decembrie 1757, rosti în față generalilor săi discursul ce reproducem (după Istoria Hohenzollernilor de Zimmermann).

Efectul acestor cuvinte fu uimitor. Într'un strigăt generalii răspunseră că sînt gata chiar să moară pentru rege și patrie și în adevăr lupta de la Leuthen purtată peste două zile (5 Decembre) fu o victorie strălucită pentru Prusieni.

E în adevăr un model de elocuență militară. Întregul lui caracter, toate calitățile lui de mare general se întrevăd într'acest discurs de o energie care n'are multe părechî în istorie.

DISCURS

înaintea bătăliei de la Leuthen

Vă este cunoscut, domnilor, că principele Carol de Lotaringia a reușit să cucerească Schweidnitz¹⁾, să bată pe ducele de Bavaria, să se facă stăpîn pe Breslau, pe cînd eu eram nevoit să (în piept progreselor făcute de Francezi și de popoarele imperiului. O parte din Silesia, capitala mea și toate trebuincioasele războiului ce se găseau acolo, s'ar fi nimicite și peste fire s'ar fi grămădit nevoile dacă n'aș fi avut încredere nemărginită în iubirea d-astră de patrie, în curajul, în energia de care mi-ați dat dovadă în așa de multe ocazii. Recunosc dintot sufletul aceste servicitaduse patriei și mie. Nu e aproape nici unul din

1). Oraș în Silesia.

d-voastră care să nu se fi distins printr'o faptă vrednică și mă măgulesc cu credința că la vre-un alt prilej nici-unul nu s'ar da în lături de la ceea-ce statul are drept să ceară de la bravura d-voastră.

Acest moment este aproape. Așt crede că n'am făcut nimic dacă așt lăsa Silezia în posesiunea Austriacilor. Acest lucru să se știe: fie și în potriua obiceiurilor militarești, voiū ataca armata prințului Carol, care este de trei ori mai puternică, ori-unde o voiū găsi. N'am grijă de numărul inamicilor nici de pozițiunile importante ce și-au ales; acestea toate vor fi învinsse prin avîntul trupelor mele și prin deplina ascultare dată poruncilor mele.

Trebue să fac acest pas îndrăzneț, căci alt-fel totul e pierdut; trebue să batem pe inamic sau să fim toți îngropați de bateriile lui.

Așa eugel, așa voiū face.

Faceți cunoscută această hotărîre a mea tuturor ofițerilor armatei; pregătiți oastea pentru scenele ce vor urma și anunțați că mă cred în drept să-i cer o ascultare fără margini.

De altfel, dacă credeți că sînteți Prusieni, atunci de sigur nu vă veți face nedemni de

această preferență; însă dacă unuia său al-
tuia îi este frică să împartă primejdiile cu
mine, poate să-mi ceară voie a se retrage, î-o
voi da chiar acumă fără să-i fac cea mai
mică imputare.

O'CONNEL

DESPRE STAREA IRLANDEI

NOTIȚĂ ISTORICĂ

Cestiunea Irlandei este și azi la ordinea zilei în Anglia, am putea zice în toată Europa cultă, căci nu știu care ziar, care om politic n'a scris ori n'a rugat asupra ei, mai ales cîl timp Gladstone era la putere.

Prinii locuitori ai Irlandei au fost Celți. Acestui strat s'au suprapus popoare gotice. Națiunea rezultată din aceste amestecuri succesive a trăit independentă pînă prin secolul XII. La 1150 regele Dermot, fiind atacat de pretendenți la coroană, cere ajutor de la Henric II al Angliei. În acest fapt atît de puțin important la prima vedere rezidă toată nenorocirea Irlandei. Mare învățămînt pentru națiunii să nu facă nici o dată apel la streim! Abia trecură cîțiva ani și papa Adrian IV (1156) dăte regatul acesta lui Henric II. Se înțelege că Irlandezii n'au primit să fie dăruiți fără voia lor, dar Englezii au năvălit în insula vecină și s'a început războiul. Acest război nu s'a terminat repede. Cînd învinși, cînd învingători, Irlandezii au re-

zistat și au încercat să se scape pînă pe vremea lui Henric VII.

Sub Henric VII, Anglia protestantă persecută pe Irlanda catolică; persecuția devine și mai groaznică sub Elisabeta. Sub Carol I, încurajați Irlandezii de faptul că regina era catolică, se revoltă, dar sunt învinși. Nutrind mari speranțe sub Carol II, care era catolic, se ved înșelați și mai apoi Gulielm de Orange trece în Irlanda și zdrobește pe catolici.

De atunci începe persecuția legală a Irlandei. Are parlament, dar se consideră supus celui englez.

Încercări de a scutura jugul n'au lipsit nici de atunci încoace, dar n'au adus vre-un folos considerabil națiunii Irlandeze, căci mai toți oamenii politici englezi au stăruit să menție situațiunea inferioară a Irlandei, acordînd numai cite odată mici concesiuni de ordin secundar.

O asemenea încercare, o mișcare puternică, s'a întimplat pe la începutul secolului nostru și de aceasta este legat numele O'Connel, care a fost numit «marele agitator al Irlandei».

Născut la 1775, a studiat mai întîiu în patrie, apoi în Franța. Era să se facă preot, dar caracterul lui nu se potrivea cu o asemenea misiune și de aceea învăță dreptul și îmbrățișă profesiunea de avocat, se stabili la Dublin, unde căpătă în scurt timp mare renume.

Devenind posesorul unei averi însemnate, in-

repu să se ocupe exclusiv cu politica și să lupte pentru drepturile Irlandei. De la 1812 el deveni sufletul mișcării, se alege deputat în mai multe rânduri în camera comunelor și capătă o popularitate ne mai pomenită. Partizanii săi îi făcură o listă civilă pentru ca să se ocupe numai de politică și să fie scutit de grija traiului: de aceea adversarii îl numeau «regele cerșetor».

În 1833 se propuse aducerea cilor-va îmbunătățiri pentru Irlanda, dar în același timp mesagiul regal spunea, între altele: «Cred că-mi veți acorda puterile extra-ordinare ce vor fi necesare pentru a pedepsi pe turburătorii liniștei publice și a întări unirea între cele două țări (Anglia și Irlanda), pe care sint hotărît a o păstra prin toate mijloacele».

Atunci, la 5 Februarie 1833 (s. n.) rosti discursul ce publicăm (după *Traité de littérature par Lefranc*), despre care Michelet a zis: «Cred, că de la Mirabeau, nu s'a mai auzit în vre-o adunare un discurs superior improvizat unit lui O'Connel».

Ideile lui O'Connel n'aū reușit, el a murit departe de patrie (în 1847); dar sînt și astăzi la ordinea zilei în Anglia.

DESPRE STAREA IRLANDEI

Domnilor,

Mă împotrivesc acestei adrese : este brutală și sîngeroasă (Risete). Rîdeți, d-lor ? Nu mă mir. Risetele acestea sînt pentru mine o adevărată declarație de război făcută Irlandei. V'am spus din nainte că această adresă va produce multe nenorociri. Seamănă cu cea votată în privința Americii, unde v'ați încăpăținat să trimeteți un secretar de stat care să scrie cu sînge ordinele voastre ; dar acum, ca și atunci, stăruința în măsurile barbare vă va ține spre o ultimă nenorocire. Repet, adresa aceasta este brutală și sîngeroasă. Par'că văd amarul ris disprețuitor cu care va fi primită în țara mea împreună cu discursul tronului. Amîndouă aș să fie socotite ca o declarație de război civil.

Spuneți-mi dar pentru ce țara mea a fost aruncată ca o pradă unui secretar de stat? Ultimul discurs al Majestații Sale, la închiderea parlamentului, ne făgăduise măsuri care să curme răul. Să bine-voiască onor. secretar de stat pentru Irlanda a asculta această întrebare: Cînd Irlanda a fost daruită de Cer cu mai bogate daruri de cît Scoția și chiar de cît Anglia, cînd dar Providența a făcut pentru ea așa de mult, pentru ce guvernul a făcut foarte puțin sau foarte rău? Pentru ce stăpîniți ei se îmbuibă de bunătați și locuitorii mor de foame? După șapte veacuri de apăsare îndurată de nenorocita mea țară, nu se poate găsi nici o îndreptare, nici o alinare? Trebuie să cereți iar sînge?

Dacă Irlandezii s'ar fi administrat singuri, dacă dezordinele s'ar fi născut sub o administrație irlandeză, vi s'ar fi putut erta că ați alergat la forță; dar cînd aud pe un nobil lord despre dezordinele izbucnite pe cînd voi ne guvernați, cînd vă aud plîngîndu-vă de noi după șapte secole de tiranie din parte-vă, trebuie să resping toate acuzațiunile voastre. Pe voi vă acuz de mizeria noastră, de rușinea noastră. Și dacă e așa, dacă guvernul vostru desputetor e cauza turburărilor noastre, nu e

aşa că întrebuiţarea forţei va mări şi mai mult răul? E o singură îndreptare : dreptatea...

Nobilul lord Ormelie ¹⁾ a bine-voit să facă un discurs, — aprobat de mulţi în această Cameră — şi a azvîrlit asupra-mi toată greutatea minciiei sale. Ce nenorocire ! Fie-care astăzi, nobil sau nenobil, are gata cite o bătaie de joc pentru Irlanda. Am suferit lovitura, dar am dispreţuit-o. Aţi îndoit măsurile de strâşnicie ; oare Irlanda este acum mai liniştită ? Nu sînt acum crimele de zece ori mai numeroase ? Toată lumea recunoaşte acesta ; se discută numai cauza pentru care s'au înmulţit crimele într'un mod îngrozitor.

Sînt două chipuri de a răspunde. Unul a fost adoptat de nobilul lord, căruia i se datoreşte moliunea adreset. Acesta crede că eu şi numai eu agitatorul sînt cauza tulurilor turburărilor. (*Ascultaţi ! Ascultaţi !*). Aşa a vorbit nobilul lord. Cîlă onorabilă mîtei adversari că şi ei au fost acuzaţi acum un an, cum sînt eu azi acuzat, de aceeaşi crimă de provocare la revoltă. E ! domnilor, erî eraţi agitatorii poporului englez. Acuzatorii voştri

1). Lordul Ormelie, membru al Camerei, a susţinut vederile regulamentului în această chestiune.

ziceaŭ că poporul nu s'a gîndit nici o dată la o reformă revoluționară pînă cînd nu l-ați ațîțat prin uneltirile voastre. (*Ascultați !*) Toate vorbele insultătoare pe care mi le-a aruncat cu prisos nobilul lord, toate au fost în același clip aruncate celelalte părți a acestei Camere. Atunci ați primit cu dispreț vorbele acelea ; cu dispreț le primesc și eu acum. Vina crimelor întimplate este a guvernului vostru rău, nu a agitațiunii. Acele crime sînt urmările faptelor, nu ale vorbelor.

Se cere ajutorul meu pentru a se face pace în Irlanda. Dar pot eu oare s'o împac? Nobilul lord știe că secretarul de stat a șezut în Irlanda doi ani. Și ce a făcut în acest lung timp de suferințe și de crime? Nimic? A venit aci și ne-a dat cîte-va deslușiri, și a făcut cîte-va laude deșerte pentru organizarea juriilor și a propus să se întărească poliția. Dar, și dacă sînt și dacă nu sînt o *pasăre de pradă* ¹⁾, știu că nu se va aduce pace în Irlanda cu asemenea mijloace... Și apoi cum vă înjosiți să cereți sfat de la o pasăre de pradă?...

Cînd nobilul lord va fi făcut pentru țara sa,

1). Așa îl zăsesse lordul Ormelle în discursul său.

Scotia, ceea-ce am făcut eu pentru țara mea ; cind dintr'un popor sfîșiat de partide va fi făcut un popor unit ; cind îl va fi făcut să se ridice pentru niște așa de nobile motive cum mă magulesc a crede că am făcut eu ; atunci va putea să atace, așa cum a atacat, pe un om care prețuește mai mult, ori-care ar fi deosebiriile în idei politice. Nu știe dînsul oare că în acest minut sarcasmele și glumele lui despre Irlanda zboară din gură în gură repetate de o sumă de papagai ? Să știe însă că resping cu disprețul ce merită expresiunile pe cari mi le-a adresat. Ele dovedesc intențiunea de a mă insulta, dar nu dovedesc alt ce-va nimic. Termenii întrebunțați nu sînt noi pentru mine și apoi nu sînt nimic față de epitetele cu cari m'am obiectuit în timpul agitațiunii. Portarea guvernului Majestații Sale mă va împinge din nou să agit poporul. Dar... miniștrii fac agitațiune în locul meu și o fac mult mai bine. Irlanda a ajuns în stare de agonie premergătoare morții politice a unei țări și de aceastămoarte o poate scăpa numai doctoria sîngeroasă a războiului civil. De aceea declar că desființarea unirii este o măsură necesară nu numai pentru binele Irlandei, dar și pentru siguranța tronului.

Mai anul trecut se vorbea despre această desființare ca de un lucru așa de depărtat, așa de puțin probabil în cît d'abia o pomeneau. Acum o doresc toate partidele. Mai eri onorabilul secretar de stat vorbea despre aceasta ca de un ce care n'ar putea să merite o cercetare serioasă; acum însă toată lumea mărturisește că trebuie să se discute cît mai curînd. Eu socotesc că ar fi mai înțelept, față cu nevoia care se anunță, să recunoaștem de la început adevărul de cît să ne pomenim trîși de puterea evenimentelor.

Acei cari socotesc că starea Irlandei este produsă de agitațiune, nu cunosc istoria țării, lucru pe care trebuie să-l cunoască ori-ce om de stat. Istoria Irlandei este dovadă că niciodată agitațiunea n'a fost pricina nenorocirilor cari au apăsato. Pot cita fapte vechi și moderne.

Să-mi dovească contrariul cei cari nu cred și dacă vor avea dreptate, atunci zic și eu că trebuie să încetăm agitațiunea; dacă însă nu vor avea dreptate, atunci vă întreb: e drept să se trimită încă odată baionetele și gloanțele Angliei în potrivea nenorocitei mele patrii?

Ce s'a făcut pentru Irlanda? Unde sînt făgăduelile binevoitoare?

Mai multe morți violente se vîd acum de cît pe vremea lui Strafford ¹⁾. În fie-ce zi aflăm că un nenorocit Irlandez a fost asasinat zina de vre-uu agent de poliție ori de vre-uu soldat... Și azi spun ziarele un asemenea atentat. Deunăzi aū fost neîși căți-va oameni fiind-că aū cîntat în fața agenților polițienești. Un altul a fost asemenea omorul pentru un motiv tot așa de puțin serios. La o întrunire agenții poliției se amestecase cu publicul ca să provoace turburare. Trupele veniră cu pușcile încărcate, dar poporul pacinic nu da prilej să fie atacat. Deodată un agent din cei cu haine schimbate aruncă o piatră într'un soldat. Soldatul îl vede, îl prinde, se găsește șapte martori cari jură că l-aū văzut; dar cu mare greutate se putu găsi un magistrat care să semneze mandatul de depunere și jurații nici n'aū avut cunoștința de actul de acuzare. Iată ce fel de dreplate se dă în Irlanda!

Ca să cunoașteți bine caracterul compatrio-

1) Strafford a guvernat Irlanda pe timpul regelui Carol I și a fost un adevărat despot.

ților mei, am să vă povestesc purtarea lor față cu un corp (poliția) care le face atita rău și cu deosebire claselor de jos. Să vă dau un exemplu cum plătește aceasta bunătațile primite. Un om al poliției se refugiază într'o colibă săracă, cerind adăpost: fu primit, îngrijit și pus chiar în patul stăpnilor casei. Cei cari îl urmăreau îl căutară zădărnice de două, trei ori, apoi deșteptat de bunul oament, agentul polițienesc își urmă drumul după trecerea pericolului. Răsplata fu că o trupă de soldați veniră și puseră pe nenorociți oament în lanțuri.

Cum se ridică cea mai mică împotrivire în Irlanda în contra apăsării, se trimit forțe nouă și se încep vărsări de sînge. Din partea voastră se ridică un țipăt, un țipăt de sînge. Soldați și oament al poliției au fost acuzați de patru asasinate; eu declar că guvernul M. Sale e cauza acestor crime. Da, acuz guvernul M. Sale de sîngele vărsat în Newtown-Barry.

Onorabilul secretar a și cuprins Irlanda prin violență; a cucerit-o cu infanterie, cavalerie, marină; a făcut din cazărni magazii ca să pue produsul dijmelor, cu toate că Irlandezii se împotriveau. Puterea l-a dat pre-

lutinent izbîndă. Pentru ce s'aun mai trimis trupe? S'aun dat ca motiv crimele întimplate; dar e dovedit că acelea n'aun nici o legătură cu politica și totuși guvernul ne-a aplicat legea marțială.

Pentru-ce Irlandezii sînt alt-fel tractați de cît Englezii și Scoțienii? Irlandezul nu e o ființă stupidă și înjosită, cum vă place d-v. să-l reprezentați în glumele ce faceți și în piesele de teatru! nu, Irlandezul are judecată, are simțire. Șeapte veacuri de sclavie l'aun deprins să observe politica și cînd vede că poate să găsească dreptate prin mijloace legale, atunci nu întrebunțează alte mijloace. Dacă nemulțumirile Irlandezilor vor înceta, va înceta și agitația.

De ce mai trimiteți trupe nouă în Irlanda? N'ați împrăștiat cu baionetele pe cei ce se adunase spre a se împotrivi la strîngerea dijmelor? Ori poate cugetați că nu e destul de apasată Irlanda? În parochia mea sînt 12390 de suflete, dintre cari 75 sînt protestanți. Ce poate fi mai revoltător de cît să vezi că 12000 de oameni plătesc dijma ca să întreție clerul celor 75 de inși? Dacă asemenea nedreptăți se urmează, mă simt îndatorat de onoarea mea să întrețiu agitația. Da, voi face agitație pînă

cind veți mai vota o altă lege tot așa de apăsătoare. Și dacă veți avea îndrazneala să încercați, vă spun dinainte că va fi nevoie de ani întregi ca s'o aplicați. Vom și să luptăm pentru libertatea noastră și contra celor ce vor să ne bea stugele! Irlandezii sînt un popor cinstit, moral și religios; nici odată compatrioții mei nu vor dezminți acest caracter: dar și nîl nefirșit de nedreptați ce îndură îndreptălese chemarea ce le-am făcut la împotrivire și dacă apăsarea va urma, apoi pentru fiecare Irlandez revoluția va fi nu un drept, ci o datorie!

Să vă spun numai un lucru. Magistratura noastră, administrația e streină. Vă întreb dacă ar suferi Anglia numai o zi asemenea stare? Ba, ce să zic? A făcut ceva pentru Irlandezi onorabilul secretar al Irlandet, a făcut mult: i-a unit pe toți într'un sentiment comun, în sentimentul urii. Da, toți îl urăsc; din toate părțile un lung blestem se ridică împotriva lui.

Nu vreau să acuz pe toți magistrații; dar mulți sînt vinovați. Din marele număr de funcționari, d'abia unu-doi sînt catolici. De ce vă mai nîrați că se fac răzvrătiri? Și cînd mă gîndesc cu cită nerăbdare aștepta poporul această sesiune a corpurilor legiuitoare.... O!

Ce strigăt de durere va scoate cînd va afla de acest discurs Mesagiul regesc brutal și sîngeros !

Lord John Russel. Cer ca onor. membru să retragă ultimele sale cuvînte.

O'Connel. Dacă prezidentul declară că vorbele mele sînt contra ordinii, atunci le retrag. Da, voiîntrebuința de acum vorbe delicate ca o femeie. Da, retrag expresiunile și zic că discursul tronului nu e nici brutal nici sîngeros !

Lord John Russel. Nu voiîntrebuința să critic vorbele onorabilului membru, dar cred că asemenea expresiuni nu se pot aplica unui discurs pronunțat de M. Sa.

O'Connel. Această chestiune trebuie lămurită. Poate nu cunoșce regulamentul Camerei așa de bine ca nobilul lord; dar cred că după principiile constituționale discursul tronului se consideră ca operă a ministerului și ca atare este supus criticei. Dacă prezidentul crede că discursul tronului este opera regelui, atunci voiîntrebuința o respectuoasă tăcere; dacă însă e opera ministerului, atunci de sigur expresiunile ce am întrebuințat nu sînt destul de energice.

Prezidentul. Pentru-că onorabilul membru

s'a adresat la mine, voiți răspunde că discursul tronului se consideră a fi opera acelor ce pot fi răspunzători, deci a fost constituțional fiind a atacat ministerul, dar nu știu dacă expresiuni ca ale d-sale se potrivește cu cuviința cerută de procedările parlamentare.

O'Connel se plinge de împrejurarea că în Irlanda se înlătură sistematic de la funcțiuni oamenii independenți. Se plinge asemenea de împrejurarea că poliția este înarmată în Irlanda pe cînd în Anglia nu e; de aci se produc o sumă de neînțelegeri și din această pricină țărani se înarmează și ei și d-nii miniștri au aflat de adunările secrete ținute de oameni armați. Acele adunări nu vor fi distruse de nici o măsură apăsătoare, căci locuitorii se vor aduna chiar sub lemnele esafodului ca să lupte pentru drepturile lor. Critică apoi purtarea secretarului guvernator al Irlandei și taxele puse pe fabrici. După aceea O'Connel continuă :

Strafford pare să fie modelul pe care și l-a pus înainte onorabilul secretar. Acela însă se arăta mai mare, confisca teritoriile întregi și cînd jurații nu-l serveau destul de bine, îi trimetea la închisoare. Astăzi lucrurile se petrec cam tot așa, numai că scena e diferită, actorii sînt alții. Morala e aceeași și nici o îmbunătățire, — dovadă adresa pe care am numit-o brutală și sîngeroasă.

Propun Camerei să se numească un comitet general, în care adresa să se examineze leneinic și să se discute rind cu rind. Dacă este în adevăr Camera Comunelor o cameră reformată, cum vă place a o numi, dacă voiți a judeca nepartinitor cestiunea Irlandei, atunci veți primi de sigur propunerea mea. (*Ascultați ! Ascultați !*) Bilul ¹⁾ de reformă n'a dat dreptate țării mele. Da, domnilor, trebuie să facem un comitet și să schimbăm această adresă, care e o declarație de războiu pentru poporul Irlandez. (*Ascultați ! Ascultați !*) Să declare aci ministrul dacă vor să facă dreptate Irlandei ! (*Strigăte !*) Refuzul vostru imi dă măsura spiritului vostru și va fi frumos să se vază niște deputați liberi ai liberei Anglitere votând pentru despotizm...

Dar în zadar se înalță glasul meu întru apărarea Irlandei ; știți răspunsul vostru : mă veți lua în ris pe mine, veți lua în ris țara mea.

Și cu toate acestea n'am exagerat nici un

1) În limba engleză un proiect de lege făcut de parlament se numește *bill*. Acest cuvânt se întrebuințează și în limba franceză în scrierile istorice când se vorbește de Anglia și în limba noastră. Înseamnă : lege.

cuvânt din plingerile noastre. Totdeauna ei nu vedeți un popor revoltat, pricina trebuie căutată în greșelile guvernanților. (*Protestări ! Strigăte !*) Am terminat, domnilor.

Mulțumesc Camerei pentru bine-voitoarea atențiune ce mi-a dat. Voi erați singura scăpare, singura nădejde a nenorocitei mele țări. La voi m'am plins în contra sistemului de «*sic volo, sic jubeo*»¹⁾ al secretarului Irlandei.

De șapte veacuri Anglia ne zdrobește cu tirania ei; de șapte veacuri ne guvernează cum Tamerlan pedepsea pe învinși; de șapte veacuri exercită asupra noastră cele mai sângeroase cruzimi.

Noi cerem numai dreptate. Și dacă ne o veți da, domnilor miniștri, voiu vota pentru măsurile ce veți propune.

1) «Așa vreau, așa poruncesc»

MACAULAY

REFORMA PARLAMENTARĂ

NOTIȚĂ ISTORICĂ

Macaulay (Thomas Babington Macaulay) s'a născut la 25 Octobrie 1800, a învățat mai întâiu în familie, apoi în cite-va școale publice și s'a făcut avocat. Cu această profesiune s'a ocupat însă foarte puțin, căci toată viața și-a consacrat-o literaturii și politicei.

Operele sale istorice, criticile și studiile sale literare l-au făcut un mare renume, au provocat un adevărat cult din partea lumii civilizate engleze; el este însă cunoscut cu deosebire ca orator și om politic. Deputat, Ministru în cite-va rânduri, membru în consiliul superior al Indiei, el avu o carieră din cele mai strălucite, ajungând, prin meritele sale, să primească titlul de Lord.

A murit în 1859.

Succesele lui parlamentare și politice se încep în anul 1831 sub ministerul Lordului Grey, când Lord Russel aduse în discușionea Camerei legea pentru *reforma electorală*. Până atunci reprezentarea țării în Camera Comunelor se făcea într'un mod cu totul nedrept: orașe mari in-

dustriale n'aveau nici un reprezentant, pe cind verbi feude ruinate, adesea fără să existe un sat în locul unde se făcea alegerea, aveau un număr însemnat de deputați.

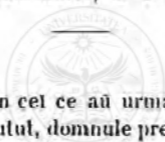
Această stare de lucruri voește s'o remedieze proiectul lui Russel pe care conservatorii îl combatău. Cu ocaziunea acestei discensiuni rostește Macaulay șase discursuri, din cari reproducem pe cel d'al doilea.

D. Ang. Demetriescu, din a cărui lucrare (*Lord Macaulay. Discursuri traduse. 1895*) luăm și textul discursului și notițele ce preced, zice: «Nimeni n'a contribuit mai mult de cit Macaulay la triumful propunerii Lordului Russel. Cele șase discursuri ce el pronunță în cestiunea reformei parlamentare sînt de o frumusețe așa de implinită, de o vervă așa de puternică, de o logică atît de strînsă în cit admirația nu le va părăsi nici odată. Ele sînt adevărate modele, nu numai neintrecute, dar nici chiar egale de elocuența parlamentară».

DISCURS

PRONUNȚAT ÎN

Camera Comunelor, la 5 Iuliu 1831.

Nici unul din cei ce au urmat cursul dezbaterii nu a putut, domnule președinte, să nu observe că gentlemanii cari se opun acestui bill au stăruit cu deosebire asupra unei obiecțiuni preliminare, pe care trebuie să o înlăturăm înainte de a cerceta dacă schimbările propuse în sistemul nostru reprezentativ stau sau nu în bunățatări. Dreptul electoral, s'a zis, este o proprietate privată. El este al cutărui om liber, al cutărui alegător de burg, al proprietarului cutărei case, al proprietarului cutărui zid vechiu; și d-v. nu aveți dreptul de a i-l lua înapoi fără compensație, precum nu aveți dreptul de a confisca doblinda unui cre-

ditor al statului sau renta unui proprietar rural.

Admit, domnule președinte, că dacă această obiecțiune ar fi întemeiată, atunci ea ar fi decisivă contra proiectului de reformă supus dezbaterilor noastre. Dacă privilegiul electoral ar fi în adevăr o proprietate privată, noi nu am avea dreptul de a lua de la orașelul Galton, fiindcă Galton este mic, și de a-l da Manchesterului fiindcă Manchester este mare, precum Cyrus, în istoria veche, nu avea dreptul de a lua vestmintul mare de la copilul cel mic și 'a-l pune pe copilul cel mare. În nici un caz, și sub nici un pretext, or cât de specios, nu aș lua de la un membru al comunității vr'un obiect care este de natura proprietății, fără să-i dau o deplină compensație. Dar eu contest că dreptul electoral este proprietate; și crez că, asupra acestui punct, am cu mine rațiunea, precedentele și toată autoritatea. Acest lucru este cel puțin sigur că, dacă luarea înapoi a dreptului electoral ar fi spoliațiune, sistemul de reprezentațiune ce există astăzi este întemeiat pe spoliațiune. Cum s'a fixat dreptul electoral în comitatele englezești? Prin actul lui Enric VI ¹⁾,

1) Rege al Angliei între anii 1422 și 1461.

care dezbracă de dreptul electoral zecimi de mii de alegători cari nu aveau o proprietate teritorială de 40 shillingi. Fost-a aceasta o spoliațiune? Cum s'a fixat dreptul electoral în comitatele Irlandeze! Printr'un act al lui George IV ¹⁾, care dezbracă de dreptul electoral zecimi de mii de alegători cari nu aveau o proprietate teritorială de zece lire sterling. Fost-a aceasta spoliațiune? Său fost-a marea reformă parlamentară a lui Oliver Cromwell desemnată vr'o dată ca spoliațiune, chiar de către aceia cari detestau mai mult numele lui? Fie cine cunoaște că modul autoritar în care el a luat drepturile electorale de la micile burguri a fost aplaudat pe întrecute de regalisti, cari îl urau pentru că doborâse o dinastie, și de republicani, cari îl urau pentru că a întemeiat alta. Luați pe Sir Harry Vane ²⁾ și pe Lord Clarendon ³⁾ amândoi bărbați înțelepți, amândoi bărbați onești în general, crez,

1) A domnit de la 1820—1830 Iunie 24.

2) Politic englez însemnat, născut la 1612, ucis la 1662 după restaurația lui Carol II, pentru că luase parte la omorul lui Carol I. Făcu parte din Lungul Parlament și se distinse ca oponent extrem contra lui Carol I.

3) Mare Cancelar al Britaniei, născut la 1608, mort la 1674. Fuse partizan al lui Carol I și apoi al lui Carol II. Scrisese *Istoria rebeliunii și a războiului civil din Anglita* completată cu *Istoria războiului civil din Irlanda*.

dar pe alt de opuși unul altuia în politică pe cât pot fi doi oameni înțelepți și onești. Amândoi detestau pe Oliver; însă amândoi aprobă proiectul de reformă parlamentară al lui Oliver. Ceea-ce regretau ei era că o schimbare așa de salutară a fost făcută de un uzurpator. Vane dorea să fi fost făcută de Rump¹⁾; Clarendon dorea să fi fost făcută de rege. Cuvintele lui Clarendon asupra acestui subiect sînt foarte importante, pentru că el nu era un inovator pripit. Inclinarea minții lui era de partea antiquității și a prescripțiunii. Cu toate acestea el descrie această mare luare înapoi de drepturi de la lînguri ca o îmbunătățire ce trebuia făcută într'un chip mai autorizat și într'un timp mai bun. Cuvintele sînt profetice. Acesta este acel chip mai autorizat. Acesta este acel timp mai bun. Ceea-ce Cromwell a atentat să realizeze cu o autoritate uzurpată, într'o țară care mai înainte fusese sguduită de războiul civil, și care fusese ținută cu greutate într'o stare de liniște silită cu forța militară, a fost norocul nostru să o realizăm

1) «Tirtitș», nume ce se dădea în batjocoră Camerei Comunelor din 1648, din care Cromwell depărtase pe toți deputații nerepublicani.

În pace adîncă, și sub guvernul unui principe al cărui titlu nu este pus în chestiune, a cărui funcțiune este respectată și a cărui persoană este iubită. Este ușor de înțeles cu ce dispreț și mirare ar fi ascultat Clarendon, dacă i s'ar fi spus că reforma ce i se părea cu totul dreaptă și rațională, așa în est el o lăuda chiar făcută de un regicid, nu putea fi făcută, fără cea mai mare iniquitate, de un rege legal și de un parlament legal.

Domnule Președinte, în numele instituției proprietății, al acelei mari instituții, în virtutea căreia mai cu seamă există toate celelalte; în numele acelei mari instituții careia îi datorăm toată știința, tot comerțul, toată industria, toată civilizația, tot ce ne face să ne deosehim de sălbaticii talovați ai Oceanului Pacific, protestez contra primejdioasei practice de a adscrie la ceea ce nu este proprietate sfînțenia ce se cuvine numai proprietății. Dacă, spre a scăpa abuzurile politice de soarta cu care le amenință ura publică, dv. reclamați pentru ele imunitățile proprietății, trebuie să vă așteptați a vedea proprietatea privită cu o parte din ura ce deșteaptă abuzurile politice. Dv. legați la un loc două lucruri foarte deosebite, în speranța că ele

vor sta împreuna. Luați seama să nu cază amindoua de o dată. Dv. spuneți poporului că este tot așa de injust a lua unui mare lord dreptul de a alege într'un burg de numire 1) ca și de a-i confisca moșia. Luați seama să nu isbuteți a convinge mințile slabe și ignorante că nu este mai multă nedreptate a-i confisca moșia de cît a lua tirgului său drepturile electorale. Cum că aceasta nu este un pericol imaginar, discursurile dv. în această desbatere o dovedesc de ajuns. Dv. începeți prin a adscrie dreptului electoral al tirgului Old Sarum sfințenia proprietății: și sfinșii destul de natural, trebuie să mărturisesc, tractînd drepturile de proprietate cu aceeași ușurință, cu care eu aș fi inclinat să tractez drepturile electorale ale tirgului Old Sarum. Cînd vi se amintește că dv. ați votat, nu mai departe de cît acum două ani, pentru luarea dreptului electoral de la un mare număr de freeholderi²⁾ din Irlanda, și cînd sînteți întrebăți cum, față de principiile ce profesăți acum,

1) *Nominee borough*. Se numea ast-foi burgul cu drepturi electorale.

2) Proprietarii ai pămînturilor numite *freeholds*, în opoziție cu stăpînitorii de pămînturi numite *copyholds*, pe cari seniorii său proprietarii *manoarelor* le dau vasalilor lor cu anumite condițiuni. *Freehold* înseamnă o proprietate care, atîrnînd nemijlocit de stat, supune pe proprietarul său numai la serviciul demne de un om liber.

puteți justifica acest vot, dv. răspundeți foarte rece : «Fără Indoială, aceasta a fost spoliațiune. Fără Indoială, am luat țăranilor din Munster ¹⁾ și Connaught ²⁾, fără să le dăm un ban ca despăgubire, aceea-ce era tot așa de bine proprietatea lor ca porcii și zeghiele lor. Dar am făcut aceasta pentru binele public. Am fost siliți de o mare nevoie de stat». Domnule Președinte, dacă acesta ar fi un răspuns, am putea să susținem și noi că avem în vedere binele public, și că sintem siliți de o mare nevoie de stat. Dar nu voiû recurge la un asemenea argument. Stat cuprins de indignație și alarmă, cînd auz oamant serioși mărturisind că ceea-ce posedă dînsul este curată spoliațiune, și justificînd spoliațiunea pe temeiul unei necesități politice. Nu, Domnule Președinte; este un drum, și numai unul singur, pe care acei domni, cari au votat pentru Actul de reluare a dreptului electoral din 1829, pot să-și spele reputațiunea. Sau că d-lor n'au nici o apărare, sau că apăra-

1) Cea mai meridională și mai mare provincie a Irlandei, cu o suprafață de 24,554 kil. pătrați și o populație de aproape 1 și jumătate milion.

2) Citește «Connat». Cea mai de nord-vest și mai mică din cele patru provincii ale Irlandei.

rea d-lor trebuie să fie aceasta : că dreptul electoral nu este un drept de natura proprietății, și că prin urmare luarea înapoi a acelui drept nu este spoliațiune.

După ce am limpezit, precum crez, cestiunea de drept, vin la cestiunea de oportunitate. Am ascultat, Domnule Președinte, cu multă plăcere și interes pe un nobil Lord, care a vorbit pentru întâia oară în această dezbatere ¹⁾. Dar trebuie să mărturisesc că d-sa n'a izbutit să mă convingă că este un temei real pentru temerile de care d-sa este muncit. D-sa ne-a făcut istoria Franței de la Restaurațiune încoace, ne-a vorbit de fluxurile și refluxurile simțimentului public în acea țară, ne-a spus că partidul revoluționar s'a ridicat deodată pe cînd d. De Cazes era ministrul că atunci s'a născut o reacțiune violentă în favoarea monarhiei și a preoțimii, că atunci partidul revoluționar a ajuns din nou predominant, că s'a schimbat dinastia și că în fine Camera Părilor a încetat de a fi un corp ereditar. După aceasta d-sa a prezis, dacă l-am înțeles bine, că, de vom vota acest bill, vom suferi tot ce-a suferit Franța, că

1) Lord Porchester.

vom avea certuri violente între partidele extreme, o revoluțiune și o desființare a Camerei Lorzilor. Aș putea, poate, să discut exactitatea unor părți din narațiunea nobilului Lord. Dar contest că narațiunea d-sale, exactă sau neexactă, este aplicabilă la cazul de față. Contest că există o analogie între starea Franței și a Angliei. Contest că aici la noi există un partid mare care corespunde cu partidul revoluționar sau contra-revoluționar din Franța. Și mai energetic contest că este vr'o asemănare în caracter și că este oare care probabilitate de asemănare în destine între cele două Camere ale Pairilor. Eu unul am privit Camera ereditară înființată de Ludovic XVIII ca o instituție ce nu poate dura. Ea nu era în armonie cu starea proprietății, nu era în armonie cu simțimentul public, nu avea nici forța ce derivă din bogăție, nici forța ce derivă din prescripțiune. Ea era disprețuită ca plebeiană de către vechea nobilime, era urită ca patriciană de către democrați. Ea nu ținea nici de vechea Franța nici de cea nouă. Era un ce cu totul exotic transplantat din insula noastră. Aici ea prinsese rădăcini adânci și, pentru că a trăit în cursul a mai multor

generații, era încă verde și viguroasă. Însă, într'un pământ strein și într'un aer strein, ea se ofili, și fu smulsă de cea d'întîiun furtună. Nu ar fi tot așa de ușor de a dezrădăcina aristocrația Engliteret.

Cu mult mai multă forță, sau cel puțin cu mult mai multă plauzibilitate, nobilul Lord și mai mulți alți reprezentanți din partidul advers au argumentat contra reformei propuse, susținînd că sistemul existent a funcționat bine. Ce țară mare, zic d-lor, este țara noastră! Ce superioara în avuție și cunoștințe, în arte și arme! Cît de mult admirată! Cît de invidiată! Este oare cu puțință să admitem că am ajuns ceea ce sîntem sub un guvern rău! Și dacă avem un guvern bun, pentru ce sa-l schimbăm? Doamne Președinte, sînt foarte departe de a tăgădui că Englitera este mare, prosperă și foarte civilizată. Sînt de asemenea departe de a tăgădui că ea datorește o mare parte din mărirea, prosperitatea și civilizația ei formei sale de guvern. Dar nu e oare nici o națiune care să nu-și reformeze instituțiile pentru că ea făcut mari progrese sub acele instituții? Tocmai progresul, Doamne Președinte, face reforma neaparat trebuincioasă. Ța-

rul Petru, precum știm cu toții, a făcut mult pentru Rusia. Fără geniul lui aspru și energic, această țară ar fi fost încă barbară. Dar ar fi oare rațional să zicem că poporul rusesc trebuie necontenit, plină la sfârșitul lumii, să fie guvernat despoticește, pentru că Țarul Petru a fost despot? Să ne aducem aminte că guvernul și societatea au între dinsele o mișcare de acțiune și reacțiune. Cite odată guvernul apucă înaintea societății și o silește să meargă înainte. Astfel împinsă, societatea se mișcă cu pași repezi, ajunge pe guvern, îl întrece și începe să ceară ca guvernul să se miște mai înte. Dacă guvernul este înțelept, cedează acestei cereri drepte și naturale. Marea cauză a revoluțiilor este că, pe cînd națiunile merg înainte, constituțiile rămîn pe loc. Norocul special al Engliterii este că aici, în curs de mai multe generații, constituția a mers înainte cu națiunea. Unii gentlemen ne au spus că cei mai iluștri streini au vorbit, în totdeauna, cu admirație de constituția Engliterii. Comines, ne spun d-ilor, în veacul al 15-lea, lăuda constituția englezească ca cea mai bună din lume. Montesquieu, în secolul al 18-lea, o lăuda ca cea mai bună din lume. Și nu ar

fi nebulie din partea noastră să lepădăm ceea ce acești oameni au crezut că este cel mai prețios din bunurile noastre? Dar oare constituția pe care o lauda Montesquieu era aceeași cu constituția pe care o lauda Comines? Nu, Domnule Președinte. Dacă ar fi fost așa, Montesquieu n'ar fi laudat-o nici odată. Căci cum era cu puțință ca o politică care se potrivea pe deplin pentru supușii lui Eduard IV ¹⁾ să se potrivească perfect pentru supușii lui Georgiu II? ²⁾ Englezii au fost, este adevărat, mult timp un popor mare și fericit. Dar au fost mari și fericiți pentru că istoria lor a fost istoria unui șir de reforme venite la timp. Magna Chartă ³⁾, Petițiunea de Drept ⁴⁾, Declarația de Drept ⁵⁾, billul care în acest moment se află pe biroul nostru, ce sînt de cît niște trepte într'un mare progres? La fie care din aceste trepte s'au făcut de sigur aceleași obiecțiuni ca cele ce ați au-

1) Rege al Angliei între anii 1461 și 1483.

2) Rege al Britaniei Mari între 1727 și 1760.

3) Acordată de regele Ioan fără pămînt în 1215.

4) Petițiunea Camerei Comunelor către Carol I în 1628.

5) Declarația prin care Convenția întrunită la 22 Ianuarie 1689 în Westminster stabilește Principiile fundamentale ale constituției englezești, pe temelul cărora William de Orange fusese chemat la tronul britanic. Această declarație este oarecum o repetițiune a *Petițiunii de Drept*.

zit în noaptea aceasta : «Stateți cu mult mai bine de cît vecinii voștri. Stateți cu mult mai bine de cît părinții voștri. Pentru ce nu puteți sta liniștiți?»

Oratorul arată că progresul făcut de națiune în agricultură, în comerț, în industrie, în științe, nu e nici de cum potrivit cu starea instituțiilor și legilor pe care guvernantul nu se grăbesc a le pune de acord cu starea națiunii.

Aceasta este o stare de lucruri ce nu poate dura. Dacă ea nu se va termina cu înțelepciune, se va termina cu violență. A sosit un timp în care nu este numai de dorit, ci neapărat pentru siguranța publică, ca guvernul să fie pus în armonie cu poporul ; și fiind-că mi se pare probabil că acest bill va pune în armonie guvernul cu poporul, simț că este de datoria mea de a da sprijinul meu cordial Miniștrilor Majestații Sale.

Oratorul arată că e în firea popoarelor să fie agitate cînd reformele se refuză de guverne din principiu și să se potolească atunci cînd se vede înclinare din partea lor spre reforme. Ultimele alegeri parlamentare arătase că poporul este favorabil reformei electorale ; deci poporul vrea o asemenea reformă. Conservatorii (tori) cred că dacă ar fi ei la putere ar face o lege mai bună în această privință ; dar uită că toate argumentele ce aduc ei contra billului de față s'ar putea formula și contra proiectului lor. Reforma legii

electorale deci se impune și ar face rea politică acel oament de stat cari ar căuta să se împotrivescă.

Fiind-că aristocrația franceză s'a împotrivit reformei la 1783, ea a fost incapabilă de a rezista revoluțiunii la 1789. Fiind-că ea se agățase prea mult de odioasele sale sentiri și distincții, ea a fost în cele din urmă incapabilă de a-și salva domeniile, castelele, capul. Ea n'a voit să îngăduie pe Turgot, și a suferit pe Robespierre.

Sint departe de a dori ca membrii acestei Camere să fie influențați de frică în înțelesul cel rău și nedemn al cuvântului. Dar este o frică onestă și onorabilă, care prinde pe aceia cărora li s'a încredințat cele mai scumpe interese ale unei mari comunități; și la această frică nu mă sfiesc a face cel mai serios apel. Este foarte bine să vorbim că vom combale sedițiunea cu curaj, și că vom da putere legii contra acelor cari ar turbura pacea publică. Nu mai incape îndoială că un tumult pricinuit de o întăritare locală și timporară va trebui să fie suprimat cu promptitudine și vigoare. Așa de ex., turburări ca acelea pe cari le a provocat Lord George Gordon ¹⁾ în

1) Născut la 1751, mort la 1793. Cînd prin actul de la 1778 se acordară catolicilor libertăți mai mari de cît cele ce

1780, au trebuit să fie înăbușite la moment cu miha armată. Dar vai guvernului care nu poate deosebi națiunea de gloată ! Vai guvernului care crede că o mare, statornică și mult timp continuată mișcare a opiniei publice se va opri ca o răscoală de stradă ! Această greșală a fost de două ori fatală marelui Case de Bourbon ¹⁾. Mulțumită lui Dumnezeu, guvernanții noștri au fost mai înțelepți. Ocaziunea de aur care, dacă a scăpat o dată, nu se mai găsește, a fost apucată. Nimic, am neclintită credință, nu va împiedica trecerea acestei nobile legi, acestul al doilea Bill de Drepturi. (*Murmure*). Da, îl numesc, națiunea îl numește, posteritatea noastră îl va numi mult timp al doilea Bill de Drepturi, o Chartă mai mare a libertăților Engliteret. A-

aveau pină aci, el întemeie o asociație protestantă și convocă, la 1780 Iunie 2, în piața St. George din Londra, o întrunire generală, la care luară parte 100 de miș de înșl. Se redactă către parlament o petițiune, în care se cerea revocarea actului de la 1717. Urmă apoi un tumult, în care se arseră bisericii catolice, închisorii și alte edificii; mulți criminali fură puși în libertate; banca și vama fură atacate. Gordon, arestat și acuzat de trădare, fu așut. După mai multe delictе, el fugi în Olanda, unde trecu la religiones mosaică. Mai pe urmă fu prins la Birmingham și aruncat în închisoare, unde și muri.

1) La 1789 și la 1830.

nul 1831, sînt incredințat, va da cel d'întîiu exemplu de modul în care un popor liber și luminat se cuvine să purifice politica sa de abuzuri vechi și adînc înrădăcinate, fără vîrsare de sînge, fără violența, fără spoliațiune, desbătînd toate punctele în libertate, păstrînd cu punctualitate toate formele deliberațiunii senatoriale, neîntrerupînd un singur minut industria și comerțul, nesuspendînd un singur moment autoritatea legii. Acestea sînt lucruri de cari putem fi mîndri. Aceste sînt lucruri cari îmi dilată inima de o bună speranță pentru destinele omenirii. Nu mă pot opri a prevedea un lung șir de ani fericiți; de ani în cursul cărora un guvern părintesc va fi tare, sprijinit de o națiune recunoscătoare: de ani în cari războiul, dacă războiul va fi inevitabil, ne va găsi un popor unit; de ani cu deosebire ilustrați prin progresul artelor, îmbunătățirea legilor, sporirea bogăției publice, scăderea sarcinilor publice, prin toate acele victorii de pace, în cari mult mai mult de cît în izbînzile militare, constă adevărata fericire a statelor, și adevărata glorie a bărbaților de stat. Cu asemenea speranțe, Domnule Președinte, și cu asemenea simțiminte, dau cordialul meu asentiment citirii a doua a a-

cestul bill, pe care îl consider ca meritând în sine cea mai calduroasă aprobare, și ca neapărat trebuincios, în actuala dispoziție a spiritului public, pentru liniștea țării și stabilitatea Tronului.

BISMARCK

DISCURS CONTRA DEMOCRAȚIEI

NOTIȚĂ ISTORICĂ

Incheiem colecțiunea de discursuri streine cu unul rostit de principele Bismarek.

Născut la 1815, a studiat dreptul, apoi a îmbrățișat cariera armelor și după aceea a intrat în politică, arătându-se de la început adversar declarat al ideilor democratice.

În diplomatie a intrat la 1851, cînd i s'a dat legațiunea prusiană de la Franckfort; de aci a fost trimis la Viena și apoi la Petersburg, unde stete pînă la 1862, cînd fu chemat în Prusia ca să ia prezidenția consiliului de miniștri. În această calitate conduse el afacerile în timpul războiului cu Austria, care după bătălia dela Sadowa (1866) pierdu toată însemnătatea ei trecută și fu înlăturată din confederațiunea germanică.

În vremea războiului franco-prusian (1870) tot Bismarek este omul situațiunii. Cu ocazia tratativelor de pace de atunci, formulă acea de viză politică rămasă celebră, care caracteriză viața

lui de om de stat; *Forța e mai pe sus de cît dreptul.* (La force prime le droit).

Cînd Prusia și celelalte state germane unite cu ea se văzură victorioase, se stabili definitivă unitate între statele Germaniei, Wilhelm fu încoronat împărat, iar Bismarck fu numit cancelar imperial.

De atunci Germania devine statul cel mai important din Europa și Bismarck, numit «cancelarul de fier», devine omul cel mai cu vază, mai mult de cît regii și împărații. În toate evenimentele politice, el este între cei cari decid.

Cu venirea la tron a actualului împărat, Bismarck fu nevoit a se retrage din toate funcțiunile sale și de atunci trăește retras, dar bucurîndu-se încă de o mare autoritate.

Discursul ce reproducem (după colecțiunea lui Ph. Stein, Lipsca) este rostit în Camera prusiană la 21 Martie (s. n.) 1849, în timpul turburărilor revoluționare. Berlinul era în stare de asediu. Democrații cereau ridicarea stărilor de asediu ca fiind contrarie libertății. Bismarck combat propunerea și ea se respinge în adevăr cu 187 voturi contra 143.

Acest discurs, ținut la începutul carierei sale politice, nu este din cele mai strălucite, dar este potrivit cu colecțiunea noastră. În el se arată calitățile lui ca om de luptă parlamentară și în același timp vedem întreaga lui concepțiune politică: despot în toată puterea cuvintu-

lui, dușman al libertăților celor mai sfinte și vorbind cu cel mai mare dispreț pentru popor.

Așa a fost Bismarck în toată viața sa politică. E drept însă a spune că acest retrograd a luptat pentru mărirea Germaniei și a reușit cu o fericire ca nimenea altul; de aceea Germanii îl iartă multe și-l sărbătoresc în toate ocaziile.

DISCURS CONTRA DEMOCRAȚIEI

Amendamentele prezentate, care tind a dezaproba stare de asediū, se bazează în argumentele lor pe voința și dorința poporului. Ele au fost susținute de onor. preopinent parte prin deducțiuni ce mi-au impus mai mult prin lungimea de cît prin temeinicia lor, parte prin obicinuita floare de retorică despre tunuri și baionete. Mie mi se pare că se dă afacerit o importanță mai mare de cît merită. În acest moment în care toți deputații țării sînt adunați ca să discute bazele reorganizării noastre sociale și politice mi se pare că n'are nici o însemnătate faptul că Berlinezii pot ori nu să citească gazete ca «*Zeitungshalle*» sau ca «*Evige Lampe*», sau ca se pot ori nu întruni în cluburi. ¹⁾

1). Titluri ale unor ziare democratice suspendate de guvern.

Aceste trebuințe locale ale unor Berlinezi sînt pe al doilea plan față cu trebuințele generale ale țării. . . . *Nu cred că starea de asediu poate fi o piedică a libertății discutiunilor, afară numai dacă unele fracțiuni nu vor să-și susțină părerile lor prin demonstrațiuni turburătoare pe stradă. . .*

Nefrinata libertate a presei și dreptul de întrunire fără control sînt premergatoarele unei stări de lucruri, în care guvernul ar fi silit să fie continuu în poziție de războiu contra revoltei, *dacă nu le ar împiedica prin măsuri represive*. Vara trecută, cînd s'a ațîțat focul politicei de stradă în Berlin prin pamflete și prin cluburi, am văzut scene care vor fi cele mai rușinoase în istoria Prusiei și față de care legea s'a arătat nepuținătoare. . . .

Stînga Camerei (1) susține că spiritul revoltei a dispărut cu desăvîrșire. Inșă întîmplările de la 18 Martie acest an nu confirmă nici de cum această părere. Cîntecele ce se intonau în sărbătorile de la 18 Martie sînt de natură și mai puțin liniștitoare. Mie mi-au căzut, din întîmplare, cite-va în mină. Intr'unul din aceste cîntece partizanii libertății

2). Deputatul democrației.

sint chemați la o luptă disperată sub steagul cel roșu, al cărui înțeles îl cunoașteți. Acest steag trebuie să se vopsească cu sînge... căci așa însemnează versurile :

Vopsim cu adevărat, vopsim bine,
Vopsim cu sîngele tiranilor ! (1)

Ași voi să pun Adunării întrebarea dacă în mijlocul nostru se găsește domni cari să fi asistat la societăți în cari se cîntă asemenea cîntece, ca să-mi explice cari sint lirani cu al căror sînge s'ar vopsi steagul. O societate de acest fel a fost în Café de l'Europe. (Fluerături în stînga. Aplause în dreapta).

Știu, d'lor, că d-voastră din partea aceasta nu sînteți de o părere cu mine; cî însă n'am avut intențiunea să exprim părerea d-voastră, ci pe a mea... Care din d-voastră își apără ideile cu alte arme decît armele spiritului, acela mi dă dreptul să presupun că îi lipsesc armele spiritului. Cine are argumente, să mi le opună; dar fluerături și strigăte nu și-au locul aci... Așa dară n'am primit nici un răs-

1). Aceste versuri, în traducere pierd tot farmecul lor; de aceea le transcriem în original :

Wir färben echt, wir färben gut.

Wir färben mit Tyrannenblut !

puns la întrebarea mea și trec mai departe.

Față cu starea actuală de lucruri am numai să exprim mulțumirea mea guvernului pentru că a garantat libertatea prin măsuri excepționale, mulțumire împărtășită și de mulți Berlinezi care au scris petițiunea în contra ridicării stării de asediu, petițiune pe care mi permit a o depune pe biroul Adunării. Veți vedea de aci că s'a zis fără dreptate că poporul Berlinului vrea ridicarea stării de asediu...

D-lor, este foarte periculos să te referi la ideile și la sentimentele poporului. Acela din d-voastră care pretinde că cunoaște ideile și sentimentele poporului, poate să ne dovedească anume care este dorința comună a poporului prusian? Să nu ne facem iluzii că majoritățile sau minoritățile noastre reprezintă vocea poporului... Cum poate o fracțiune mică să impună părerea și voința sa, ca fiind a poporului întreg.

De nici un cuvânt nu s'a făcut altă abuz în anul trecut ca de cuvântul «popor.» Fie-care l-a înțeles cum i-a venit la socoteală, adică o grupă de indivizi pe care reușise a-l face să aibă părerile sale.

Adevăratul popor prusian a dat probă de multă răbdare și mare încredere în aceia care

se numesc amicii lui. Insa la votarea adresei ce ne este prezentata poporul va putea sa vada hotarit cine sta intre dinsul si bucuria lui, intre dinsul si dreptatea lui. (Bravo ! repetat).

SFIRȘIT

CUPRINSUL

I.	<i>Demostene</i> . Filipica I.	8
II.	<i>Cicerone</i> . Catilinara I.	30
III.	<i>Sf. Ioan Chrisostom</i> . La simbăta morților. . .	56
IV.	<i>Bonnet</i> . Discurs la moartea Henrietei. . . .	73
V.	<i>Huffon</i> . Discurs despre stil.	92
VI.	<i>Mirabeau</i> . Despre impozitul pe sfertul venitului propus de Necker	113
VII.	<i>Napoleon</i> . La începutul războiului din Italia. .	123
VIII.	<i>Gambetta</i> . Despre votul universal.	129
IX.	<i>Queanay de Beaurepairs</i> . Rechizitoriul în proce- sul asasinării lui Gouffé.	140
X.	<i>Frédéric cel Mare</i> . Înaintea bătăliei de la Lenthén.	154
XI.	<i>O'Connell</i> . Despre situația Irlandei.	163
XII.	<i>Macaulay</i> . Reforma parlamentară	180
XIII.	<i>Bismarck</i> . Discurs contra democrației	201

